

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ

Ігор Митенца

Ігор Митенца

Ігор Митенца

MYSTERIES OF THE
TOBACCO FACTORY

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ
ФАБРИКИ

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ

Ігор Мимець

Ігор Мимець

Ігор Мимець

MYSTERIES OF THE
TOBACCO FACTORY

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ
ФАБРИКИ

У 2004 році спільно з Генеральним директором Львівської тютюнової фабрики Володимиром Квуртом у нас виник і був реалізований проект створення фотоальбому з історії однієї з найдавніших фабрик тютюну в Україні. Задум здійснювався Історико-красознавчим музеєм м. Винники за сприянням дирекції ВАТ "Львівська тютюнова фабрика". Частково провівши роботу у вивченні та дослідженні історії фабрики, яка на наших землях існує з 1779 року, ми прагнули ілюстративно показати її минуле, яке тісно пов'язане з історією появи тютюну в Європі, а згодом в Україні. Непросто прослідкувати та розповісти про минуле, яке нищилося війнами, жорстокістю поневолювачів, а часом і людською байдужістю до своєї історичної спадщини.

Висловлюю щире подяку установам та фахівцям, які допомогли здійснити наш задум. Саме завдяки їх підтримці та сприянні фотоальбом і вийшов у світ.

Перед нами один із перших в Україні фотоальбом з історії тютюнокуріння.

Творчому колективу вдалося розповісти як про історію появи тютюну в Європі, так і про розвиток Винниківської тютюнової фабрики в Галичині, що виникла на місці старовинного замку.

Впродовж двох століть вона розвивалась, вдосконалювались технології виробництва, зберігались давні традиції, таємниці обробки тютюну і виготовлення тютюнових виробів.

Оглядаючи старі світлини фабрики, ми наче поринаємо в минуле, до витоків її заснування.

Небагато підприємств мають таку давню і славу історію.

Як людина, пов'язана з життям тютюнової фабрики, я хотів би висловити щиру подяку всім працівникам ВАТ "Львівська тютюнова фабрика" за їхній внесок у збереження і розвиток підприємства .

Ф.О. Мель

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ

Горь Минець

Горь Милець

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ

Горь Милець

Горь Милець

MYSTERIES OF THE
TOBACCO FACTORY

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ
ФАБРИКИ

ЧИСТА стор.

Ігор Митець

Ігор Митес

MYSTERIES OF THE
TOBACCO FACTORY

ТАЄМНИЦІ ТЮТЮНОВОЇ
ФАБРИКИ

Заче з сивої давнини, у нашій уяві постають мури Винниківського замку, які бачили перемоги і поразки, вітали королів і відбивали орди завойовників, через брами яких в'їжджали вельможі та заходили ченці. Повз замок йшли каравани, які везли "золоте" листя ароматного тютюну. Саме про нього та тютюнову фабрику, що у Винниках, йдеться у даному виданні.

Щоб зрозуміти роль фабрики, історію її заснування, необхідно пізнати історію тютюну.

Процеси торгівлі і прибутків від тютюну, виникнення тютюнових монополій у Європі пов'язані з певними історичними подіями. Ми повернемося у ті давні часи, коли Америка ще була невідома світові, а на її землях жили горді племена майя та ацтеків.

"Шлях тютюну" до Європи було прокладено завдяки експедиції Колумба в пошуках Індії. На одному з островів члени цієї експедиції помітили, що місцеве населення під час ритуальних церемоній видихали дим. Рослину, яку використовували у цих дійствах, привезли до Європи. Проте перша спроба популяризації тютюну була невдалою, бо учасники експедиції, котрі намагалися залучити європейців до куріння, потрапили до в'язниці.

Частина вельмож сприйняла першу хвилю розповсюдження тютюну вкрай негативно, розглядаючи як суспільне зло. Вони заборонили тютюнокуріння у ряді країн Європи та Сходу. Винятком не стала і Росія, де робилися такі ж спроби. Кардинальні зміни відбулися з приходом до влади Петра I, котрий дозволив курити тютюн. У 1705 році він заснував дві тютюнові фабрики: у Петербурзі та в Ахтирці (Україна).

В Україні, найімовірніше, тютюн потрапив з Туреччини. Перша згадка про торгівлю тютюном у Львові датується 1671 роком. З переходом Галичини до складу Австро-Угорщини, в 1779 році у Львові засновується перша фабрика тютюну. Згодом виробництво перенесено до Винниківського замку, який до того був фундацією Гловінського. Фабрика почала працювати у другій половині 1780 року.

Указом царя Йосифа II у 1784 році було впроваджено монополію на виробництво та переробку тютюну. Продукція фабрики користувалася великим попитом, який щорічно зростав. Виготовлявся як різальний тютюн для куріння, так і табака для нюхання.

Під час подорожі по Галичині 1817 року цар Франц I особисто відвідав тютюнову фабрику у Винниках, оглянув виробництво і описав її будову у своєму щоденнику.

Впродовж багатьох десятиліть фабрика зазнавала злетів і падінь. Зміни власників і політики держави впливали на її майбутнє, але попри усе, фабрика й сьогодні виготовляє свою продукцію.

Екскурс в історію тютюнокуріння дає можливість детальніше пізнати епоху, в якій засновувалася, розбудовувалася та почала функціонувати Винниківська тютюнова фабрика.

Ігор Митець

The walls of the castle in Vynnyky are looming up in our imagination out of remote antiquity. They saw victories and defeats, greeted kings and beat off hordes of conquerors, their gates welcomed nobles and monks. Caravans filled with the golden leaves of aromatic tobacco passed by them.

That's what this book is about: about the castle and the tobacco factory in Vynnyky.

However, in order to understand the role of the factory and the history of its establishment, it's necessary to look into the history of tobacco in general.

The processes of tobacco trade and profit, the rise of tobacco monopolies in Europe are to do with certain historical events. We'll go back to the ancient times when the world knew nothing about America and the arrogant tribes of Maya and Aztecs lived on its lands.

"Tobacco's way" into Europe was laid by Columbus's expedition in search of India. On one of the islands the expedition members noticed that local people exhaled smoke during ritual ceremonies. The plant, used in those ceremonies, was brought to Europe. However, the first attempt to popularize tobacco was not successful, and the expedition members, who tried to engage Europeans in smoking, were sent to prison.

Part of nobles took the first wave of tobacco popularization extremely negatively, considering it social evil. They banned tobacco smoking in a number of countries in Europe and the East. Russia was not an exception in such attempts. Fundamental changes occurred with the coming to power of Tsar Peter I, who allowed smoking tobacco. In 1705 he founded two tobacco factories: in Petersburg and Akhtyrka (Ukraine).

Most probably tobacco got into Ukraine from Turkey. The first recollection of tobacco trade in L'viv dates back to 1671. After Galicia became part of the Austria-Hungarian Empire, in 1779 they founded the first tobacco factory. Later production was transferred to Vynnyky castle, which had been Hlovins'ky's foundation before that. The factory started functioning in the second half of 1780.

In 1784 King Joseph II issued a decree that introduced monopoly on tobacco growing and processing. The factory's products were in great demand that was increasing year by year. They produced both cut tobacco for smoking and smelling tobacco.

During his trip around Galicia in 1817 King Frantz I personally visited the factory in Vynnyky, examined production and described its premises in his diary.

Over many centuries the factory has witnessed ups and downs. The change of owners and the state policy influenced its future. However, the factory is still manufacturing its products today.

Such an excursion into the history of tobacco smoking gives us the opportunity to learn in greater detail about the epoch when the tobacco factory in Vynnyky was being founded and built and began to function.

Ігор Митець

Історія тютюну сягає тих часів, коли землі Америки населяли племена майя та ацтеків. Їх називали нащадками інших цивілізацій та дітьми Сонця.

Саме завдяки цим племенам, ми довідалися про тютюн — рослину, яка в XVI–XVII столітті стала однією із найвідоміших у Європі. Тютюн належить до сімейства пасльонових і є далеким “родичем” картоплі, перцю та томатів.

Учені стверджують, що тютюн вирощували на Американському континенті ще в першому тисячолітті до нашої ери. Американські індіанці використовували його в релігії та медицині. Саме до того часу належать і перші знахідки зображень богів з предметами, схожими на сигари і люльки. Цікавою знахідкою стали фрески храму майя, будівництво якого датується V століттям нашої ери. На одній із фресок зображено жерця, який випускає дим через трубку, подібну на мундштук. У Центральній Америці археологами знайдено трубки, оздоблені різьбою або зображеннями тварин та птахів.

Жерці племен майя і ацтеків вважали, що завдяки курінню вони входять у стан, який дає можливість спілкуватися з богами, викликає пророчі видіння. Під час культових служб жерці видихали дим, повертаючись на чотири сторони світу. Цей дим, за їх переконаннями, мав чудодійну цілющу силу, яка очищала і надихала воїнів на ратні подвиги, віщувала перемогу. Одним із основних божеств майя, ацтеків та нау є бог невидимих Тескатлипока, що, за віруваннями, проникав у потойбічний світ, символізував Місяць і нічне небо. Досить часто він зображався з предметом, схожим на мундштук.

Племена індіанців по-різному курили тютюн: одні використовували трубки, інші — скручували листя тютюну у сигари. З цим власне й ознайомився видатний мореплавець

Христофор Колумб під час своєї подорожі до Індії 1492 року.

XV–XVI століття ввійшли в історію Європи як епоха великих географічних відкриттів. Неабиякий інтерес до пошуку нових земель викликали розповіді арабських купців про екзотичні країни золота і прянощів. Ними в цей час вважали Індію та Китай. Прянощі та інші східні товари ввозилися лише венеціанцями, які підтримували торгові стосунки з арабськими купцями. Численні експедиції прагнули знайти свій шлях до нових земель.

У Португалії, Іспанії почали будувати каравели — швидкохідні маневренні кораблі.

Нові відкриття відбулися у картографії та навігації.

“Уже в 1415 році португальці заволоділи Сеутою, яка стала важливим торговим осередком та військовим форпостом на Африканському материкау ... До 1460 року португальці відкрили острови Зеленого Мису і ввійшли в води Гвінейського проливу. В 1486–1487 роках була організована експедиція

The history of tobacco dates back to those times when the lands of America were populated by the tribes of Maya and Aztecs. They were called descendants of other civilisations and children of the Sun.

Thanks to these tribes we learnt about the plant that became one of the most popular ones in Europe in the 16–17th centuries - tobacco. This plant belongs to the solanaceous and is a distant relative of potatoes, pepper and tomatoes.

Scientists claim that people started growing tobacco on the American continent back in the 1st millennium BC. American Indians used tobacco in religion and medicine. That's the time that the first findings of gods' effigies with objects like cigars and pipes date back to. Frescos of the Maya temple are also of great interest. The construction of the temple dates back to the 5th century AD. One of the frescos depicts a priest who lets out smoke through a pipe that looks like a cigarette holder. In Central America archaeologists found pipes, decorated with carving or pictures of animals or birds.

The Maya and Aztec priests believed that smoking put them into the state, in which they could communicate with gods and have prophetic visions. During cult masses priests would let out smoke to four different sides of the world. This smoke, as they believed, had miraculous healing power, which cleansed and inspired warriors to heroic deeds and prophesied victory. One of the main Maya, Aztec and Nau gods is the god of the invisible Tezcatlepoça that, according to beliefs, could go to the other world and symbolised the Moon and the night sky. He was often pictured with something like a cigarette holder.

Indian tribes smoked tobacco in different ways: some of them used tubes; others rolled tobacco leaves into cigars. Famous navigator Christopher Columbus got acquainted with this method of smoking during his voyage to India in 1492.

The 15–16th centuries entered the history of Europe as the epoch of great geographical discoveries. The stories of Arabic merchants about exotic countries of gold and spices led to the search of new lands. At that time those were considered India and China. Spices and other Oriental goods were imported only by Venetians who maintained trade relations with Arabic merchants. The aim of various expeditions was to find their own way to new lands.

In Portugal and Spain they started constructing caravels — new fast maneuverable ships. Besides, that time was marked by the rapid development of cartography and use of navigation devices.

“In 1415 the Portuguese already took possession of Seuta, which later became an important trade center and military fort on the African continent... By 1460 they had discovered the isles of the Green Cape and entered the waters of the Guinea Strait. In 1486–87 — Bartolomeu Dias's expedition that reached

Bartolomeo Dias, яка досягла південного краю Африки. Був відкритий мис Доброї Надії”¹.

Саме у цей час, в епоху великих відкриттів, народився Христофор Колумб (1451-1506), генуезець за походженням. Значну роль у його біографії відіграло одруження з дочкою моряка з острова Порту-Санту, котрий подарував Христофору морські карти та щоденники. Ознайомившись з ними, у 1492 році Христофор Колумб очолив експедицію, яка складалася з трьох кораблів, і під прапором Іспанії вирушив з порту Палос на пошуки нового шляху в Індію.

Під час зупинки на острові Сан-Сальвадор (Ватлінг) Колумб та його команда зауважили, що місцеві мешканці видихають дим. Вони курили скручене в сигару листя, називаючи його “табакос”.

У 1493 році, побувавши на Кубі та Гаїті, Колумб на кораблі “Нінья” повернувся до Іспанії, де його зустріли з великою шаную як мореплавця, котрий відкрив Індію.

Час його повернення припадає на кінець XV століття, коли в Європі найбільше повноважень мала свята інквізиція. Впродовж століть на “священне” вогнище потрапили тисячі людей, звинувачених в ересі і чаклунстві. Навіть найменше відхилення від церковних канонів каралося смертю. Її жертвами стали Галілео Галілей, Коперник та інші видатні особистості цієї епохи. Після прибуття в Іспанію капітан одного з кораблів Родріго де Херес та інші учасники експедиції Колумба спробували залучити іспанців до куріння, за що потрапили у руки інквізиції, а згодом до в'язниці.

Розповіді про чудодійну рослину з магiчними та лікувальними властивостями за короткий час облетіли всю Європу, і купці з різних країн світу почали привозити тютюн та його насіння у Старий Світ.

Відкриття нових земель дало чималий дохід не лише купцям та мореплавцям, а й казні держави.

У 1514–1518 роках іспанці побували на півострові Юкатан, а далі — в Мексиці, де у той час розвинулася культура ацтеків (столиця Теночтілан). Місцеве населення вирощувало кукурудзу, боби і тютюн.

У другій половині XVI століття спробу популяризації тютюну як лікарського препарату зробив Жан Ніко — уродженець французького міста Нім (Nîmes). У 1558 році він став посланцем королеви в Італії, а згодом в Португалії. Науковець за покликанням, з неабияким хистом до медицини, Ніко вивчав флору і фауну Португалії та водночас практикував як лікар. У садах заможних городян його зацікавила мало відома в цей час рослина — тютюн. Дослідивши її, Жан Ніко довів, що тютюн може лікувати 36 недуг.

У ці часи Францією правила королева Катерина Медичі. Її часто турбували головні болі, і Жан Ніко як лікар “... в 1560 році приписує королеві нюхати подрібнений тютюн, що мало ...звільнити її голову від “лихого...”

the southern side of Africa. They also discovered the Cape of Good Hope.”¹

That's when Christopher Columbus was born (1451-1506), in the epoch of great discoveries. He was from Genoa. His marriage to the daughter of a sailor from Porto Santo Island played an important role in his biography because he inherited sea maps and diaries from him. Having acquainted himself with them, in 1492 Christopher Columbus led an expedition that consisted of three ships and took off from the port of Palos under the Spanish flag in search of a new way to India.

During the stop on Island San-Salvador (Vatling) Columbus and his crew noticed that local inhabitants exhaled smoke. They smoked some leaves, rolled into a cigar, and called them “tabacos”.

In 1493, having visited Cuba and Haiti, Columbus came back to Spain on the ship “Nina” and everybody welcomed him with great reverence as a navigator, who discovered India.

He came back at the end of the 15th century when the Holy Inquisition had ultimate authority in Europe. Over the centuries thousands of people, accused of heresy and witchcraft, were burnt in “sacred” fire. Even the slightest diversion from church canons was punished by death. Galileo Galilee, Copernicus and a lot of other prominent figures of that epoch fell its victims. Rodrigo de Jerez and other members of Columbus's expedition tried to engage Spaniards in smoking after coming back to Spain, for which they found themselves in the hands of the Inquisition and then were thrown in jail.

Stories about the wonder plant with magic and medicinal properties spread all over Europe in a short time, and merchants from different countries of the world started bringing tobacco and its seeds to the Old World.

The discovery of the new lands yielded handsome profits not only to merchants and navigators, but also to the state treasury.

In 1514–18 Spaniards reached peninsula Yucatan, and then Mexico, where by that time there had developed the culture of Aztecs (capital Tenochtitlan). The local population grew corn, beans and tobacco.

In the second half of the 16th century Jean Nicot, native of the French city Nîmes, made an attempt to popularize tobacco as a medicine. In 1558 he became the Queen's messenger in Italy, and later an ambassador in Portugal. Being a scientist by inclination and really gifted in medicine, Nicot studied Portugal's flora and fauna and at the same time practiced medicine. In the gardens of well-off city men he got interested in a plant, little known at that time - tobacco. Having studied it, Nicot proved that tobacco could be used to treat 36 ailments.

In those times France was reigned by Queen Catherine de Medici. She often had headaches, and in 1560 Jean Nicot (as a doctor) “... prescribed the Queen crushed snuff, which was supposed to make her head free of “the evil...”

Ця процедура їй сподобалася, і невдовзі тютюн почали вирощувати у Франції. Незабаром більшість королівського двору нюхала тютюн. Пам'ятаючи за службу Жана Ніко, його сучасники дали цій рослині ботанічне ім'я "NICOTIANA", від якої й пішло — "нікотин". З того часу, завдячуючи Ніко, Францію довгий час вважали батьківщиною тютюну.

В Англії послідовником Жана Ніко став сер Уолтер Ралеф. Діставши у 1584 році від королеви Англії дозвіл на освоєння нових земель в Новому Світі, як називали тоді Америку, він заснував там колонію, названу в честь королеви Англії Єлизавети — Вірджинією. Уолтер Ралеф за короткий час дослідив традиції нової землі, особливості флори і захопився курінням. У "Великій тютюновій енциклопедії" читаємо, що у 1585 році, повернувшись до Англії, сер Уолтер привіз тютюн і велику колекцію трубок для куріння, які виготовлялися корінним населенням Америки.

Старий Світ задихався від економічних криз і шукав нових джерел прибутків у торгівлі. До цього спричинився сер Уолтер Ралеф, який привіз у Європу новий сорт тютюну "Вірджинія". Королі Іспанії та Англії звинуватили його у спробі розв'язати війну і засудили до страти. Тютюн навіть вписав його ім'я в історію.

На початку XVII століття популяризація тютюну найбільше залежала від освіченості перших осіб держави. Наприклад, в Англії, після смерті Єлизавети у 1603 році, трон короля Англії посів Яків I, котрий одразу став злісним ворогом тютюну. Було заборонено куріння в громадських місцях і при дворі. Цю заборону підтримала й церква.

Через нестабільний економічний стан у країні та потребу поповнення казни (адже тютюн давав великі прибутки), король утримався від повної заборони куріння. Суттєву роль у цьому відіграли і самі вельможі, які у той час вже звикли курити трубки і нюхати тютюн.

Наприкінці XVI – на початку XVII століття тютюн став досить популярним. Його почали вирощувати в Іспанії, Португалії, Франції, Англії та інших країнах світу.

Для Англії цього часу характерним було куріння тютюну через трубки. Історики вважають, що перші глиняні трубки почали виготовляти в Англії, ще в 1575 році. Але в XVII столітті, через негативне ставлення англійського двору до куріння, велика кількість майстрів переїхала до Голландії, у місто Гауда, яке невдовзі набуло слави центру виготовлення люльок. Згодом їх почали робити в Німеччині, Польщі, Росії, Україні, Туреччині. В Німеччині робилися фарфорові "трубки". В Америці їх виготовляли навіть з кукурудзяних качанів. В Австрії та Угорщині стали популярними пінкові "трубки", якими користуються й дотепер. Секрет їх виробництва полягає в тому, що пінка легко під-

дається обробці, цей мінерал добувають лише в Туреччині.

Відомими у використанні були і залишаються трубки з досить вогнетривкого коріння бріару (bruqere) — деревоподібного вересу (Erica Arborea). Перші бріарові "трубки" розкурювали в XIX столітті на півдні Франції. З появою великої кількості шанувальників куріння, з'явилося й не менше його ворогів.

У 1606 році король Іспанії Філіп III видав указ про обмеження на вирощування тютюну.

У 1610 році в Японії вийшов указ про заборону вирощувати і розповсюджувати тютюн.

1623 року Папа Урбан VII видав указ, в якому наголошувалося на відлученні від церкви тих, хто нюхав тютюн.

У 1625 році султан Туреччини Амурат IV дав наказ водити вулицями міст курців тютюну, після цього страчувати і виставляти їх голови на показ для застереження іншим.

У Росії перші спогади про тютюн історики умовно датують періодом до XVII століття, коли Михайло Романов, під загрозою виривання ніздрів та обрізання носів, заборонив вживати "бісівське зілля". Політику заборони продовжив і наступник царя Олексій Михайлович, вимагаючи своїм указом привселюдно карати винних батогами та виривати ніздрі. Проте указ царя про заборону тютюну діяв лише на папері. Купці продовжували торгувати тютюном, що мав неабиякий попит.

Отже, в 1640-1650 роках тютюн уже був досить розповсюдженим і експортувався у Росію. Кардинальні зміни в цій країні сталися з приходом до влади царя Петра I. Прихильник усього нового, ознайомившись з культурою Голландії, де у цей час тютюнокуріння було надзвичайно популярним, і прихильно ставлячись до Європи, Петро I спочатку свого правління дозволив курити тютюн. Він сприяв ввезенню перших партій тютюну в Росію. А вже в 1705 році видав указ впровадити монополію на продаж тютюну через бургомістрів та виборних людей і заснувати дві тютюнові фабрики — в Петербурзі та в Ахтирці. Власником Ахтирської став сподвижник царя І. А. Панін. На початку XVIII століття Ахтирка (Україна) перейшла у володіння В. М. Татищева.

У Росії майже до початку XIX століття нюхання тютюну було популярнішим, ніж його куріння. В 1844 році в цій країні почали випуск папіросів (цигарок з паперовим мундштуком), і невдовзі тут вже функціонували десятки фабрик. Дещо по-іншому склалася ситуація в Сибіру, куди тютюн, ймовірно, потрапив з Китаю. За твердженням вчених, тютюн у Сибіру з'явився набагато раніше, ніж у самій Росії. Вже у XVII столітті місцеві мешканці використовували люльки та кам'яні ємкості. У них вставляли чубуки, набирали в рот воду і робили кілька глибоких затяжок, після чого падали на землю, певний час відчуваючи

дається обробці, цей мінерал добувають лише в Туреччині.

Відомими у використанні були і залишаються трубки з досить вогнетривкого коріння бріару (bruqere) — деревоподібного вересу (Erica Arborea). Перші бріарові "трубки" розкурювали в XIX столітті на півдні Франції. З появою великої кількості шанувальників куріння, з'явилося й не менше його ворогів.

У 1606 році король Іспанії Філіп III видав указ про обмеження на вирощування тютюну.

У 1610 році в Японії вийшов указ про заборону вирощувати і розповсюджувати тютюн.

1623 року Папа Урбан VII видав указ, в якому наголошувалося на відлученні від церкви тих, хто нюхав тютюн.

У 1625 році султан Туреччини Амурат IV дав наказ водити вулицями міст курців тютюну, після цього страчувати і виставляти їх голови на показ для застереження іншим.

У Росії перші спогади про тютюн історики умовно датують періодом до XVII століття, коли Михайло Романов, під загрозою виривання ніздрів та обрізання носів, заборонив вживати "бісівське зілля". Політику заборони продовжив і наступник царя Олексій Михайлович, вимагаючи своїм указом привселюдно карати винних батогами та виривати ніздрі. Проте указ царя про заборону тютюну діяв лише на папері. Купці продовжували торгувати тютюном, що мав неабиякий попит.

Отже, в 1640-1650 роках тютюн уже був досить розповсюдженим і експортувався у Росію. Кардинальні зміни в цій країні сталися з приходом до влади царя Петра I. Прихильник усього нового, ознайомившись з культурою Голландії, де у цей час тютюнокуріння було надзвичайно популярним, і прихильно ставлячись до Європи, Петро I спочатку свого правління дозволив курити тютюн. Він сприяв ввезенню перших партій тютюну в Росію. А вже в 1705 році видав указ впровадити монополію на продаж тютюну через бургомістрів та виборних людей і заснувати дві тютюнові фабрики — в Петербурзі та в Ахтирці. Власником Ахтирської став сподвижник царя І. А. Панін. На початку XVIII століття Ахтирка (Україна) перейшла у володіння В. М. Татищева.

У Росії майже до початку XIX століття нюхання тютюну було популярнішим, ніж його куріння. В 1844 році в цій країні почали випуск папіросів (цигарок з паперовим мундштуком), і невдовзі тут вже функціонували десятки фабрик. Дещо по-іншому склалася ситуація в Сибіру, куди тютюн, ймовірно, потрапив з Китаю. За твердженням вчених, тютюн у Сибіру з'явився набагато раніше, ніж у самій Росії. Вже у XVII столітті місцеві мешканці використовували люльки та кам'яні ємкості. У них вставляли чубуки, набирали в рот воду і робили кілька глибоких затяжок, після чого падали на землю, певний час відчуваючи

Pipes made of quite fireproof bruqere root - dendritic heather (Erica Arborea) - were and still are of common use. The first bruqere pipes were smoked in the south of France in the 19th century. However, with the appearance of a great number of smoking fans, there appeared a lot of its opponents.

In 1606 King of Spain Phillip III issued a decree on the limitation on growing tobacco.

In 1610 Japan passed a decree imposing a ban on growing and distributing tobacco.

In 1623 Pope Urban VII issued a decree, in which he emphasized that those, smelling tobacco, would be excommunicated.

In 1625 Sultan of Turkey Amurat IV ordered to take tobacco smokers out to city streets and then execute them and display their heads in public to warn others.

Historians date the first recollections about tobacco in Russia back to before the beginning of the 17th century when Mykhaylo Romanov banned using "the evil herbs" under threat of tearing out nostrils and cutting off noses. King's successor Oleksiy Mykhaylovych pursued this policy, ordering by his decree to whip the guilty ones in public and tear out their nostrils. However, the King's decree prohibiting tobacco was valid only on paper. Merchants continued trading tobacco, which was in great demand.

Thus, in 1640-50 tobacco was already quite common and was exported to Russia. Fundamental changes occurred with the coming to power of Tsar Peter I. Being an adherent of everything new, having studied the culture of Holland, where tobacco smoking was extremely popular at that time, and favoring Europe, Peter I allowed smoking tobacco at the beginning of his rule. He assisted with bringing the first batches of tobacco to the country. And already in 1705 he issued a decree, which established a monopoly on selling tobacco through burgomasters and elective people, and founded two tobacco factories: in Petersburg and Akhtyrka. The factory in Akhtyrka was owned by Tsar's fellow I.A. Panin. At the beginning of the 18th century Akhtyrka (Ukraine) became V.M. Tatishchev's possession.

In Russia sniffing tobacco was more popular than smoking it almost up to the beginning of the 19th century. In 1844 Russia started producing cigarettes, and in some time there already functioned scores of factories. The situation in Siberia was a bit different, as tobacco was likely to have been brought there from China. Scientists claim that tobacco appeared in Siberia before it did in Russia; already in the 17th century local people used pipes and stone objects for smoking. They would put chibouks in them, fill their mouths with water, take a few deep drags and then fall on the ground, lying in the state of euphoria for some time. This method was called "water smoking" in Europe. Having pulled together all this data, we can make a conclusion that there were several ways of delivering tobacco in Russia. One of them was from Ukraine, and the next pages are dedicated to that.

ейфорію. Такий метод в Європі називався “водяним курінням”. Узагальнивши ці дані, ми можемо зробити висновок, що було кілька шляхів постачання тютюну в Росію. Один із них – з України, про що йтиметься далі.

Важливу роль у розповсюдженні тютюну мали торгові шляхи, економічні та політичні зв'язки на тогочасній карті Європи. Найближчим сусідом на сході України була Туреччина, від цього Україна мала не лише вигоду, але й загрозу. Між Кримом, який довший час був васалом Туреччини, і Україною існувала своєрідна нейтральна зона, де пролягав незаселений до XIV-XV століть дикий степ. Аж з появою тут запорожців, він став пограниччям між сходом і заходом. Багатство степу описували в своїх трактатах Боплан та інші мандрівники, що побували на Україні. Козаки неодноразово організовували походи у Крим та в Туреччину, де не тільки звільняли бранців, взятих у полон татарами, а й привозили багату здобич. Серед речей, що привозились зі Сходу, були тканини, одяг, оздоба, зброя, прянощі, тютюн.

Про шлях тютюнокуріння з Туреччини на Україну свідчать як самі люльки і їх форми, так і назви, які збереглися донині: “тютюн”, “бакун”, “чубук”. Люльки були переважно з глиняними чашками, а мундштуки робили довгими для охолодження диму; заможніші турки замовляли чубуки з бурштину. В Туреччині тютюнокуріння стало цілою церемонією. Вельможі у великих палацах тримали слугу – “чубукиши”, в обов'язки котрого входило слідкувати за станом люльок, кальянів, готувати їх до церемонії, заправляти тютюном. Таке куріння вважається найбезпечнішим. Один кальян виготовлявся кількома майстрами і був вишуканим мистецьким виробом, який часто займав чільне місце в інтер'єрі палаців вельмож. Кальяни робилися переважно з металу і скла, рідше з дерева. У виготовленні його частин найчастіше використовували прозоре та кольорове скло, а основа, виготовлена з металу, оздоблювалася різноманітними східними візерунками. Цікавою є і підготовка кальяну до куріння. У чашу чи до тютюну перед курінням додавали вино, масло або сік, що створювало свій неповторний букет ароматів не лише для курця, а й присутніх в приміщенні. Отже, Схід вибрав для куріння кальян та люльки.

Козаки ж віддавали перевагу люлькам. “Що ж до тютюну та люльки — до них приятель особлива була... Навіть іноземці, буваючи на Січі, потім свідчили: козаки люльки з рота не випускають... Тютюн тримали не в кисетах, а в маленьких міцненьких гарбузянках (званих “діжечками”, “турчанками”, “таракуцями”). З часом гарбузянка міцніла, ставала ніби костяна. Тютюн зберігався сухим...”

... Головна ж таємниця була в самому тютюнові. Чистий турецький був дуже дорогий. Зав'язаті тютюнники добували його в різний спосіб: коли за гроші, а частіше – шаблею, як

Trade ways, economic and political relations on the European map of that time played a significant role in the spread of tobacco. The nearest eastern neighbor of Ukraine was Turkey, which was both an advantage and a threat for Ukraine. Between the Crimea, which had been Turkey's vassal for a long time, and Ukraine there was created a kind of neutral zone, covered by the wild steppes, uninhabited before the 14-15th centuries. Its first inhabitants were Zaporizhian Cossacks, after which it became a border between the east and the west of the country. The wealth of the steppes was described by Boplan in his treatises and by other travelers that visited Ukraine. Cossacks repeatedly organized campaigns to the Crimea and Turkey, where not only did they release prisoners, captured by Tatars, but also brought rich loot. The things that came from the East included fabrics, clothes, ornaments, weapon, spices, tobacco etc.

A lot of things witness to the fact that tobacco smoking came to Ukraine from Turkey: pipes themselves and their forms, as well as different names that are still used in our language: ‘tiutiun’ (tobacco), ‘bakun’ (strong (coarse) tobacco), ‘chibouk’ (long tobacco pipe). Most of the pipes had clay cups, while cigarette holders were made long to cool smoke; well-off Turks ordered chibouks, made of amber. In Turkey tobacco smoking turned into the whole ceremony. Nobles, living in big palaces, kept a servant – “chiboukshi”, whose duties included looking after the condition of pipes and hookahs, preparing them for the ceremony and filling them with tobacco. Hookah smoking is considered to be the safest type of smoking. One hookah was made by several masters and was a refined piece of art, which often became an important part of the interior of the nobles' palaces. Hookahs were mostly made of metal and glass, more seldom of wood. In the production of different parts of a hookah they mostly used transparent and stained glass, and foundation, made of metal, was decorated by various oriental ornaments. The preparation of a hookah for smoking is also of great interest. Before smoking they added wine, butter or juice either in a hookah cup or to the tobacco itself, which would create a unique myriad of aromas not only for the smoker, but also for all the people in the hall. Thus, the East picked hookahs and pipes for smoking.

Cossacks preferred pipes though. “There was a special affection for tobacco and pipes... Even foreigners, visiting Sich, told later that Cossacks didn't let pipes out of their mouths for a single minute. Tobacco was kept not in tobacco-pouches, but in small and very strong things, called in Ukrainian ‘harbuzianky’ (or ‘dizhechky’, ‘tyrchanky’, ‘tarakutsky’). With time harbuzianka would get even harder, like a bone. That's how tobacco remained dry...”

But the main secret was in tobacco itself. Pure Turkish tobacco was very expensive. Enthusiastic tobacco smokers obtained it in different ways: once in

трофей. А коли і як мито за перевіз через пороги.

Оскільки тютюну не вистачало, козаки придумали додавати в нього полину, а то й більше трав. У першу чергу – деревій, чебрець, полин, будяк, сухе листя валеріани, м'яти, борщівника. Усі ці трави мають лікарські властивості: заспокоюють нервову систему, знижують кров'яний тиск, поліпшують апетит та сон.

Отже, розважливість і мужність воїнів інколи залежала від тютюну. І коли запорізькі вояки майже не хворіли на астму, бронхіти, трахеїти, то це теж завдяки козацькому тютюну”².

Доказом експорту люльок зі Сходу в Україну є археологічні дослідження українських вчених та твори українського народного живопису, зокрема розповсюджені в XVII-XVIII століттях картини “Козак Мамай”, на більшості з яких він зображений з люлькою чи кисетом для тютюну.

Від початку своєї історії люльки в Європі стали елементом моди, декор та форми яких постійно змінювалися. На картинах, залежно від часу їх створення, подано зображення форм люльок, популярних в тому чи іншому столітті. Сама постать Мамаєва дуже цікава і багатогранна. Образ козака залишається загадкою для вчених і дослідників.

Йому приписують як східне: турецьке, татарське, тюркське (тюркською “мамай” – ніхто, ніщо, людина без імені й коріння), так і українське походження. Вважається, що злі сили не можуть перемагти людину, яка не має імені. Навіть сам підпис під картиною Мамаєва створює ореол загадковості та додає таємничості. Підписи під картинами, як правило, починаються так: “Хоч ти на мене дивишся, та ба, не вгадаєш відкіль родом і як зовуть, нічирк не скажеш, так зовуть, як на якого налучиш брата: жид з біди за рідного батька почитає, милостивим добродієм ляхва називає, а ти як хоч назови — на все позволяю, аби лиш не крамарем, бо за те-то й полаю...”³.

На козакові східні шаровари та українська вишита сорочка і характерний для шляхти жупан чи багато оздоблений хутром одяг. Поруч, з лівого чи правого боку, зображено цікавої форми шапку. Зброя на картині східного або західного типу. Навколо козака розкидані та розвішані речі, без яких неможливо уявити запорожця: мушкет, шабля, пістоль, лук, порохівниця, люлька, бандура та кінь – вірний друг, що в очікуванні б'є копитом. На полотнах майже не повторюється зображення Мамаєва. Він постає то молодим парубком, то змученим походами, посивілим козаком.

Люльки на картинах найрізноманітніших форм: з короткими чубуками і малою чашкою, чи з довгими і тонкими чубуками, як турецькі.

За малюнками люльок можна прослідкувати і час створення картин. Так, на перших етапах розпо-

a while for money, but more often – with the help of a saber as a trophy. And sometimes it was their reward for helping people cross the rapids.

Since Cossacks didn't have enough tobacco, they showed their creativity by adding wormwood or other herbs to it. First of all, those were yarrow, thyme, wormwood, thistle, dry leaves of valerian, mint etc. All these herbs have medicinal properties: they soothe the nervous system, reduce blood pressure, increase appetite and boost sleep.

Thus, the warriors' sensibility and courage sometimes depended on tobacco. Besides, Zaporizhian warriors almost never suffered from asthma, bronchitis and trachea diseases, which was also due to Cossack tobacco...”²

The evidence of pipes being exported to Ukraine from the East is found in the archeological research by Ukrainian scientists, the works of the Ukrainian folk painting and the pictures of Cossack Mamay, which were well-known and popular in the 17-18th centuries. In most of the pictures Cossack Mamay is depicted with a pipe or a tobacco-pouch.

From the very beginning of their history in Europe pipes, as well as the rest of the things of everyday use, became an element of fashion, and their decor and shapes had been constantly changing. Different pictures, depending on the time of their creation, show pipe shapes, popular in this or that century. The very figure of Mamay is interesting and many-sided. He still remains a mystery for scientists and researchers.

He is ascribed both Eastern: Turkish, Tatar, Turkic (in the Turkic language ‘mamay’ means nobody, nothing, a person without name and origin) and Ukrainian origin. It is considered that evil forces cannot win over a person without a name. Even the writings under Mamay's pictures create an aura of secrecy and add to the mysteriousness of the very Cossack's figure. As a rule, they start in the following way: “Even though you are looking at me, you won't guess where I come from and what my name is, you won't be able to say a thing about me. My name depends on who you ask: a Jew respects me as his father, Poles call me a gracious gentleman, and you can call me as you wish, I won't mind it. Just don't call me a tradesman: for that I will scold you...”³

The Cossack is dressed in Eastern baggy trousers (sharovary) and a Ukrainian embroidered shirt, on top of which – zhupan (a shirt, characteristic of Polish nobles) or garments, richly decorated with fur; nearby, on the left or on the right, – a hat of an interesting shape. We can also see weapons of the eastern or western type. The Cossack is surrounded by the things, which symbolize a Zaporizhian Cossack: a musket, a saber, a pistol, a bow, a gun-powder box, a pipe, a bandore and a horse – a loyal friend, stamping his hoof in anticipation. The image of Mamay is almost never the same in different canvases. We can see a young Zaporizhian Cossack in one picture and a

всюдження тютюнокуріння, коли курці використовували привізний тютюн, люльки були дуже малих розмірів з мініатюрними чашками. Іншої форми вони набули в XVII-XVIII століттях, коли вирощування рослини поступово охопило майже всю Україну. Ці дані підтверджуються і науковими дослідженнями українських археологів в районі Хотинської фортеці, де під час розкопок знайдено глиняні люльки та їх фрагменти, найраніша датується XVII століттям. За описами вчених, люльки цього часу мають діаметр чашки 2,5-3 см, діаметр чубука 1,7-2,2 см; їх загальна довжина 4,5-5 см, висота 2 см. Основним матеріалом для виготовлення люльок служила червона та біла глина. Нижня частина і вінця люльок оздоблювалася найрізноманітнішими орнаментами. Чашка люльки, форма та її розмір зазнавали змін впродовж століть, що впливало і на способи її носіння. Так, за твердженням історика Д.Яворницького, козаки носили тютюн і люльку за відворотом шапки або за поясом.

Як пише один із найвідоміших дослідників постаті Козака Мамаєв Платон Білецький: "Люлька... була неодмінною частиною козацької "ясної" зброї. Курити хоча й вважалося в народі ділом гріховним, проте козак не міг розлучитися зі своєю єдиною розвагою серед степової самотності. Люлька на той час була ознакою молодечості, що особливо шанувалася козаками. Нею хизувалися, за неї навіть голови клали, як, наприклад, в Гоголівському "Тарасі Бульбі". Ось через те і на картинах козак майже завжди з люлькою. Лише інколи, мабуть співаючи пісень, він кладе її біля себе, в шапку. Не дарма козакові вона дорожча за жінку:

"Мені з жінкою не возиться,
А тютюн та люлька
Козака в дорозі знадобиться"

... Існувало дуже багато різновидів люльок: "люльки-носогрійки", "люльки-буруньки" (від турецького, "бурун" – ніс). Були ще коренкові, обковані міддю (люльки "зінківки"), завбільшки з великий кулак; "люльки-мугурки" і плесковаті "сорочинки".

У низці письмових джерел "...історики вважають, що саме 1604 рік став роком початку тютюництва в Україні. Започатковано це було на землях в районі м. Ромни, що тоді належали польському князеві Корибут-Вишневецькому, а у 1633 році польський король Владислав IV подарував м. Переяславу привілей на звільнення торгівлі тютюном від мита. І вже наприкінці XVII на початку XVIII століття Україна розпочала більш жваву торгівлю тютюном".

"Торгівлею почали займатися як безпосередні виробники — козаки, селяни, міські ремісники, так і козацька старшина та міський патриціат. З'явилися купці різних категорій. Головними центрами торгівлі були міста. За переписом 1666 року, у Нових Млинах, наприклад, було 150 купців, що становило 28 проц.

grey-haired Cossack, exhausted from campaigns and battles, in another one.

The pipes in the pictures are of various shapes: with short chibouks and a small cup or with long and thin chibouks, like Turkish ones.

We can trace the time, when the pictures were created, by studying the pipes, depicted in them. Thus, at the beginning of tobacco smoking, when smokers used imported tobacco, pipes were very small with tiny cups. They gained a different shape in the 17-18th centuries when growing tobacco gradually spread all over Ukraine. This data is also supported by the scientific research of Ukrainian archeologists in the area of Khotyn fortress, where during the excavations they found clay pipes and their fragments, the earliest of which dates back to the 17th century. According to the scientists' descriptions pipes of that time had the cup diameter of 2.5-3 cm, chibouk diameter of 1.7-2.2 cm; their total length was 4.5-5 cm. and height - 2 cm. The main material for making pipes was clay. The lower part and the brims of pipes were decorated with various ornaments. Pipes were mostly made of red or white clay. Cups of pipes, their shape and size were changing over the centuries, which influenced the way they were carried. For example, according to one of the most famous experts in Cossacks D. Yavornyts'kyu Cossacks kept tobacco and pipes behind the flap of their hats or behind their belts.

One of the most well-known researchers of Cossack Mamay's figure Platon Bilets'kyu writes: "A pipe was an inseparable part of Cossacks' "fair" weapons. Even though smoking was considered a sin among people, a Cossack could not let go of his only delight among steppe loneliness. At that time a pipe was a sign of boldness, particularly honored by Cossacks. They boasted of it and even were ready to die for it, as in Gogol's "Taras Bul'ba". That's why in pictures Cossacks are almost always depicted with a pipe. Very rarely would they put it nearby (in their hats), usually while singing songs. For a Cossack it was even dearer than his wife:

"I cannot take my wife with me,
And tobacco and a pipe can be of use
for a Cossack during his journey."

... There were a lot of different kinds of pipes: "pipes-nose-heaters", "pipes-burun'ky" (from Turkish "burun" - nose). There were also pipes-"zin'kivky", forged with copper, as big as a fist; "pipes-muhurky" and flat "sorochynky".

It's interesting that due to the high price of tobacco or its absence Cossacks often mixed it with steppe grass. In a number of written sources "... historians believe that 1604 was the beginning of tobacco cultivation in Ukraine. It was started on the lands around the town of Romny, which then belonged to Polish Prince Korybut-Vyshnevets'kyu. In 1633 Polish

міщан, у Батурині —90 купців (25 проц.), у Переяславі —73 (27 проц.), ще треба взяти до уваги, що ці дані охоплюють тільки міщан, не враховані тут купці-козаки, що проживали в містах.

Серед купців існувала певна спеціалізація. Одні торгували хлібом, худобою, інші сіллю, горілкою, ще інші тютюном, так звані "тютюнники", або "табачники".

Це свідчить про те, що у середині XVII століття тютюн став настільки популярним, що купці, які ним торгували, об'єдналися в окрему групу. Розуміючи важливість торгівлі та роль купців у розвитку економіки України, Б.Хмельницький видав низку указів і привілеїв, спрямованих на розвиток і сприяння торгівлі. Під час облоги козаками м. Львова в 1657 році Б.Хмельницький окремим універсалом взяв під опіку місто і наказав всім козацьким загонам, щоб "з людьми міста Львова, як з власними нашими поведилися та у всякій торгівлі купецтву не робили перешкоди" ⁶. Розвиток торгівлі сприяв налагодженню торговельних відносин між Україною та її найближчими сусідами Польщею та Росією, збільшуючи таким чином попит на товари, які експортувалися з України, та на їх додаткове виробництво чи вирощування, що сприяло розширенню ринків збуту для сільських верств населення. Одним із товарів, який експортувався українськими купцями до Росії в середині XVII століття був також тютюн.

"У 1655 році, наприклад, до Шклова, воєнної ставки царя Олексія, приїхала валка, яка привезла на 25 возах 28 бочок горілки і чотири сувої тютюну".

Адміністративна приналежність частини західних земель України до Польщі у XVII столітті та війна, що велася в цей час між Польщею та Україною, вплинули на розвиток торгівлі. Б.Хмельницький наклав обмеження на вивіз з України певної групи товарів до Польщі у відповідь на такі ж дії короля. Можливо, через це товари, серед яких і тютюн, потрапили в Галичину і до Львова, так звані "Молдавським шляхом". У цей час Львів був одним з найбільших торговельних центрів у Західній Україні та основним партнером Молдови у Галичині. Через місто проходили найважливіші торговельні шляхи: до Кракова, Вроцлава, Лейпціга та Нюрнберга. Одна дорога йшла через Перемишль—Сянік до Угорщини, дві через Мазовію до Торуня і Гданська. Крім того, звідси вели дороги до Бара на Поділлі, одна до Києва через Олесько, Дубно, Острог, Житомир. Зі Львова йшло і кілька доріг через Молдавію до Туреччини. "Молдавський шлях" проходив через Галич, Коломию і Снятин до Шепенка. Інша дорога вела через Глиняни, Золочів, Теревовлю, Скалу і доходила до Кам'янця-Подільського. Митні пости на "Молдавських шляхах" були в Чернівцях і Хотині.

"Спеціалісти вважають, що в половині XVII ст. на українських землях існувало близько однієї тисячі міст та містечок, більшість із них виникли в першій половині XVII ст. Найбільшим містом був Львів, на-

King Vladyslav IV granted the city of Pereyaslav a privilege to exempt tobacco trade from duty. And already at the end of the 17th - beginning of the 18th century Ukraine became more active in tobacco trade." ⁴

"Both immediate tobacco producers - Cossacks, village people, city craftspeople - Cossack leaders and city authorities began to trade tobacco. There appeared merchants of different categories. Cities were main trade centers. According to the census, in 1666 there were 150 merchants in Novi Mlyn, which counted for 28 % of the city citizens, 90 merchants in Baturyn (25 %), 73 in Pereyaslav (27 %). We should also take into account that this data encompasses only city citizens. It doesn't include Cossack merchants who lived in cities.

There existed certain specialization among merchants. Some of them traded with bread and cattle, others - with salt and vodka, still others, the so called 'tobacconists', - with tobacco." ⁵

All this witnesses to the fact that in the middle of the 17th century tobacco smoking became so popular and common that merchants, engaged in its trade, got separated into a group of their own. Understanding the importance of trade and the role of merchants in the development of the Ukrainian economy, B. Khmelnyts'kyu issued a number of decrees and privileges, directed at developing and assisting trade. During the siege of L'viv by Cossacks in 1657 B. Khmelnyts'kyu took the city under his custody by a separate decree and ordered all Cossack detachments "to treat the people of L'viv as if they were one of them and not to prevent merchants from doing their trade". ⁶ The development of trade assisted with establishing good trade relations between Ukraine and its nearest neighbors Poland and Russia, which in its turn increased demand on goods, exported from Ukraine, and on additional production and cultivation, which favored the expansion of the sales market for village people. Tobacco belonged to the goods, which were exported to Russia by Ukrainian merchants in the middle of the 17th century.

"For example, in 1655 a string of 25 carts, which brought 28 barrels of vodka and 4 scrolls of tobacco, came to Shklov - Tsar Oleksiy's military headquarters." ⁷

Administratively, part of the western Ukrainian lands belonged to Poland in the 17th century, and there was a war between Poland and Ukraine, which influenced the development of trade. B. Khmelnyts'kyu imposed limitation on exporting certain goods from Ukraine to Poland as a response to the corresponding actions of the King. This might be the reason why some goods (tobacco being among them) appeared in Galicia and L'viv through the so-called Moldavian Way. At that time L'viv was one of the biggest trade centers in the western Ukraine and Moldova's main partner in Galicia. The most important trade ways crossed the city: to Krakow, Wroclaw, Leipzig and Nuremberg. One road ran through Peremyshl'-Sianik to Hungary, two - through Mazoviya to Gdansk and Torun'. Besides, roads from

селення якого становило в 1650 р. 33 275 чоловік. За ним ішов Київ з близько 15 000 мешканців та Кам'янець-Подільський — понад 10 000 населення. Від 5 000 — до 10 000 мешканців мали Перемишль, Берестя (Брест-Литовський), Пінськ, Могилів, Переяслав, Умань і Корсунь. Велика кількість українських міст налічувала близько 2 000 до 5 000 жителів”⁸.

З метою розвитку, найбільші з міст, а саме Львів і Київ, отримали від короля привілей на складське право.

“Таке право змушувало закордонних купців продавати свої товари місту, яке мало складське право, за цінами, визначеними місцевою владою. Таким чином перепродаж товарів зосереджувався у руках місцевих купців, які мали від такої трансакції великі зиски. Не диво, що за право складу йшла боротьба між «щасливими» містами і тими, хто не отримав того бажаного привілею, як, наприклад, Кам'янець-Подільський. Краків та Люблін у половині XVI ст. заперечували небажаному конкурентові Львову це право і докладали зусиль, щоб обмежити Львів у своїх ітенараріях”⁹.

Про активну торгівлю з Молдавією свідчать і такі факти: у 1671 році до Львова купець з Ясс привіз підводу тютюну. В цьому ж році із Молдови транзитом через Львів до Кракова було продано 6 600 кг тютюну. Враховуючи, що в той час Львів мав складське право, вочевидь, це була не перша валка тютюну в місто, і ціна на нього не була настільки високою, щоб давати великі прибутки. Тому наступну валку тютюну відправлено до Кракова, де він коштував дорожче. Цікавим фактом є й те, що Краків, який у XVII столітті за кількістю населення не був більшим за Львів, мав попит на 6600 кг тютюну. Отже, тютюнокуріння в цей час і в Польщі, і на Західній Україні стало вже досить популярним. Курила не лише знать, а й бідніші верстви населення.

Характеристика торгівлі тютюном у середині XVII століття відкриває причини заснування першої фабрики тютюну в Галичині: наявність торгових шляхів, великого міста, привілеїв, якими користувався Львів, близькість до вітчизняної та іноземної сировини. Щоб збагнути, яким у той час було містечко Винники, прослідкувати вплив мануфактури на його розвиток, необхідно повернутись у минуле.

here led to Bara in Podillia; one road - to Kyiv through Oles'ko, Dubno, Ostroh, Zhytomyr. A few roads ran from L'viv through Moldova to Turkey. The Moldavian way lay across Halych, Kolomyya and Sniatyn to Shepenko. Another road ran through Hlyniany, Zolochiv, Terebovlia and Skala and reached Kamyanets'-Podil's'kyu. Customs offices on Moldavian ways were located in Chernivtsi and Khotyn.

“Experts believe that in the middle of the 17th century there were about one thousand cities and towns on the Ukrainian land; most of them were founded in the first half of the 17th century. The biggest city was L'viv; in 1650 its population counted for 33,275 people. The second biggest one was Kyiv with about 15,000 people and then Kamyanets'-Podil's'kyu with over 10,000 inhabitants. The population of Peremyshl', Berestia (Brest-Lytovs'kyu), Pins'k, Mohyliv, Pereyaslav, Uman' and Korsun' ranged from 5,000 to 10,000 inhabitants. A big number of Ukrainian towns numbered from about 2,000 to 5,000 people.”⁸

In order to spur the development of the biggest cities, namely L'viv and Kyiv, the King granted them a privilege of the warehouse right.

“This right made foreign merchants sell their goods at the prices, fixed by the local authorities of the city that had the warehouse right. Thus, the resale of goods was in the hands of local merchants who reaped big profits from this transaction. It's no wonder then that “the lucky” cities and those that didn't receive the desired privilege, as for example Kamyanets'-Podil's'kyu, were fighting for the warehouse right. In the middle of the 16th century Krakow and Liublin denied their unwanted rival L'viv this right and made a lot of effort to limit L'viv in their itineraries.”⁹

The following facts affirm a lively trade with Moldova at that time: in 1671 a merchant from Yass brought a cart of tobacco to L'viv. In the same year in transit from Moldova through L'viv to Krakow there were sold 6,600 kg of tobacco. As L'viv had the warehouse right during that period, it was not the first string of carts with tobacco, brought to our city, and its price wasn't so high as to yield big profits. That's why the next string of carts with tobacco was sent to Krakow, where it was more profitable to sell it. It's interesting that in the 17th-century Krakow, whose population did not exceed that of L'viv, there was demand for 6,600 kg of tobacco. Thus, we may conclude that at that time tobacco smoking was already quite popular in Poland, as well as in western Ukraine. Both nobles and poorer strata of population smoked tobacco.

The characteristics of the trade ways and trade in the 17th century ground the foundation of the first tobacco factory in Galicia: the existence of the trade ways, big area and privileges, which L'viv had, closeness to local and foreign raw material bases. In order to trace the influence of manufacturing on the development of Vynnyky, it's necessary to go back into the past.

Винники – місто зі славною і самобутньою історією. Це один із найдавніших населених пунктів Галичини, розташований неподалік шляху, що з'єднує стародавні українські міста – Київ та Львів.

Територія Винник і його околиць є своєрідним ландшафтно-геологічним заповідником. Місто розкинулось на стику Грядового Побужжя і Львівського плато. Забудова Винник займає південно-східну частину Грядового Побужжя: Винниківську та Дмитровицьку гряди, а також північно-східний край Львівського плато. Прадавні ліси, безліч гір, що були природними укріпленнями, велика кількість вододіймищ з давніх часів вабили людей. Упродовж віків Винники є свідком багатьох подій, що відбувалися на Галицьких землях.

За переказами та легендами, Винники засновані як селище виноградарів або, як ще їх називали, винників, тобто людей, які вирощували виноград і виробляли вино. Щорічно місто постачало до княжого двору 50-100 бочок вина і велику кількість кошків, наповнених соковитими гронами винограду. Цьому сприяли теплий клімат і родючі ґрунти. З основним заняттям мешканців пов'язана і стара назва міста — Малі Винники.

Першим володарем Винник був Матій Бертольд, львівський вїт німецького права, який отримав маєтки під Львовом (млин Сільський Кут, селище Малі Винники і хутір Підберізці) за вірну службу від князя Льва Даниловича. Право володіння цими маєтками нащадкам Бертольда — Юрію, Руперту та Маргариті згодом підтвердив польський король Казимир III своїм привілеєм від 22 серпня 1352 року. Ця грамота і стала першою письмовою згадкою про Винники.

1 листопада 1378 року Владислав Опольський, який був намісником короля в Галичині, підтвердив право на володіння Винниками (у цей час назва Малі Винники) львівському міщанину і дідичеві Григорію Штехеру. 2 січня 1418 року Іван з Обихова, каштелян шремський і генеральний староста руський, вирішив суперечку за Винники на користь Яна Бернечого. Шляхта, заможні люди тих часів прагнули заволодіти містечком, враховуючи його розташування поблизу торгових шляхів та великого міста. Розпад князівства зі всіма правами і привілеями, перехід Галицьких земель під владу короля привели до міжусобних воєн та судів. Це підтверджує також судовий позов у 1448—1453 роках. За майно Винник і Млинівців проводили судові процеси між Миколою Тивуном з Млинівців і Григорієм Струмілою Ігнатом з Винник. У 1569 році власником Винник, за королівськими грамотами цього часу, став Олександр Лагодовський.

Від Олександра Лагодовського Винники перейшли до його синів Олександра і Марка Лагодовських. Усього в Олександра було п'ятеро синів — Станіслав, Андрій, Олександр, Марко, Юрій і дочка Анна. У 1631 році Лагодовські за борги продали Винники,

Vynnyky is a town of glorious and original history. It's one of Galicia's oldest settlements, situated not far away from the road that joins two ancient Ukrainian cities - Kyiv and L'viv.

The territory of Vynnyky and of its suburbs is a peculiar landscape and geological reserve. The town lies at the junction of Hriadove Pobuzhzhia and the L'viv plateau. It occupies the southeastern part of Hriadove Pobuzhzhia: Vynnyky and Dmytrovyts'k ridges, and also the northeastern edge of the L'viv plateau. Ancient forests, numerous mountains, which used to be natural fortifications, a big number of basins have been attracting people since the ancient times. For centuries Vynnyky has been a witness of many events that has happened on the lands of Galicia.

According to different stories and legends, Vynnyky was founded as a settlement of vine-growers or viticulturists, i.e. people who grew grapes and made wine. Every year the town provided the Prince's court with 50-100 barrels of wine and a great number of baskets, filled with juicy grape bunches. It was favored by a warm climate and fertile soils. The old name of the town - Mali (small) Vynnyky (from 'vyno' (wine) - is also related to its inhabitants' main occupation.

Vynnyky's first owner was Matiy Bertold, L'viv noble of the German title, who received estates near L'viv (mill Sil's'kyu Kut, town Mali Vynnyky and small village Pidberiztsi) from Prince Lev Danylovych for his loyal service. A bit later Polish King Kazymyr III confirmed the title of Bertold's offsprings - Yuriy, Rupert and Margarita - to these estates by his charter as of August 22, 1352. This charter became the first record of Vynnyky.

On November 1, 1378 Vladyslav Opol's'kyu, who was the King's deputy in Galicia, confirmed that L'viv lower middle class citizen and land owner Hryhoriy Shtekher had the title to Vynnyky (Mali Vynnyky at that time). On January 2, 1418 Ivan from Obykhiv, general headman and senator, resolved a difference for the title to Vynnyky in favor of Yan Bernechyy. Polish nobles (shliakhta) desperately wanted to take possession of the town, as it was located near trade ways and a big city. The elimination of principality with all its rights and privileges and the passing over of Galicia lands under the rule of the King led to internecine wars and differences. It is confirmed by a lawsuit in 1448-53. Mykola Tyvun from Mlyntsi and Hryhoriy Strumila Ihnat from Vynnyky had lawsuits for the estate of Vynnyky and Mlyntsi. In 1569 Oleksandr Lahodov's'kyu became Vynnyky's owner by the King's charters of that time.

Oleksandr Lahodov's'kyu passed Vynnyky over to his sons Oleksandr and Marko Lahodov's'ki. All in all, Oleksandr had five sons - Stanislav, Andriy, Oleksandr, Marko, Yuriy - and one daughter Anna. In 1631 the Lahodov's'ki, in order to pay off their debts, sold Vynnyky, Pidberiztsi, Mlynivtsi, Zavadiv and Bartoshiv to Vatslav Zamoys'kyu (senator of L'viv).

Підберізіці, Млинівці, Завадів і Бартошів Вацлаву Замойському (каштелян Львова).

Згодом Винники перейшли у спадок до Стефана Замойського (київського каштеляна). 14 травня 1666

року польський король Ян Казимир дозволив йому як новому володарю Винник впровадити магдебурзьке право і перейменувати село Винники на місто.

“1666 р., 17 травня, м. Варшава. Підтвердна грамота короля Яна Казимира привілею С. Замойського на перетворення с. Винники на місто на магдебурзькому праві

... В ім'я Боже амінь.

На вічну пам'ять про справу. Ян Казимир, Божою милістю король польський, великий князь литовський, руський, пруський, мазовецький, самогітський, лівонський, смоленський, чернігівський, а також шведський, готський, вандальський дідичний король.

Сповідіємо цим нашим листом усім і кожному, кого це має цікавити.

Нам подали від імені шляхетного Стефана Замойського уклінне прохання про наш дозвіл на фундування і влаштування містечка у його власному спадковому селі Винниках,

... ми даємо й дозволяємо цим у згаданому містечку, званому Винниками, запровадити магдебурзьке право для вільного користування ним усіма у встановлених границях містечка й назавжди переводимо його з польського права на міське право, що зветься тевтонським чи магдебурзьким у всій його протяжності, що даємо й дозволяємо, а також усуваємо зі згаданого містечка усі земські права, як би вони не називалися й від кого б не походили ...

А магістрат цього містечка Винники має повне право судити всі як цивільні, так і кримінальні справи, крім смертних вироків, викрадення, вбивства, скалічення членів, отруєння і всіх подібних судових випадків, у межах і границях цього містечка відповідно до тевтонського права.

Вибори ж у цьому містечку у всі роки, скільки їх буде відпущено фундаторові цього містечка, а потім за його спадкоємців і власників, мають відбуватися на свято святого Івана Хрестителя, і на них мають вибирати одного бурмістра й чотирьох райців, яких має вибирати й затверджувати згаданий фундатор, а вїйта призначати, й у всі роки в це свято так вільно має чинити фундатор. ... На знак вірності чого підписуємо нашою рукою і стверджуємо королівською печаткою.

Дано у Варшаві дня 17 місяця травня року Божого 1666, нашого польського і шведського королювання 18 року.

Ян Казимир король. Місце великої канцелярської печатки. Звірено з записом “¹⁰.

Then Stefan Zamoys'kyy (Kyiv senator) inherited Vynnyky. On May 14, 1666 Polish King Yan Kazymyr allowed him as a new owner of Vynnyky to introduce the

Magdeburg right and rename village Vynnyky into a town.

“1666, May 17, Warsaw. King Yan Kazymyr's confirmation charter of S. Zamoys'kyy's privilege to transform village Vynnyky into a town with the Magdeburg right.

...In God's name amen.

In commemoration of this affair. Yan Kazymyr, King of Poland by God's grace, great Lithuanian, Russian, Prussian, Mazovets'kyy, Samogits'kyy, Livons'kyy, Smolens'k, Chernihiv Prince, and also Swedish, Gothic, Vandals'kyy ... King.

*By this letter we inform each and every one to whom it may concern. We were requested on behalf of noble Stefan Zamoys'kyy to give our permission to fund and establish a small town in vil-
lage Vynnyky, inherited by him.*

...by this charter we give our permission to introduce the Magdeburg right in the above mentioned small town named Vynnyky in order to put it in free use by everybody within the established town borders and turn it forever from the Polish right into the town right, called the Teutonic or Magdeburg right, along all its territory. We permit and allow this, and we also take away all town rights from the above-mentioned town, no matter what they are called and what their origin is...

Vynnyky town council also has full authority to settle both civil and criminal cases, except death sentences, kidnapping, murders, crippling of body parts, poisoning and other similar court cases, within the boundaries of this town according to the Teutonic right.

Elections in this town during the years, given to the promoter of this town and then to his heirs and owners, are to be held on St. John the Baptist's Day, and at these elections one steward and four deputies have to be elected and confirmed by the above mentioned promoter, who should also appoint a headman every year on this holiday...

*This charter is true and correct and we sign it with our hand and certify it with our royal seal.
Given in Warsaw on: day - 17, month - May, year - 1666 A. D., the 18th year of our
Polish and Swedish reign.*

Space for a big official seal. Checked with the record”.¹⁰

У цій же грамоті згадується, що двічі на рік у Винниках відбувалися великі ярмарки - на Михайла та Зелені свята. Крім цього, король дав дозвіл на створення купецького братства і ремісничих цехів.

Наприкінці XVII — початку XVIII століття Винники разом з Підберізьцями перейшли у володіння родини Тарло, а 16 січня 1730 року за 370 тис. гульденів їх викупив белзький староста Станіслав Потоцький.

“1732 р., 3 квітня, м. Белз. – Облята дарчого запису Станіслава Потоцького своєму племінникові Францискові на сс. Винники, Виннички й Підберізіці

Облята дарчої на Винники найсвітлішому вельможному Потоцькому, белзькому старості

До нинішнього Львівського гродського старостинського уряду й актів особисто з’явився вельможний Павловський і подав цьому урядові для внесення до актів дарчу на села Винники з прилеглостями пресвітлого вельможного Станіслава з Золотого Потока Потоцького, белзького воєводи, внесену до белзьких актів у четвер після найближчої неділі “Юдіка” сороківниці року нинішнього тисяча сімсот тридцять другого у справі найсвітлішого вельможного Потоцького, белзького старости, і це автентичне зізнання, внесене до актів, такого змісту:...

Станіслав із Золотого Потока Потоцький, белзький воєвода, здоровий розумом і тілом, і зробив розпорядження й висловив добру волю щодо юрисдикції усіх своїх маєтків після [своєї] смерті й прилюдно, без примусу, вільно заявив, що свої власні добра й маєтки, а саме села Винники, Виннички й Підберізіці, розташовані в Руському воєводстві, Львівській землі, з усіма правами, що належать до цих маєтків і правами пана і власника, з усіма належним до володіння згаданими маєтками користями, ужитками, прибутками, приростами, вигодами й благами, прилеглостями та іншим у всій загалом їх протяжності, з усіма компетенціями і прерогативами, з дворами, будинками, нерухомостями, землями, із правом патронату й презентації на всі церковні бенефіції, як римо-, так і греко-католицькі з усім належним і у всьому обсягові, що віддавна належить до цих маєтків, не роблячи ніяких винятків з права панської власності й не залишаючи нічого для себе самих і своїх спадкоємців, і ці маєтки у їхніх межах і границях, які визначені віддавна, усе це, що служило нам, сповна даємо, даруємо й записуємо найсвітлішому й вельможному Францискові з Потока, на Китайгороді й Християмполі Потоцькому, белзькому, грубешівському старості, нашому власному племінникові і спадкоємцеві на вічні часи ...

Вніс до актів Смідзінський. Виправив Виджга. Після інґросації цього оригінальний примірник звірено з белзькими актами, повернено й поквитовано нинішній уряд”¹¹.

It is also mentioned in this charter that there were big fairs in Vynnyky twice a year - during the Green holidays and on St. Mykhaylo’s Day. Besides, the King gave his permission to establish a merchants’ association and handicraft workshops.

At the end of the 17th century - beginning of the 18th century Vynnyky and Pidberiztsi became the Tarlo family’s property, and on January 16, 1730 Belz headman Stanislav Potots’kyy bought them out for 370,000 guldens.

“1732, April 3, the city of Belz - The settlement decree written by Stanislav Potots’kyy to his nephew Frantsysk on villages Vynnyky, Vynnychky and Pidberiztsi.

The settlement decree on Vynnyky for noble Potots’kyy, headman of Belz.

Noble Pavlovs’kyy came in person to L’viv head municipal government and handed in (to be included into acts) a grant on village Vynnyky with all its estates and suburbs for noble Stanislav Potots’kyy from Zoloty Potik, governor of Belz; it was included into the acts of Belz on Thursday after the nearest Sunday “Yudika”, 40th anniversary, in 1732 in the case of noble Potots’kyy, headman of Belz, and this authentic confession of the following content was also entered into the acts:

Stanislav Potots’kyy from Zoloty Potik, governor of Belz, being in good health and sound mind and body, gave an order and expressed his good will about the jurisdiction of all his estates after his death and in public, without pressure, declared freely that he fully gives, grants and attributes his own estates and possessions, namely Vynnyky, Vynnychky and Pidberiztsi, located in Rus’ke province, L’viv land, with all the rights, belonging to these estates, and all the rights of the master and owner, with all the privileges, belongings, profits, increases, benefits and welfare, abutments and other things on their territory, with all the competence and prerogatives, with yards, houses, real estate, land,... with the right of the patronage and presentation at all church benefit events, both Roman Catholic and Greek Catholic, with all the property in full amount, that has belonged to these estates since long time ago, without any exceptions as for the right of the master ownership and leaving nothing for himself and his heirs, and these estates within their boundaries, which were fixed long time ago, all these things, that served us, to noble Frantsysk Potots’kyy from Potik, in Kytayhorod and Khrystyampol’, headman of Belz and Hrubeshiv, our own nephew and heir for all the times...

Included into the acts by Smidzins’kyy. Corrected by Vydzhha. This original copy was checked with the Belz acts and returned to the current government”.¹¹

Оскільки Винники розташовані поблизу відомого з писемних джерел Глинянського шляху, поселення потребувало певних укріплень. І вже у XV столітті на цій території існувала оборонна споруда, що підтверджується найдавнішими документами та картами, опрацьованими М. Влохом. Зокрема, на карті XVIII століття чітко видно контури замку та насипні вали. Про наявність укріплення свідчать і більш ранні документи, що зберігаються в архівах Львова. Винниківський замок, одна з оборонних споруд, які кільцем оточували княжий Львів, — був розташований на місці укріпленого двору на пагорбі з крутими схилами, що мав форму півострова.

Численні перебудови неодноразово змінювали замок. У XVII–XVIII століттях, замість давнього дерев'яного, постав кам'яний замок з поділом на верхній і нижній двір, з великою кількістю підземних ходів і галерей, що підтверджує його стратегічно-фортифікаційне призначення. Про військове значення споруди свідчать також знайдені у 1782 році дві залізні гармати, а в 1990 році — чавунні ядра від фальконета.

З середини XVIII століття, у зв'язку з реформуванням і вдосконаленням регулярних армій, замки як фортифікаційні споруди втратили своє значення. Не стала винятком і Винниківська фортеця, яка в цей час перебудовувалася на замок палацового типу. У верхній частині жили його володарі, була каплиця, а нижня складалася з господарських приміщень: кліті, стайні, майстерні, про що свідчать археологічні знахідки (голки, кераміка, велика кількість металевих виробів).

У 1750 році Винники і Підберізіці за 400 тисяч гульденів викупив від Францішека Потоцького львівський єпископ суфраган Самуель Гловінський. Противник ордену єзуїтів, Гловінський запросив до Львова монахів ордену піярів і передав їм у тимчасове користування для свого утримання маєтки у Винниках і Підберізіцях. А сам став настоятелем монастиря. За свої кошти у 1751–1754 роках він відкрив у Львові школу для дітей шляхетського походження, яка проіснувала до 1843 року. Щоб заохотити вчитися здібним дітям бідної шляхти призначали стипендії. У цей час це була непроста і дуже прогресивна справа. Так, для порівняння: в 1798 році у Львові діяла лише одна головна (4-класна), три парафіяльні та дві приватні школи. Це при тому, що у 1772 році у Львові проживало 25 тисяч мешканців, а в 1810 році їх кількість становила 42 тисячі.

Для будівництва монастиря піярів Самуель Гловінський докупив ще земельну ділянку в передмісті Львова. Проте така благочинність негативно сприйнялась мешканцями Винник, яких піяри змушували відробляти 4–6 днів у тиждень на своїх землях, а щоб тримати селян у покорі й страху, їх карали на подвір'ї монастиря.

As Vynnyky is situated near the Hlynians'kyu Way, which is well known from written sources, the settlement needed certain fortifications. In the 15th century on that territory there already existed a fortification building, which is recorded in the ancient documents and maps, studied by M. Vlokh. For example, on one of the maps of the 17th century you can see the castle's outlines and artificial mounds. Earlier documents, which are kept in Lviv archives, also confirm the fortification's existence. Vynnyky castle, one of the fortification buildings, which circled prince's Lviv, was situated on a hill with steep slopes in the form of a peninsula on the place of the fortified yard.

The castle changed due to constant rebuilding. In the 17th-18th centuries the ancient wooden castle was replaced with a stone one, divided into upper and lower yards with numerous underground ways and galleries, which confirms its strategic-fortification purpose. Two iron cannons, found in 1782, and falconet's cast-iron balls, found in 1990, also witness to its military importance.

In the middle of the 18th century due to the reformation and improvement of regular armies castles lost their role as fortifications. Vynnyky fortress was not an exception; at that time it was being rebuilt into a palace castle. The upper part was inhabited by its owners, there was a chapel, and the lower part consisted of household premises: sheds, stables, workshops, which is proven by archeological findings (needles, ceramics and a big number of metal goods).

In 1750 Lviv bishop Samuel Hlovins'kyu bought Vynnyky and Pidberiztsi from Frantsishek Potots'kyu for 400 guildens. Being an opponent of the order of Piars, Hlovins'kyu invited monks of the order of Piars and gave them the estates in Vynnyky and Pidberiztsi for temporal use. And he himself became a monastery's prior. In 1751-54 he opened a school for children of the nobility at his own expenses, and it existed till 1843. In order to encourage gifted children of poor Polish nobles to study they granted them scholarships. It was a difficult and quite progressive thing at that time. Let us compare: in 1798 there was only one primary school (4 forms), 3 parish and 2 private schools in Lviv. We should take into account here that in 1772 the population of Lviv accounted for 25,000 citizens and in 1810 - 42,000.

To build a monastery of Piars Samuel Hlovins'kyu bought a lot in the suburbs of Lviv. But such charity evoked negative attitude among the citizens of Vynnyky, because Piars made them work on their lands for 4-6 days a week, and in order to keep peasants in fear and obedience, they punished them in the monastery's yard.

The legend about prior Samuel Hlovins'kyu, who was called Shufryhan among people, has reached our days. He was tall, strong, always with a stick in his hands; he himself cruelly punished peasants for disobe-

До наших днів дійшла легенда про настоятеля Самуеля Гловінського, котрого в народі називали Шуфриганом. Високий на зріст, кремезний, завжди з палицею в руках, він власноруч жорстоко карав селян за непослух: бив палицею або приковував до колоди і морив спрагою та голодом. Найчастіше він з'являвся на лісовій дорозі під дібровою, шукаючи свої жертви. Проте, Божий суд не забарився: після смерті Самуеля земля не прийняла тіло деспота. Тричі його ховали на Винниківському кладовищі, і тричі земля виштовхувала труну. Учетверте Гловінський був захований на роздоріжжі в лісі, де при житті чинив страшні злочини. З того часу привид монаха можна інколи побачити на лісовій дорозі.

У 1772 році, після розподілу Польщі, частина її земель перейшла до Австрії, яка з приходом на землі Галичини впровадила свою політику й економіку. В цей час основним власником землі у Галичині були монаші ордени, яким належала більшість угідь та маєтків. Вони протистояли нововведенням австрійського уряду. Так, лише в наших околицях: Винники належали піярам, Лисиничі — бенедиктинкам, Чишки — францісканцям, Давидів — домініканцям.

Нова влада почала рішуче закривати частину монастирів, конфісковувати їх майно, передаючи приміщення під школи, лікарні, склади тощо. Самуель Гловінський ще за життя завбачливо передав цесаревій Марії-Терезії свій маєток, забезпечивши частину коштів на утримання катедрального костелу у Львові та закладеної ним школи.

Наступним кроком австрійського уряду стало відкриття нових мануфактур та підприємств. Цехові організації та їх статuti, які до XVIII століття сприяли розвитку економіки Львова, тепер починали її гальмувати. Цехові статuti, наприклад, забороняли мати більше, ніж двоє підмайстрів і кілька учнів, а майстри, які розбагатіли, прагнули збільшувати обсяги випущеної продукції та використовувати найману працю поденників. Така політика сприяла створенню у Львові однієї з найбільших мануфактур, якою стала тютюнова фабрика.

З початку свого заснування фабрика знаходилася в будинку конвікту під Високим Замком, проте, вже після першого року роботи ці приміщення стали затісними, і власники підприємства шукали нових. У цей час тютюнові виробники мали великий попит серед населення, і їх збут давав значні прибутки власникам цехів, що збільшувало податки в казну держави. Тому не випадково австрійський уряд спеціальним декретом ввів тютюнову монополію, тобто право на вирощування, переробку і торгівлю тютюном мала тільки держава.

За порушення правил тютюнової монополії встановлювалися великі штрафи або каторга терміном до 4 років. У січні 1779 року введено заборону на ввіз і торгівлю закордонними тютюновими товарами з конфіскацією і штрафом по 12 талерів

dience: beat them with a stick or chained them to a log and exhausted them by thirst and hunger. You would most often see him looking for his victims on a forest path near the grove. However, God's justice was soon to come: after Samuel's death the earth didn't accept the despot's body. He was buried in Vynnyky cemetery three times and three times the earth pushed out his coffin. For the fourth time he was buried at the crossroads in the forest, where he, being still alive, committed his horrible crimes. Since then the monk's ghost can sometimes be seen on the forest path.

In 1772, after the partition of Poland, a part of its lands was passed over to Austria, which started establishing its policy and economy as soon as it got to Galicia. At that time the main owners of land in Galicia were monks' orders: they possessed most of manors and estates. They opposed the new laws by the Austrian government. Thus, only in our surroundings: Vynnyky belonged to Piars, Lysynychi - to Benedictines, Chyshky - to Franciscans, Davydiv - to Dominicans.

New authorities started persistently shutting down monasteries and confiscating their property, giving the premises to schools, hospitals, warehouses etc. Samuel Hlovins'kyu, when he was alive, as if predicting the future, passed his manor over to Empress Maria-Tereziya, having provided part of the money for the maintenance of a cathedral in Lviv and the school, founded by him.

The Austrian government's next step was the opening of new manufactures and enterprises. Workshop organizations and their statutes, which had stimulated the development of Lviv economy up to the 18th century, began to retard it. Workshop statutes, for example, forbade having more than two apprentices and a few students, but artisans, who became rich, wanted to increase the volume of manufactured production and use the hired labor of day laborers. Such policy spurred the establishment of one of the biggest manufactures in Lviv, i.e. a tobacco factory.

At first, right after its foundation, the factory was located in the house under Vysokyy Zamok (High Castle), but already after the first year of its operation those premises became too small and the owners of the enterprise started looking for new ones. At that time tobacco products were in great demand among the population and their sales provided big incomes to workshop owners, which increased taxes to the state treasury. That's why it was not by accident that the Austrian government introduced tobacco monopoly by a special decree: only the state had the right of growing, processing and trading tobacco.

The infringement of the tobacco monopoly rules led to heavy fines or penal servitude up to 4 years. In January 1779 they imposed a ban on the import and trade of foreign tobacco products, the punishment being the confiscation of goods and a fine of 12 coins from a pound. Tobacco twisting was also forbidden

від фунта. Заборонено приправу тютюну і кручення табаки навіть для власних потреб під карою по 20 талерів від фунта.

Щоб займатися вирощуванням тютюну, треба було мати дозвіл від державної тютюнової монополії, подати площу, призначену на плантацію, і кожний плантатор зобов'язувався увесь збір продавати державі за встановленою ціною.

Наступною мануфактурою, для порівняння, стало горіччане підприємство Бачевського, засноване у Львові в 1787 році, де працювало 23 робітники.

Тютюнове листя, яке вирощувалося в Галичині було таких сортів: I сорт Прутський (з району ріки Прут, поблизу буковинського кордону), II сорт — Дністрянський (з околиць Коровця і Маріуполя), III сорт — Подільський (з району Серету). Для порівняння: у 1723 році по 83-х сотнях Гетьманщини було зібрано близько 100 тисяч пудів тютюну. Крім козаків та повнолітніх, тютюнництвом займалися духовні чини і старшини на чолі з самим гетьманом, а на Західній Україні — заможні шляхтичі. Великі тютюнові плантації у XVII столітті були у Марковичів, Полуботка, Скоропадського, Милорадовича, Кочубея та багатьох інших. Не обмежуючись своїм тютюном, ці плантатори ще й скуповували його і ввозили за кордон.

У 1779 році Львівську тютюнову фабрику перенесено до приміщення Винниківського замку. Винниківська фабрика була найбільшою мануфактурою на території Галичини. Серед багатьох тютюнових фабрик Австрії, вона займала третє місце.

Будівля колишнього замку, відповідно до нових потреб, вимагала переобладнання, на що планувалося використати 39—40 тисяч гульденів. Фабрика почала працювати у другій половині 1780 року. На ремонт будівлі затрачено 43972 гульдена 24 крейцера. Сама фабрика знаходилась у головному замковому приміщенні, а інші будівлі було переобладнано під склади сировини, фабричного інвентарю, вартівню, помешкання директора. Винники не випадково обрано для розміщення тютюнової фабрики. Під час вибору враховувалися шляхи сполучення, наявність робочої сили, паливних та водних ресурсів, близькість до регіонів, що могли постачати сировину.

У 1785 році у Винниках і Підберіцях проживало близько 2000 осіб. Війтом у цей час був Іван Забавський. До дібр Винник входило: сім млинів зі ставками, ґуральня, чотири корчми, олійниця. Місцеве населення займалось землеробством і городництвом, допоміжним було бджільництво. Крім цього, працювала невелика кількість ремісників різних спеціальностей. Проте, через непомірні утиски й побори останньої власниці, у Винниках у XVIII столітті занепадо сільське господарство, ремесла і промисли, які за часів Замойських починали розвиватися. Такий стан речей не влаштовував орендарів фабрики, якими з дня її заснування у Львові в будинку конвікту і

even for one's own needs; the fine was 20 coins from a pound.

If you wanted to grow tobacco, you needed to have a permit from the state tobacco monopoly and record the area under plantation. Moreover, each planter was obliged to sell the whole yield to the state at a fixed price.

The next manufacture, for comparison, was Bachevs'kyu's vodka factory, founded in L'viv in 1787, where there were 23 workers.

Tobacco leaves, grown in Galicia, were of the following sorts: sort I - Pruts'kyu (from the area of the Prut river, near Bukovyna border), sort II - Dnistrans'kyu (from the neighbourhood of Korovets' and Mariupol'), sort III - Podil's'kyu (from the Seret area). For comparison: 100,000 pounds of tobacco were yielded on 83 acres of Hetmanshchyna territory in 1723. Besides Cossacks and grown-ups, tobacco business was also practiced by clergy and seniors, headed by the Hetman himself, and on the west of Ukraine - by prosperous shliakhta (Polish nobles). In the 17th century the owners of big tobacco plantations were the Markovychi, Polubotok, Skoropads'kyu, Myloradovych, Kochubey and many others. These planters did not limit themselves to trading their own tobacco; they also bought up tobacco from all over the country and exported it.

In 1779 L'viv tobacco factory was transferred to the premises of Vynnyky castle. Vynnyky factory was the biggest manufacture on the territory of Galicia, and was the third one among the ten existing tobacco factories in the Austrian Empire.

Due to new demands, the premises of the former castle needed re-equipment, and they planned to spend 39-40 thousand guildens on that. The factory began to operate in the second half of 1780; the repairs took over 43,972 guildens. The very factory was situated in the main castle building, while other buildings were transformed into warehouses for raw materials and factory inventory, watchtower, and the director's office. The tobacco factory was placed in Vynnyky not by chance. Everything was taken into account: connection ways, availability of labour force, fuel and water resources, and closeness to the regions that could supply raw materials.

In 1785 there lived about 2000 people in Vynnyky and Pidberiztsi. Ivan Zabavs'kyu was a village headman at that time. Vynnyky possessed 7 mills with ponds, vodka distillery, 4 pubs and an oil factory. Local inhabitants were primarily engaged in agriculture and market gardening, and secondarily - in bee keeping. Besides, there were a small number of craftsmen of different specialities. But due to the excessive pressure and taxes at the time of the last owner in the 18th century, Vynnyky agriculture, crafts and trades, which started developing under the Zamoys'ki, fell into decay. All this was not OK with Jews Moses Goning and Joachim Mulevych, who were factory tenants from the

до указу цісаря 1784 року були Мозес Гонінг і Йоахим Шмулевич. Вони взяли в оренду замок з допоміжними приміщеннями (загальна площа становила близько 38,5 тисяч сажнів: головний корпус 10712 сажнів, вартівня — 2818, службові помешкання — 1056, приміщення контор — 2856 і 3100 сажнів). Їх діяльність сприяла відновленню запущених промислів, ремесел та виникненню у Винниках супутніх підприємств, пов'язаних з діяльністю фабрики. На території мануфактури у 1785 році було збудовано 14 малих будинків для найманих працівників з довколишніх сіл, за які вони щомісячно сплачували чинш. У цей час на фабриці вже працювало близько 400 осіб, тижневий заробіток яких становив 1000 гульденів, тобто в середньому по 2,5 гульдена на людину. Кількість працівників могла в окремі періоди збільшуватись вдвічі, залежно від обсягів виробництва і наявності сировини. Продукція фабрики користувалася попитом, який щорічно зростав. Виготовлявся як різальний тютюн для куріння, так і табака для нюхання. З метою налагодження виробництва у приміщеннях фабрики встановили 36 тютюнорізальних машин та обладнання для пакування, що коштувало 39000 флорентів. З 1786 року фабрика щорічно переробляла від 30 до 40 тисяч центнерів тютюну. При фабриці відкрився магазин для продажу готової продукції і листя тютюну. Ще в 1780 році, щоб уникнути проблем з постачанням тютюну від дрібних землевласників і для реалізації готової продукції Винниківська фабрика збудувала в Станіславі та Коломиї дерев'яні трьохповерхові магазини, а ще один облаштувала в приміщенні замку в Чорткові. У цих магазинах не лише продавали готову продукцію, а й закупували сировину від населення за ціною від 2,30 до 5 флорентів за центнер. Серед виробів тютюнової фабрики великий попит мав тютюн для люльок і табака.

Для виготовлення нюхального тютюну фабрика взяла в оренду млин у Винниках, сплачуючи 500 гульденів щорічно. Але річка Марунька міліла, однохідні млини були запущені, тому в 1796 році фабрика додатково винайняла млин у Глуховичах. За помол одного центнера листя тютюну (один віденський центнер - 56 кг) встановлено ціну в 22,5 крейцера, а за перевезення центнера сировини з Винник до Глухович — 4,5 крейцера. Постійні розширення фабрики тютюну, збільшення об'ємів переробки сировини, стрімкий економічний злет не могли не вплинути на економіку та розвиток самих Винник. Уже в 1797 році ситуація виглядала так:

“...В селі Винники побудовано 50 домів для фабричних робітників, які за такий дім разом з городом в 200 квадратних сажнів поверхні платять річно 12 флорентів. Такий дім має 5 сажнів довжини і 3 ширини, мурований цеглою, має комин, покритий соломною і складається з покою, кімнати

day of its foundation and till the King's decree in 1784. They took a lease of the castle and additional buildings (the total area was about 38.5 thousand sages: the main building - 10,712 sages, the watchtower - 2,818, household premises - 1,056, office premises - 2,856 and 3,100 sages). Their operation stimulated the revival of the neglected trades and crafts, and the rise of subsidiary enterprises in Vynnyky, connected with the activity of the factory. In 1785 on the territory of the manufacture there were built 14 small houses for hired workers from the nearest villages, and each month they paid chynsh (rent) for them. At least 400 workers worked at the factory at that time; their weekly wage was 1000 guildens, which was on average 2.5 guildens per capita. At times the number of workers doubled, depending on the volume of production and availability of tobacco. The factory products were in great demand, which was increasing year by year. They produced both crushed tobacco for smoking and snuff tobacco. In order to make production better, the factory premises were equipped with 36 machines for cutting tobacco and equipment for its packing, which cost 39,000 florins. From 1786 the factory annually processed about 30-40 thousand centners of tobacco. It also opened a shop for selling ready-made products and tobacco leaves. Still in 1780, in order to avoid problems with tobacco supplies from small landowners and the sale of ready-made products, Vynnyky factory built three-storeyed wooden shops in Stanislav and Kolomyia, and one shop in the premises of Chortkiv castle. Not only did those shops sell ready made products, but they also bought up tobacco from local inhabitants at the price from 2.30 to 5 florins per centner. Snuff tobacco and tobacco for pipes were in great demand among the products of the tobacco factory.

The factory took a lease of a mill in Vynnyky for producing snuff tobacco, and paid 500 guildens yearly. But the Marun'ka River became shallow; mills were neglected; that is why the factory rented a mill in Hlukhovychi in 1796. The price for grinding one centner of tobacco leaves (one Vienna centner - 56 kg) was 22.5 kreutzers, and for the transportation of one centner of tobacco from Vynnyky to Hlukhovychi - 4.5 kreutzers. The steady enlargement of the tobacco factory, an increase in the volume of processed tobacco and rapid economic rise influenced the economy and development of Vynnyky. In 1797 the situation was like this:

“... There are 50 houses in Vynnyky for factory workers, who yearly pay 12 florins for such a house and a garden of 200 square sages. This house is 5 sages long and 3 wide, built with bricks, has a chimney, covered with straw, and consists of a drawing-room, a bedroom and a kitchen with a built-in fire-place. The village council is responsible for the cost of repairs.

The council has a brewery for 40 barrels of jam and a distillery with three boilers. The council produces vodka. There's also a big stable for 40 oxen and

й кухні з мурованим вогнищем. Кошти на прави належать до управління дїбр.

Управління мало броварню на 40 бочок варення і гуральню (винокурня) з трьома котлами. Управління само продуктує горілку. Поруч з тим є велика стайня на 40 волів і 10 коней. Для відбору камеральної горілки і пива призначено 4 корчми. За вишинк вони одержують від управління що 20-ту бочку.

Контингенти для корчми виносять:

А) Пиво

Великий заїзний дїм при дорозі до Бродів — 394 бочок,
Корчма при королівській фабриці тютюну — 539 бочок,
Корчма при цегельні — 67 бочок,
Корчма в селі Унтерберген — 78 бочок.

Б) Горілка

Великий заїзний дїм при дорозі до Бродів — 2 110 гарнців,
Корчма при королівській фабриці тютюну — 4 710 гарнців,
Корчма при цегельні — 461 гарнців,
Корчма в селі Унтерберген — 547 гарнців,
Корчма в селі Підберізі — 192 гарнців.

Сім млинів і одну олійницю винаймається різними людьми, а також приносять ренту, виріб м'яса і дозвіл на убій худоби¹².

“... До зобов'язань Управління камеральних дїбр належить платити річно священикові латинського обряду конгруа...473 фл. і дерево також готівкою...20 фл., а вчителів на матеріали до писання. 8 фл.[...]. Королівська фабрика тютюну перероблена із замку камеральної власності і за кошти перебудови фабрика платить із своїх тютюнових прибутків титулом відсотків суму 3 078 фл. 3 кр. річно до Львівської камеральної каси. Також за направи замку платить сама фабрика без звороту коштів від камеральної каси¹³.”

Тобто, за 15 років свого існування фабрика не лише сплачувала оренду і податки, а й вкладала кошти у розвиток Винник та створення нових підприємств і промислів.

У Винниках у кінці XVIII століття почали функціонувати цегельня і вапнярня для забезпечення будівельними матеріалами фабрики і міста. У цьому ж описі згадується про броварню та про те, що Винники можуть давати щорічно 9000 флорентів чистого прибутку. Після смерті Марії-Терези на престол зійшов Йосиф II — цісар-реформатор, який за 10 років свого правління зробив більше, ніж польський уряд за століття. Вважаючи основним багатством Галичини хліборобство, він надав певні пільги селянам, а також спровадив на землі Винник німецьких колоністів, котрі мали отримати звільнення від податків, а також майно, інвентар, муровані будівлі, навчити місцевого селянина правильно працювати на землі. Німецькі колоністи брали активну участь у щорічному конкурсі на виконання річних перевезень продукції і сировини для тютюнової фабрики. Таким чином населення, яке колись заробляло лише посезонно, мало тепер додатковий заробіток.

10 horses. There are 4 pubs for the selection of cameral vodka and beer. If they sell 20 barrels, they get the 20th barrel for free.

Pub contingents:

A) Beer

Big guesthouse by the road to Brody — 349 barrels
Pub at the royal tobacco factory — 539 barrels
Pub at the brick factory — 67 barrels
Pub in village Unterbergen — 78 barrels

B) Vodka

Big guesthouse by the road to Brody — 2110 pots
Pub at the royal tobacco factory — 4710 pots
Pub at the brick factory — 461 pots
Pub in village Unterbergen — 547 pots
Pub in village Pidberiztsi — 192 pots

Seven mills and one oil plant are rented by different people; meat production and permission for cattle slaughter also bring rent.”¹²

“...The cameral village council was obliged to annually pay 773 florins to a priest of Latin tradition, plus wood in cash - 20 florins, and to a teacher - 8 florins on writing materials. [...] The royal tobacco factory was rebuilt from the castle of cameral property, and it is covering the costs of rebuilding by its tobacco profits, paying 3,078 florins 3 kreutzers to L'viv cameral cashier's office yearly. The factory is also paying for castle repairs without reimbursement from the cameral cashier's office.”¹³

Thus, during 15 years of its existence not only did the factory pay the rent and taxes, but it also invested money into the development of Vynnyky and establishment of new enterprises and trades.

At the end of the 18th century Vynnyky was enriched by a brick factory and a lime plant, which provided factories and towns with building materials. This same description also mentions breweries, and that Vynnyky could give 9,000 florins of net profit yearly. After Maria Teresa's death in 1780, King-reformer Joseph II came to the throne, and he did more during ten years of his reign than Polish nobles over 100 years. Considering farming Galicia's main wealth, he gave some privileges to peasants and also settled on the territory of Vynnyky German colonists, who were free from taxes, were given property, inventory, brick buildings and had to teach local peasants to cultivate ground in a right way. German colonists took active part in a yearly competition for carrying out annual transportation of products and tobacco for the tobacco factory. Thus, people who used to earn money only by seasons now had an additional income.

Transportation became more profitable than work at the factory itself. The factory didn't only build houses to encourage workers, but in 1803 it opened a school for the children of workers and employees. In 1811 the factory introduced the position of doctor.

With the appearance of new equipment in 1805 the factory changed old horse machines for cutting to-

Перевезення стало вигіднішим, ніж робота на самій фабриці. Для заохочення працівників фабрика не лише будувала житло, а й відкрила у 1803 році школу для дітей робітників і службовців. У 1811 році на фабриці з'явилася посада лікаря.

З появою у 1805 році нового обладнання, фабрика змінила застарілі кінні машини для різання тютюну на сучасніші ручні, а також взяла в оренду три млини: Яреми, Тетька і Скремети. Вона поступово стала підприємством, яке ввійшло до трійки найбільших в Австрії.

Великий збитків мануфактура зазнала у 1809 році під час розквартирування у Львові та Винниках російських військ. Силою з фабрики вивезено сотні центнерів готової продукції, що набуло певного розголосу. Щоб виправити ситуацію, на фабрику прибув граф Галіцин, який покарав офіцера, причетного до грабунку, і замінив його майором Енгельгардом.

Політична ситуація і навмисне заниження цін на закупівлю тютюну Австрійським урядом призвело до зменшення посівних площ і гострої нестачі тютюну на ринку сировини. Так, у 1808 році при потребі Винниківської фабрики в 80-90 тисячах центнерів тютюнового листа на рік, вона отримувала лише 15 тисяч, що змусило управління тютюновими фабриками переглянути ціни на закупівлю тютюну. В 1820-их роках фабрика закупила листа майже у цілій Західній Україні: Чорткові, Станіславі, Коломиї, Буковині, Бережанах, Тернополі, Золочові, Стрию. Закупівельна ціна на центнер листа тютюну становила: вищий сорт — 7 гульденів, перший — 5 гульденів, другий — 3 гульдени 30 крейцерів, третій — 2 гульдени. Крім цього, за центнер листа вищого і першого сорту виплачували 25 крейцерів. Великим конкурентом у вирощуванні та переробці тютюну стала Східна Україна, де в 50-их роках збирали щорічно до 800 тисяч пудів тютюну.

На цій території до 1885 року працювало 138 підприємств, які переробляли тютюн і виробляли готову продукцію в сумі 19,1 млн крб. Основними губерніями на сході, в яких культивувався тютюн були Полтавська і Чернігівська.

З метою збереження ринків збуту, цісарський уряд збільшив видатки на розвиток фабрики у Винниках. У 1818 році скарб двору постановив збудувати у Винниках новий млин із шлюзами для помолу сушеного листа на річці Марунька (експлуатувався до 1939 року).

Крім будівництва, у 1818 році фабрика здійснила низку реконструкцій і перебудов. Зводилися нові будинки для виробництва і зберігання продукції. У тому ж році збудовано приміщення для ферментації тютюну (2 - сушарні). У XIX столітті попит на різаний тютюн почав поступово переважати, і вже у 1817 році Винниківська фабрика, на якій в цей час працювало 498 робітників, виготовила 15400 центнерів тютюну для куріння і 3800 центнерів нюхального.

bacco into modern manual ones and also rented three mills: Yaremy, Tet'ka and Skremety. It was gradually turning into an enterprise that was among three biggest enterprises in Austria.

The manufacture incurred big losses in 1809 during the allocation of Russian troops in L'viv and Vynnyky. Hundreds of centners of ready-made products were taken out from the factory by force, which became known all over. To make the situation better earl Halitsyn came to the factory and punished the officer who had to do with the robbery and replaced him with major Engelhard.

The political situation and the policy of deliberate lowering of prices on tobacco by the Austrian government led to the decrease of area under grain and severe lack of tobacco on the raw materials market. For example, in 1808 Vynnyky factory needed 80-90 thousand centners of tobacco leaves a year, but it received only 15 thousand centners, which made the tobacco factory administration reconsider prices on tobacco purchase. In the 1820s the factory bought up tobacco leaves from almost all over western Ukraine: Chortkiv, Stanislav, Kolomyia, Bykovyna, Berezhany, Ternopil', Zolochiv, Stryy. The purchase price on a centner of tobacco leaves was the following: the highest quality grade — 7 guldens, the first grade — 5 guldens, the second grade — 3 guldens 30 kreutzers, the third one — 2 guldens. Besides, they paid 25 kreutzers for a centner of the highest-quality and first-grade tobacco leaves. Eastern Ukraine became a great competitor in the sphere of tobacco growing and processing; in the 1850s its lands yielded 800,000 pounds of tobacco annually.

Before 1885 this territory had 138 enterprises, which processed tobacco and produced ready-made products amounting to 19.1 million Karbovanets. Poltava and Chernihiv regions were the main ones on the east, where tobacco was cultivated.

In order to maintain sales markets, the Emperor's government increased expenditures on the development of Vynnyky factory. In 1818 the court treasury issued a decree to build a new mill with sluices for grinding dried tobacco leaves on the Marun'ka River in Vynnyky (it was used exploited till 1939).

Besides the construction, in 1818 the factory made several reconstructions and reorganizations. New production houses and warehouses were built. In that year tobacco fermentation premises were built (2 drying-rooms). In the 19th century the demand for cut tobacco started prevailing, and already in 1817 Vynnyky factory, where there worked 498 workers at that time, produced 15,400 centners of smoking tobacco and 3,800 of snuff tobacco.

With the increase of production volume the water supply for the factory became an issue. The wells, which had been used since the castle's existence, could not supply production with the necessary quantity of water. In 1823-25 they made mines in the mountain

Із збільшенням обсягів виробництва виникла проблема забезпечення фабрики водою. Крилиця, якими користувалися ще з часів існування замку, вже не давали необхідної кількості води. В 1823–25-их роках у горі Жупан проклали штольні і збудували закритий резервуар на воду, який отримав назву “Цісарська крилиця”, вода з якої поступала на Винниківську фабрику. За переказами, “Цісарською” її назвали через те, що воду з неї пив сам цісар. У цій легенді є доля істини. За матеріалами М. Влоха, цісар Франц I під час подорожі по Галичині в 1817 році особисто відвідав фабрику тютюну у Винниках та оглянув виробництво.

Візит цісаря позитивно вплинув на розвиток та розбудову підприємства. Довгий час фабрика, заробляючи великі гроші для цісарської казни, була змушена погоджувати всі видатки з центральним управлінням у Відні. Перебуваючи відносно далеко, віденські чиновники не могли об'єктивно проаналізувати нагальні потреби виробництва. Дуже багато задумів дирекції фабрики, які могли б у цей час вивести виробництво на вищий щабель, а можливо й випередити по виробництву передові фабрики Австрійської імперії, так і залишались нереалізованими. В окремих випадках дозвіл отримувався через 5-10 років клопотання. Так, зокрема, проект будівництва млина був запропонований ще в 1799 тогочасним управителем Антоном Бургардом, а дозвіл на облаштування власного млина отримано лише в 1806 році, і то не на будівництво, а на викуп чи оренду старого млина в Яреми разом з Млинівкою. Рішення ж скарбу двору про будівництво нового млина з шлюзами за ціною 7 532 фл., прийнято лише 8 липня 1818 року, тобто через 19 років. Після відвідин фабрики цісарем у 1817 році, ставлення до Винниківської фабрики різко змінилося на ліпше, і вже 1817—1818 роки стали роками перебудов, розширення та реконструкції фабрики. Прийнято рішення про будівництво млина зі шлюзами, будову крилиці, розроблено плани будови столярної та боднарської майстерень, план будинку складу для зберігання листя тютюну, план відбудови складу нюхального тютюну та січкарні, план розширення вартівні, сушарні, будинку для робітників.

Франц I, Йосиф Карл (12.2.1768—2.3.1835) став імператором Австрійської імперії. У 1804 році він ліквідував реформи, започатковані Йосифом II. За Франца I Австрія взяла участь у третьому поділі Польщі в 1795 році, внаслідок чого до Австрії відійшла ще частина земель Речі Посполитої. А після невдалого ведення війни з Францією та поразки під Аустерліцом (1805 рік), Австрія втратила Тіроль та Венецію.

За часів Франца I відкривалися нові підприємства та фабрики. В 1797 році на Західній Україні відкрилася ще одна фабрика тютюну в Монастириськах. Одним із питань, яке підняли в цей час робітники, було зменшення тривалості робочого дня з 14 до 12

Zhupan and built there a closed water reservoir that was called “Tsisars’ka krynytsia” (the Emperor’s well), from which water was supplied to Vynnyky factory. According to stories, it was called “Tsisars’ka” because the Emperor himself drank water from it. There is a grain of truth in this legend. According to M. Vlokh, Emperor Franz I, touring around Galicia in 1817, visited personally the tobacco factory in Vynnyky, described its premises and had a look at the production.

The Emperor’s visit had a good influence on the factory development and its enlargement. For a long time the manufacture, earning handsome money for the Emperor’s treasury, had to agree all its expenditures with the central administration in Vienna. Being relatively far away, Vienna officials could not analyze the manufacture’s needs objectively. A lot of plans of the factory administration, which could transfer the production to a higher level or even leave behind the leading factories of the Austrian Empire, were not carried out. In some cases the permit was received only after 5-10 years of solicitation. For example, the mill construction project was suggested by owner Anton Burgard in 1799, but permission was received only in 1806, and not for the construction but for the redemption or rent of an old mill in Yaremy together with Mlynivka. The decision of the court treasury about the construction of a new mill with sluices at the price of 7,532 florins was taken only on July 8, 1818, i.e. in 19 years. After the Emperor’s visit to the factory in 1817 the attitude to Vynnyky factory changed immediately for the better, and 1817-1818 became the years of the factory’s rebuilding, reconstruction and enlargement. The decision was taken to build a mill with sluices and a well; they worked out plans of the construction of carpenter’s and cooper’s workshops, plan for a tobacco warehouse, plan of the reconstruction of the snuff tobacco warehouse and chaff-cutters, plan for broadening the watchtower and the building for workers, plan for the enlargement of the drying-room.

Franz I, Joseph Karl (12/2/1768-2/3/1835) became Emperor of the Austrian Empire. In 1804 he cancelled all the reforms, started by Joseph II. During the reign of Franz I Austria took part in the third partition of Poland in 1795. As a result, still a bigger part of the Polish Republic became Austria’s possession. But after an unsuccessful war with France and defeat at Austerlitz (1805) Austria lost Tyrol and Venice.

New enterprises and factories were founded during the reign of Franz I. In 1797 one more tobacco factory was opened in Monastyryski in western Ukraine. One of the issues, raised by workers at that time, was the reduction of a working day from 14 to 12 hours. This change was introduced at Vynnyky factory in 1824.

In 1825 the workers’ annual salary at Vynnyky factory was the following:

<i>Manager</i>	— 1000 florins
<i>Controller</i>	— 800 florins

годин. На Винниківській фабриці цю зміну впроваджено ще у 1824 році.

У 1825 році річна зарплата працівників Винниківської фабрики становила:

<i>управляючий</i>	— 1000 флорентів
<i>контролер</i>	— 800 флорентів
<i>наглядач</i>	— 300 флорентів
<i>майстер ваги 1 категорії</i>	— 500 флорентів
<i>скарбник</i>	— 600 флорентів
<i>магазиняр</i>	— 600 флорентів

У 1828 році фабрика переробила 34 452 центнера тютюну, з них на табаку перероблено 1 954 центнерів, на тютюн для куріння — 32 498 центнерів.

У 1832 році перероблено 42 125 центнерів на табаку — 1 434 центнера, на тютюн — 40 691 центнер.

У 1838 році перероблено 45 198 центнерів, з них 2 889 на табаку, на тютюн для люльок — 42 309 центнерів.

З 1830 року основні поставки тютюну на Винниківську тютюнову фабрику здійснювали з Західної України та Угорщини.

Продукування табаки для нюхання на фабриці у місті Винники і по всіх австрійських фабриках поступово зменшувалося. До 1810 року 50 відсотків сировини різали на тютюн для куріння, а інші 50 — для нюхання. У 1830-1838-их роках випуск табаки зменшився до 20-30 % від перероблюваної сировини, хоча був вигідним і малозатратним та не вимагав залучення великої кількості працівників. Зменшення виробництва табаки фабрика мала компенсувати випуском більшої кількості різаного тютюну. Для цього дирекція у 1842 році подала клопотання про дозвіл на збільшення переробки сировини з 40 тисяч до 50 тисяч центнерів.

Приміщення замку стали затісними, і в 1848 році дирекція тютюнової фабрики попросила санкцію на придбання сусідніх земельних ділянок для будівництва нових корпусів та допоміжних споруд. У цьому ж році Лейгор Бавер закінчив перебудову головного корпусу фабрики, що обійшлося у 152 243 флорента.

Події 1848 року вплинули на розвиток економіки і політичну ситуацію в містах Західної України. Михайло Грушевський у своїй праці “Ілюстрована історія України” (с. 495-496) цей період описує так:

“...Та налетів бурхливий 1848 рік і зараз переіменив усю обстанову. Європейська революція сильним відгомном відбилася по австрійських краях, викликавши більше або менше значні рухи; в Галичині Поляки почали ладити повстання для визволення Польщі. Австрійське правительство тоді знову пригадало собі галицьких Українців і заходилося коло них, щоб ослабити польський рух. Виходять наверх такі справи, як розділення Галичи-

<i>Supervisor</i>	— 300 florins
<i>Weight supervisor</i>	
<i>First category</i>	— 500 florins
<i>Treasury man</i>	— 600 florins
<i>Shop assistant</i>	— 600 florins

In 1828 the factory processed 34,452 centners of tobacco, 1,954 of which - for snuff tobacco, and 32,498 — for smoking tobacco.

In 1832 they processed 42,125 centners: 1,434 centners for snuff tobacco and 40,691 for smoking tobacco.

In 1838 45,198 centners were processed: 2,889 for snuff tobacco and 42,309 for smoking tobacco.

Since 1830 tobacco was mostly brought to Vynnyky tobacco factory from western Ukraine and Hungary.

The production of snuff tobacco at the factory in Vynnyky and at all Austrian factories was gradually decreasing. Before 1810 50% of tobacco leaves were cut for smoking tobacco and the other 50% - for snuff tobacco. In 1830-38 the production of snuff tobacco reduced by 20-30% from all the processed raw materials, even though it was profitable and cost saving for the factory, and it did not require a lot of workers. The reduction of snuff tobacco had to be compensated for by the output of cut tobacco in bigger quantities. For this purpose the factory administration applied for permission to process 50,000 centners of leaf tobacco instead of 40,000 in 1842.

The premises of the castle became too small, and in 1848 the tobacco factory administration asked for a sanction to acquire the neighboring lots for the construction of new blocks and subsidiary buildings. In the same year Lviv Jew Leyhor Baver completed the reconstruction of the main factory building, which cost 152,243 florins.

The events of 1848 influenced the development of economy and political situation in the cities of western Ukraine... Mykhaylo Hrushevs'kyu in his work “The Illustrated History of Ukraine” (p. 495-496) describes this period in the following way:

“... But here came the eventful 1848 and changed the whole situation. The European revolution had a strong echo in Austria, having led to more or less considerable movements; in Galicia Poles began to prepare a rebellion for the liberation of Poland. The Austrian government remembered then Galician Ukrainians and set to them in order to weaken the Polish movement. The following issues came to light: the division of Galicia (which was irrelevantly formed from Ukrainian and Polish lands) into Ukrainian and Polish parts; establishing the Ukrainian language in primary and high schools in Ukrainian Galicia; the liberation of Ukrainian peasantry from the authority of Polish landowners - that is all, what the government of Maria Teresa and Joseph II thought about in 1770-80, but then totally forgot about it, having fallen under the influence of Polish

ни (недорічно зв'язаної з українських і польських земель) на частину українську і польську; заведенне в українській Галичині української мови по школах вищих і низших; визволенне українського селянства з влади польських панів - все те, про що думало в 1770 — 80-х роках правительство Марії Тереси і Йосифа II, а потім так міцно забуло, підпавши під впливи польської шляхти і власних своїх гасителів-реакціонерів. Галицькі Українці підняли голови і собі заворушилися. Пляни польських революціонерів про відбудованне Польщі були їм не в лад, і тільки невелика частина української інтелігенції пішла разом з поляками. Переважна ж більшість почала організуватися в напрямі окремішнім і полякам ворожим, користаючи з прихильності і помочи австрійської адміністрації—славного галицького намісника Стадіона, про котрого Поляки потім говорили, що то він видумав галицьких Русинів-Українців, а перед тим мовляв, не було їх. Засновано політичне товариство "Головна Рада", свого рода українське національне правительство, що мало вияснити і представити центральному правительству політичні й національні потреби Українців, а як орган його стала виходити газета "Зоря Галицька". Протипольських революційних ватаг організовано українську гвардію, українські батальони стрільців. В осени 1848 р. скликано "Собор руських учених" - всіх прихильників культурного і національного розвитку галицької України, щоб вияснити культурні і національні потреби та виробити програму дальшої діяльності для розвою українського народу.

Сей "собор" став рішучо на національним українським ґрунті, відрізняючи українську народність з одного боку від польської, з другого—від великоруської, з котрою мішали її різні прихильники книжної "слов'яно-російської мови", не вмюючи відрізнити її від народньої української ... "

У силу подій 1848 року, Фердинанд I зрікся трону, і на престол зійшов Франц Йосиф (1830—1916), який жорстко розправився з революційним рухом.

Велику допомогу цісареві у цьому надала Російська імперія, яка розуміла, що революційні події в Австрії можуть перекинутися на Росію. Франц Йосиф I "придусив" угорські події 1849 року, а в 1851 відмінив своїм рішенням запроваджену раніше конституцію. Проте Австрійська імперія була на межі розвалу. У 1859 році Австрія, яка вела затяжну війну з Францією, зазнала поразки. Усвідомлюючи, що війна з сусідами та власним народом неможлива, Франц Йосиф I уже в 1861 році з незначними поступками відновив конституцію.

У 1848 – 1861-их роках в Австрії створено нові міністерства: міністерство внутрішніх справ, міністерство визнань і освіти, міністерство майна і міністерство торгівлі. Підтримка Австрії Росією під час придушення повстань 1848 року врегулювала стосунки між двома країнами. У 60-ті роки XIX сто-

nobles and their own reactionaries. Galician Ukrainians raised their heads and revolted themselves. The plans of Polish revolutionaries about restoring Poland were not in line with them, and only a small part of Ukrainian intelligentsia followed Poles. But the majority of them started forming a separate movement, which was hostile to Poles; they took advantage of the favor and help from the Austrian administration - from famous Galician deputy Stadion; Poles would say that he was the one to have made up Galician Rusyn-Ukrainians, that they hadn't existed before. There was founded a political association "Holovna Rada" (Chief Council), a sort of Ukrainian national government that was supposed to figure out and present political and national needs of Ukrainians to the central government, and the newspaper "The Galician Star" began to be published as its organ. The Ukrainian Guard and Ukrainian battalions of riflemen were formed to fight Polish revolutionary troops. In autumn, 1848 they convened "The Meeting of Russ scientists" - all adherents of the cultural and national development of Galician Ukraine, in order to make clear cultural and national needs and work out a program of further activities for the development of the Ukrainian nation.

This "meeting" stood resolutely on the national Ukrainian ground, distinguishing the Ukrainian nationality from Poles, on the one hand, and from the great Russian - on the other, as different supporters of the bookish "Slavonic-Russian language" confused it with popular Ukrainian, not being able to distinguish between them..."

Ferdinand I, who abdicated because of the events in 1848, was replaced with Frantz Joseph (1830-1916), who dealt cruelly with the revolutionary movement right after coming to power.

The Russian Empire, understanding that the wave of revolutionary events in Austria could sweep over Russia too, helped the Emperor a lot. Frantz Joseph I put down the Hungarian events of 1849, and in 1851 he abolished the adopted earlier constitution by his resolution. However, the Austrian Empire itself was already on the brink of disintegration, and in 1859 Austria, which had fought a long war with France, suffered a defeat. Realizing that war with neighbors and his own people was out of the question, Frantz Joseph I made concessions, and in 1861 he partially restored the constitution.

In 1848-61 new ministries were established in Austria: Ministry of Home Affairs, Ministry of Science and Education, Ministry of Property and Ministry of Trade. Russia's support of Austria in putting down the rebellions of 1848 settled relations between the countries. Austria began to purchase tobacco in Russia in the 60s of the 19th century. At that time left-bank Ukraine yielded up to 800 thousand pounds of tobacco every year.

The construction of the railway track Peremyshl'-Lviv (97.5 km long) in 1859 and then Lviv - Chernivtsi

ліття Австрія почала закуповувати тютюн у Росії. У той час вже тільки Лівобережна Україна збирала до 800 тисяч пудів тютюну щорічно.

Поштовх розвитку тютюнової промисловості та торгівлі дало також будівництво в 1859 році залізничної колії Перемишль — Львів довжиною 97,5 км, згодом Львів—Чернівці (1866 р).

На 1855 рік припадає створення Центральної дирекції тютюнових фабрик і уряду закупу. Тоді, крім Винниківської, у її підпорядкування входили фабрики в Монастириськах, Заболотві, Ягольниці, Кракові, Гайнбургу. У 70-их роках в Австрії функціонувало майже 30 тютюнових фабрик з щорічним прибутком до 114 мільйонів крон. З 50—60-их років XIX століття збільшився попит на тютюнову продукцію, надзвичайно популярну в цей час у Європі.

Переймаючи досвід тютюнових компаній Англії, Бельгії, Голландії, Швеції, Австрія почала встановлювати нове обладнання, і в 1872 році на її тютюнових фабриках вже функціонували перші ручні різальні машини. Винниківська фабрика отримала чотири. Біля кожної машини працювало семеро осіб. У 1880 році фабрика вже мала кілька ручних пристроїв для виготовлення паперових гільз і окремо партію ручних машинок для виготовлення цигарок. Через два роки, освоївши нову техніку, підприємство почало масовий випуск цигарок (близько 40 млн штук). В асортимент виготовленої продукції, крім табаки, різаного тютюну, увійшло нове — цигарки. Цікавою є жартівлива інструкція про нюхання табаки.

ЯК НЮХАТИ ТАБАКУ

(інструкція, злегка жартівлива):

1. Візьми табакерку в праву руку.
2. Переклади її в ліву.
3. Стукни пальцем зверху по табакерці.
4. Відкрий.
5. Подай товаришеві.
6. Верни до себе.
7. Зсунь табаку до середини у вигляді гірки.
8. Зручно візьми табакерку в пальці правої руки.
9. Потримай хвильку перед вжитком.
10. Піднеси руки до носа.
11. Наповни ніздрі рівно, без гримас і галасу.
12. Закрий табакерку, чхни, і гречно подякуй, коли скажуть "на здоров'я".

(“Історія табаку”. “Tygodnik Ilustrowany”, 1872 №250 ст.179.)

1886 роком датується перший звіт перевірки роботи тютюнової фабрики із задокументованою кількістю робітників, технічним станом устаткування, виявленими недоліками. Невдовзі на території фабрики збудовано кухню на 800 осіб, роздягальні та лазню. На фабриці організу-

(1866) gave impetus to the development of the tobacco industry and trade.

1855 was the year when there were set up the Central Administration of tobacco factories and the Purchase Government. At that time, besides Vynnyky, the factories in Monastyrsk'i, Zabolotiv, Yahol'nytsia, Krakow, and Hinesburg were under its subordination. In the 70s Austria had nearly 30 tobacco factories with the annual income of 114 million crowns. From the 50-60s of the 19th century demand for tobacco products, which at that time were very popular in Europe, increased.

Taking into account the experience of tobacco companies in England, Belgium, Holland, Sweden etc, Austria began to install new equipment, and in 1872 the first manual cutting machines appeared at its tobacco factories. Vynnyky factory received four of them. Seven people worked at each machine. In 1880 the factory already owned several manual devices for manufacturing paper cores and a separate batch of manual machines for cigarette production. Having become familiar with the new machinery, in two years the factory began mass production of cigarettes (about 40 million). Besides snuff tobacco and cut tobacco, the range of the factory products was expanded by cigarettes. A jocular instruction on snuffing tobacco is of interest.

HOW TO SNUFF TOBACCO

(instruction, slightly jocular):

1. Take a snuffbox in your right hand.
2. Shift it to your left hand.
3. Knock your finger on the top of the snuffbox.
4. Open it.
5. Hand it to your mate.
6. Take it back.
7. Push tobacco to the middle to form a hill.
8. Adjust the snuffbox in the fingers of your right hand.
9. Hold it for a minute before using.
10. Lift your hands to your nose.
11. Fill your nostrils evenly, without grimaces and noise.
12. Close the snuffbox, sneeze, and say a big "thank you" when they say, "bless you".

(“The History of tobacco”. “Tygodnik Ilustrowany”, 1872, № 250, p. 179.)

The first accounting report on the operation of the tobacco factory dates back to 1886; it includes the documented number of workers, the technical condition of equipment and discovered defects. A canteen for 800 people, changing rooms and a bathhouse were shortly built on the territory of the factory. The factory also launched "a cashier's desk for the disabled"; everybody had to contribute into it: male workers paid 11 cents, female workers - 9 cents, and juveniles paid 7 cents a week.

вали “касу хворих”, у яку робітники щотижнево сплачували по 11 центів, робітниці — по 9 центів, а малолітні сплачували 7 центів.

У 1889 році фабрика поставила перший паровий двигун для роботи динамо-машини. Було встановлено також два парові котли, які зволожували тютюнове листя. Не зменшувалося і виробництво різаного тютюну та табаки. Наприкінці 1890 року фабрика переробляла до 3 тисяч тонн сировини. У цьому ж році на підприємстві встановили ще 10 різальних машин і один паровий двигун. 1896 року фабрика додатково закупила 7 гільзових машин. Уже за перший рік роботи машин підприємство виготовило 180 млн штук цигарок. У 1899 році відбулася перевірка роботи фабрики, під час якої зроблено опис стану виробничих приміщень та процесу роботи на фабриці: “... Будинок фабричний двоповерховий мурований, ясний, високий, чисто вдержаний, підлоги, столи без пилу, у вікнах штори, літом вентиляція достатня, зимою замала...” Прибирання робили 8 прибиральниць двічі на день. Опалювалось приміщення кафельними пічками. Сходи, як описується в звіті, вогнетривкі, з поруччям. На фабриці працював ліфт. Була своя пожежна охорона, від якої донині збереглась сторожова вежа. В цеху виготовлення цигарок працювало 339 робітниць.

Через велику кількість обладнання, призначеного для переробки тютюну, виникла необхідність у створенні допоміжних майстерень. Уже в кінці XIX — на початку XX століття фабрика закупила токарний, заточний верстати та верстат для свердління.

Виробництво потребувало великої кількості твердого палива, яке ледь встигали перевозити кіньми. Тому було збудовано залізничну колію. Вона використовувалася і для перевезень готової продукції та сировини. Колію провели від колишнього приміщення механічного цеху через ворота, біля яких до сьогодні збереглась колонка для заправки паровозів водою, повз сучасне приміщення Винниківської міської ради. Далі, по сучасній вулиці В.Івасюка виходила на залізничну станцію Винники. Залізнична дорога Львів — Перемишляни, прокладена через Винники, як і вузькоколія, діяли до 1942 року. Зруйновані після війни, вони більше не відновлювалися.

У 1900 році адміністрація фабрики передала трьохповерховий будинок по вул. І. Франка, 41 в оренду для проживання вісімнадцяти родин.

Уже 1904 року на тютюнових фабриках Австрії створено перші профспілкові організації. У Винниках така організація виникла в 1907 році. Першим головою обрано Григорія Домазара. Кожний член профспілки при вступі платив 40 гелерів і щомісячно по 40 або 24 гелера. Того ж року з дозволу австрійського уряду профспілка почала видавати робітничу

In 1889 the factory installed the first steam engine for the operation of a dynamo-machine. There were also two steam boilers for moisturizing tobacco leaves. The production of cut tobacco and snuff tobacco didn't decrease either. At the end of 1890 the factory processed up to 3 thousand tons of tobacco. 10 more cutting machines and one steam engine were set at the factory that year too. In 1896 the factory purchased 7 additional cigarette-paper machines. During the first year of the machines' operation the factory already produced 180 million cigarettes. In 1899 they audited the operation of the factory and described the condition of the production premises and the production process at the factory: “...The building is factory owned, two-storeyed, brick, light, high, neatly kept; floors and tables are without dust, there are curtains on windows, ventilation is good enough in summer and is not so sufficient in winter...” The cleaning was done twice a day by 8 cleaners. The building was heated by heating stoves. The stairs were fireproof and had banisters, as it is described in the report. There was a lift at the factory. There was a fire security brigade; its watchtower is still there. 339 employees worked in the cigarette production shop.

Due to a considerable amount of equipment for tobacco processing, there emerged the necessity of building additional workshops. Already at the end of the 19th century - the beginning of the 20th century the factory purchased a turning lathe, a tool-grinding machine and a driller.

Production required a lot of solid fuel that was transported by horses scarcely in time. That's why a railway track was built. It was used for transporting both ready-made products and raw materials. The track was built from the former premises of the mechanic shop through the gates, where there is still a pump for filling steam locomotives up with water, past the present-day Vynnyky Town Council, then along Ivasiuk Street to the railway station Vynnyky. The railway Lviv - Peremyshliany, laid across Vynnyky, as well as the narrow gauge railway operated till 1942. Having been destroyed after the war, they were not restored again.

In 1900 the factory administration rented a 3-storeyed house at 41, I. Franko Street to 18 families.

Already in 1904 the first trade unions appeared at Austrian tobacco factories. Such an organization was set up in Vynnyky in 1907. Hryhoriy Domazar was elected its first leader. Every member paid 40 hellers as an entrance fee and 40 or 24 hellers each month. That year, having Austrian government's permission, the trade union began to publish a workers' newspaper that was issued in Vienna twice a month in Polish and Ukrainian.

The price of one newspaper copy was 10 hellers, but every trade union member received it for free for paying dues. In 1911 the circulation of the Ukrainian-Polish newspaper was 1,000 copies, and from 1912

газету, що виходила у Відні двічі на місяць, друкувалася польською та українською мовами.

Ціна примірника становила 10 гелерів, а кожний член профспілки, за внесені ним кошти отримував його безкоштовно. Тираж українсько-польської газети в 1911 році становив 18 тисяч примірників, а з 1912 року — 27500 примірників. Газета висвітлювала життя і роботу працівників фабрик, а також діяльність окремих профспілкових організацій. Адміністрація приймала рішення про виплату щомісячної допомоги працівникам, які втратили працездатність. Допомога надавалася у розмірі від 12 до 24 крейцерів, залежно від рангу службовця чи робітника та вислуги років на підприємстві.

“... Забезпечення хворих уведено в Винниках від зарання існування там фабрики, а в 1825 році поширено на всі фабрики. Це забезпечення складалося з лікарської допомоги, ліків, грошей по хворобі і додатку до коштів похорону. В 1889 році при всіх фабриках тютюну введено Інститути хворих, кошти яких покривали грошові внески від робітників і держави. Крім статутного управління на 20-ти тижневі виплати “хворобового”, хворі могли на внесок управи Інституту й фабричного управління — одержати продовження до цілого року.

При всіх фабриках існували кімнати медичної допомоги з необхідними апаратами й інструментами. При наглих захворюваннях була до вжитку окрема кімната для хворих.

При нещасливих випадках пошкоджений робітник одержував половину денного заробітку і повернення заплачених коштів лікування.

Робітники, які перед закінченням десятих років служби, але щонайменше після повних п'ятих років стали непрацездатними, одержували одноразову грошову відправу у висоті тримісячної платні, як також і ті особи, які стали непрацездатними не з своєї вини при виконванні праці ще перед п'ятим роком, але щонайменше після трьох років праці.

Після десятих років праці робітник набував право на стале утримання в разі непрацездатності на підставі визнання фабричним і державним лікарями. Після 40 років праці та досягнення віку 60 років робітник міг перейти в стан спочинку без посвідчення лікаря”¹⁴.

У кінці XIX століття робітники Винниківської фабрики домоглися права на дев'ятигодинний робочий день. Уперше було встановлено профспілкові відпустки. Працівники, які відпрацювали до десяти років, мали триденну відпустку, понад десять років — шестиденну. Вагітним жінкам належало 12 днів відпустки.

Певні зміни сталися і в технічному устаткуванні. У 1911 році на фабрику завезли нові машини для виготовлення сигарет, що збільшило переробку сировини і випуск готової продукції. Виготовлялись такі види продукції, як табака, тютюн для люльок, сигари

- 27,500 copies. The newspaper highlighted the life and labor of the factory workers, and also the activity of some trade unions. Administration took a decision to pay a monthly aid to workers who lost their capacity for work. The aid constituted from 12 to 24 kreutzers, depending on the employee's or worker's rank, and the duration of his/ her service at the enterprise.

“... Sick people had been aided from the very foundation of the factory, and in 1825 it spread to other factories. The aid consisted of medical help, medication, sickness money and financial aid in case of the funeral. In 1889 every tobacco factory set up institutes of the sick, whose costs were covered by workers' fees and state money contributions. Besides the right of 20-week payments during a sick leave, the sick could stay on a sick leave at the expense of the institute up to one year.

There were medical aid rooms with all the necessary equipment and instruments at every factory. There was a separate room for seriously ill people.

In case of an accident an injured worker received half of his day wage and reimbursement of treatment costs.

Workers, who hadn't worked at the factory for 10 years yet, had the right of one-time financial aid amounting to a three-month salary if they were injured after 5 full years of service. The same right was ascribed to people who were accidentally injured while doing their work after three years of service (they hadn't worked for 5 years yet).

After 10 years of service a worker (in case of being disabled) received the right of permanent maintenance by the decision of factory and state doctors. Having worked for 40 years and reached the age of 60, a worker could retire without a doctor's resolution.”¹⁴

At the end of the 19th century Vynnyky factory workers got the right of a 9-hour working day. Trade union leaves were introduced for the first time. Workers that had worked for up to 10 years had a 3-day leave, for more than 10 years - a 6-day leave. Pregnant women were given a 12-day leave.

Certain changes also took place in the factory technical equipment. In 1911 new machines for producing cigarettes were brought to the factory, which increased the volume of processing tobacco and the production of final products. They made the following kinds of products: snuff tobacco, smoking tobacco, cigars and cigarettes. Before World War I Austria-Hungarian factories were famous for their high quality tobacco products. At that time their output was advertised in articles, posters, and on huge signboards of shops, selling tobacco products. As a rule, ads showed gentlemen and ladies in evening dresses with fashionable at that time cigars and cigarettes.

Austrian tobacco factories produced such kinds of cigars: “Britannica”, “Operas”, “Cuba-Portarico”, “Portarico”. At that time not only did the factory

і сигарети. Перед Першою світовою війною фабрики Австро-Угорщини славились якісними тютюновими виробами. У той час їх продукція рекламувалась у статтях, на афішах, величезних вивісках магазинів, де реалізовувались тютюнові вироби. Зазвичай на рекламах зображалося панство у вечірньому вбранні з дуже модними на цей час сигарами та цигарками.

На австрійських тютюнових фабриках випускали такі сорти сигар: "Британіка", "Операс", "Куба-Портаріко", "Портаріко". Фабрика не тільки продукувала всі види тютюнової продукції, а й мала цехи, де друкувалися етикетки для сигарет і виготовлялися дерев'яні коробки для сигар.

У 1907—1912-их роках кількість працюючих складала 1 520 осіб. Працівники, які виготовляли сигарети та сигари отримували тижневу платню від 8 до 26 крон. "...Завдяки тому, що фабрика тютюну державна, то заробітна платня, так звана декада (щодесять днів), тут краща, ніж по інших заводах. Робітниця й робітники фабрики тютюну вважають себе за щось вище від тих, які працюють по інших фабриках. Просто вважають себе за аристократію і, щоправда, мають навіть рацію! Бо є між ними більшість таких, які мають свою власну хату, ба навіть, аби мати своє власне молоко, тримають одну або дві кози, притім кілька курей, щоб яєць не купувати, і служницю, щоб дітей доглядала. А є й такі, що мають по кілька моргів поля, і коні, і корови, і наймитів, а самі на фабриці працюють, бо тут добре заробити можна, а на старість ще й пенсія є. Ну й скажіть так самі, чи ж не аристократія?... " ¹⁵.

Під час Першої світової війни Винниківська фабрика зазнала значних втрат. У вересні 1914 року сталася пожежа. Згоріли не тільки приміщення, а майже й все обладнання, вціліла лише частина складів, що зі сторони сучасної вулиці Галицької. Територію фабрики зайняли війська, які в складських приміщеннях зберігали зброю та продовольство. Там розташувався резервний батальйон польської армії, який на 80 відсотків складався з українців. Після розпаду Австро-Угорської монархії, 1 листопада 1918 року проголошено Західно-Українську Народну Республіку. У Винниках повстанці роззброїли поліцію та заарештували виконуючого обов'язки бургомістра Винник Качковського. Під час листопадового повстання батальйон повністю перейшов у ряди армії ЗУНР.

Польща, до якої внаслідок розпаду Австро-Угорської імперії ввійшла Галичина, змогла відновити виробництво фабрики лише в 1922 році.

Після повернення Галичини і Західних земель до складу Польщі, постало питання про відновлення фабрики у Винниках. У той час директором Винниківської фабрики призначено п. Маєвського. Відновити виробництво в повному обсязі підприємство так і не змогло. Кількість працюючих з 1922 до 1938 року становила від 300 до 500 осіб. Криза спричи-

produce all kinds of tobacco products, but it also had shops, where they manufactured labels for cigarettes and for wooden cigar boxes.

In 1907-12 the number of workers reached 1,520 people. Workers that produced cigarettes and cigars had a wage of 8-26 crones. "...Due to the fact that the factory is state owned, the salary here, the so called decade (every ten days), is better than at other plants. Tobacco factory workers consider themselves superior to those working at other factories. They just consider themselves aristocracy, and actually, they are right! Because majority of them have their own houses, they even keep one or two goats to have their own milk, also a few hens not to buy eggs, and a housemaid to look after children. There are also those that have a big chunk of field, horses, cows, and hirelings, and they work at the factory because you can earn handsome money there and even a pension when you get old! Tell me now, aren't they aristocrats?..." ¹⁵

During World War I Vynnyky factory suffered great losses. In September 1914 there was a fire. Not only were the premises burnt, but also almost all the equipment; only a part of warehouses from the side of present-day Halyts'ka Street remained untouched. The factory territory was occupied by troops that used warehouses for storing weapon and provision. There located a reserve Polish army battalion, 80 percent of which were Ukrainians. After the collapse of the Austria-Hungarian monarchy, West-Ukrainian National Republic (WUNR) was proclaimed on November 1, 1918. In Vynnyky rebellions disarmed the police and arrested deputy burgomaster of Vynnyky Kachkovs'kyi. During the November rebellion the battalion fully took the side of the rebellions and joined the army of WUNR.

After the collapse of the Austria-Hungarian monarchy Galicia was passed over to Poland, which managed to restore production at the factory only in 1922.

After Galicia and western Ukraine became Poland's possession again, there arose an issue of restoring the factory in Vynnyky. Mayevs'kyi was appointed director of Vynnyky factory at that time. The enterprise didn't manage to renew production to a full extent. The number of employees from 1922 to 1938 fluctuated from 300 to 500 people. The crisis caused job cuts in 1926 (172 workers were made redundant). In 1927-1928 there were 659 employees at the factory, 508 of them - women. "... The work at the factory is lively and cautious... They work doubly - both with hands and tongues. They use their hands to cut tobacco, pack it, and make cigarettes, and their tongues - to sing different songs... Then they start talking about who and where was born, and who died, who marries who, and who does light house living, who has debt and how much, how one dresses up, what one eats, on what one sleeps, where one goes, what one does and so on. To cut it short, it's a non-party, non-political alive newspaper that runs precisely every day." ¹⁶

нила скорочення в 1926 році (звільнено 172 робітники). У 1927—1928 роках на фабриці працювало 659 працівників, 508 з яких становили жінки. "... Робота на фабриці йде жваво й пильно... Працюють подвійно — і руками і язиками. Руками крають тютюн, пакують у пачки, роблять цигарки, язиками виспівують різні літанії... Далі мова йде про те, хто де вродився, а хто помер, хто з ким жениться, а хто сидить на віру, хто скільки боргу має, як вдягається, що їсть, на чім спить, куди ходить, що робить і т.д. Одним словом, безпартійна, безполітична жива газета, яка щодня точно курсує" ¹⁶.

1919—1928 роки стали періодом мітингів та страйків. Умови, які створювались на фабриці за Австрії і про що пам'ятали старі робітники, польський уряд відновлювати не поспішав. Не було елементарних умов: роздягалень, лазні, навіть дитячих ясел. Великих утисків зазнавали працюючі українці, яких після 1918—1919-их років дирекція фабрики усіма методами намагалася звільнити і замінити поляками.

У 1935 році ліквідовано тютюновий млин, припинено виробництво табаки.

Як вже згадувалося, під час війни згоріло головне приміщення фабрики, розташоване у стародавньому замку. Адміністрація не думала про його відбудову. Невдовзі пошкоджену будівлю реалізовано за дуже низькою ціною як будівельний матеріал Леону Готфрейду. Обурені винниківчани, щоб відреставрувати споруду, звернулися до дирекції з клопотанням скласти план відбудови. У 1928 році вони відправили листа до Готфрейда з вимогою припинити руйнування будівлі на основі відповідного розпорядження Президента Польщі про охорону пам'яток. Наступного року створено спеціальну комісію архітектурної ради з обговорення реконструкції замку. До комісії входили: В. Лело — заступник директора фабрики, консерватор Державних пам'яток мистецтва та архітектури, Р. Леваковський, Т. Вребель і Б.Віктор (два останніх займали посаду президента та віце-президента Спілки польських архітекторів). Комісія визнала заслуги колишнього власника палацу єпископа Гловінського перед громадськістю та, з огляду на історичну й архітектурну цінність споруди, можливість її відбудови. Але патріотизм і висновки титулованої комісії, вочевидь, були не такими вагомими, як аргументи зацікавленої сторони. Вже через три місяці цього ж року Міністерство релігійних визнань і "освіти публічної" стверджує, що: "... Згаданий план вже перед війною, як повністю перебудований, значно збільшений і замінений на фабрику, представляв малу історичну вартість, тим більше після пожежі та воєнних руйнувань, не може, як руїна бути у цьому випадку обґрунтованою". Цей вердикт і визначив долю руїн палацу. Надія винниківчан бачити у реставрованій будівлі повітовий суд, загальні і професійні школи, як видно з клопотань

1919-28 were the years of protests and strikes. The Polish government did not hurry to renew the conditions, which were created at the factory under Austria and which were remembered by old workers. There were no basic conditions: changing rooms, bathhouses, day nursery etc. Ukrainian workers were under great pressure: after 1918-19 the factory administration did everything it could to fire them and replace them with Polish workers.

In 1935 the tobacco-mill was liquidated; snuff tobacco production was ceased.

As it's been already mentioned, during the war the main factory building, located in the ancient castle, was burnt. The administration did not even think of its reconstruction. Soon the damaged building was sold at a very low price as a building material to Leonid Gotfreid. Indignant Vynnyky residents, in order to restore the building, addressed the administration, demanding to elaborate a plan of reconstruction. In 1928 they wrote a letter to Gotfreid, demanding to stop destroying the building on the basis of the corresponding decree by the President of Poland on monuments' protection. Next year there was formed a special committee of the architectural council on issues of the castle's reconstruction. The committee comprised: В. Lelo - deputy director of the factory, conservative of state monuments of art and architecture; R. Levakovs'kyi, Т. Vrebel' and В. Victor (the two latter occupied positions of president and vice-president of the Polish Architects Union). The committee recognised the achievements of Bishop Hlovins'kyi, the former owner of the castle, before the society in view of the historical and architectural value of the building and assumed the possibility of its reconstruction. But apparently the patriotism and conclusions of the titled committee were not as significant as the arguments of an interested party. In three months the Ministry of religious beliefs and public education claimed in public that, "...even before the war the above mentioned plan, as completely reconstructed, greatly enlarged and changed into the factory, presented little historical value, and after the fire and military destruction it turned into more of a ruin and thus, cannot be grounded". This verdict determined the fate of the castle ruins. The hopes of Vynnyky residents to see the building reconstructed and locate a district court, public and professional schools there, which had been obvious from the very beginning of their fight for the castle's reconstruction, were not justified. The factory was reconstructed only on the upper terrace.

At the end of the 1930s tobacco growing was not paid due attention to in Poland, and that little, which was imported from America, Brazil and Greece, was not sufficient for production needs. Vynnyky factory, as well as others, worked three times a week in one shift.

In September 1939 western Ukraine joined the Soviet Union. It started the period of restoring many manufactures and founding new ones. At that time

ще на початку боротьби за відновлення палацу, так і не здійснилися. Фабрику відбудували лише на верхній терасі.

У кінці 30-их років у Польщі не надавалося належної уваги вирощуванню тютюну, а тієї незначної кількості, що ввозилася з Америки, Бразилії та Греції не вистачало для потреб виробництва. Винниківська фабрика, як і інші, працювала тричі на тиждень в одну зміну.

У вересні 1939 року Західна Україна ввійшла до складу Радянського Союзу. Почалося відновлення багатьох підприємств, створювалися нові. На тютюнову фабрику в цей період зараховано близько 900 робітників, і в 1940 році колектив вже нараховував 1100 чоловік. Налагоджувалося механізоване виробництво. Так, у тому ж році на фабриці встановили шість гільзових та шість цигарконабивних машин. Введення в експлуатацію нового обладнання дало можливість значно розширити асортимент тютюнових виробів. Розпочали випуск сигарет та цигарок таких марок: "Прапор", "Махоркові", "Парашут", "Друг", "Першотравневі", "Виставочні", "Казбек", "Спорт", "Жовтень".

З початком війни під назвою "дистрикт Галіція" до німецької колонії "Генеральна губернія" були приєднані Львівська, Дрогобицька, Станіславівська і Тернопільська області з центром у Кракові. Всі промислові підприємства на території дистрикту передано німецьким фірмам, концернам та іншим монопольним об'єднанням.

Під час бомбардування, яке місто зазнало у перший місяць війни, територія фабрики була значно пошкоджена: знищено будівлю основного виробничого корпусу, склади, зруйновано залізничну колію. Фабрика працювала в одну зміну. Через відсутність деталей, демонтовано радянські гільзові та цигарконабивні машини. Натомість, на фабриці встановлено вісім старих сигаретних машин. Більшу частину тютюнових виробів вивозили на фронт та до Німеччини, а для місцевого населення виробляли сигарети з дешевого тютюну.

З просуванням фронту на захід, у 1944 році німці розібрали залізничну колію, знищили лінію електропередач та вивели з ладу дизельний двигун і динамо-машину, забрали запаси тютюнових виробів, демонтували і вивезли частину сигаретних машин.

Після війни на фабрику надійшло нове устаткування: тютюнорізальні верстати, пакувальні-укладальні машини, що дало змогу налагодити масовий випуск сигарет "Аврора", "Пріма", "Памір" та інших у стандартній упаковці по 20 штук. Невдовзі обладнання поповнили тютюнозволужувальні машини марки ТУМ, сигаретні та пакувальні машини марки "Шкода", новий тютюнорізальний верстат. Якщо у 1946 році на фабриці працювало 32 машини, то в 1950 році їх кількість зросла до 126 одиниць; у 1946 році колектив нараховував 586 чоловік, у

the tobacco factory employed about 900 workers, and in 1940 the labour staff numbered 1,100 employees. Mechanised manufacturing was put into effect. For example, that year six cigarette paper and six cigarette filling machines were set at the factory. The new equipment allowed increasing the range of tobacco products. It began to produce cigarettes of such brands as 'Prapor', 'Makhorkovi', 'Parashut', 'Drug', 'Pershotravnevi', 'Vystavochni', 'Kazbek', 'Sport' and 'Zhovten'.

With the beginning of World War II L'viv, Drohobych, Stanislav and Ternopil' regions with the centre in Krakow were joined to the German colony 'General Province' under the name 'the District of Galicia'. All the industrial manufactures on the district territory were passed over to German firms, concerns and other monopoly amalgamations.

During the intensive bombardment in the first month of the war the factory territory was greatly damaged. The building of the main production workshop was destroyed, as well as warehouses and railway track. The factory worked only in one shift. Because of the lack of spare parts cigarette paper and cigarette filling machines were dismantled. Instead, they put there eight old cigarette machines. Most of tobacco products were taken to the front and Germany. Local inhabitants had to use cigarettes made of cheap tobacco.

In 1944 the fighting line was moving to the west, and Germans disassembled the railway track, destroyed electricity lines, broke the diesel engine and dynamo-machine, took all the tobacco stock, dismantled and exported part of cigarette machines.

New equipment was brought to the factory after World War II: tobacco-cutting machines, packing machines, which gave an opportunity to adjust mass production of such cigarette brands as 'Aurora', 'Prima', 'Pamir' and others in a standard pack of 20 cigarettes. Soon equipment was renovated by TUM tobacco-moisturizing machines, Shkoda cigarette and packing machines, and a new tobacco-cutting machine. While in 1946 there were 32 machines at the factory, in 1950 their amount increased to 126; in 1946 the labour staff numbered 586 workers, and in 1950 - 1,016 employees; the production of tobacco products increased from 800 million to 4.7 billion cigarettes, and at the end of the 1950s it constituted 7 billion cigarettes.

Complex mechanisation and automation of production processes took place at the factory in the 60s. There were introduced automatic lines for the conveyor production and packing of cigarettes in a closed production cycle. As a result, cigarette-packing and cigarette-paper, cigarette and packing workshops were joined. Thanks to the reconstruction, there was allotted area for manufacturing extra tobacco products. During the first post-war years they built a stadium, and the activity of the football team 'Kharchovyk' was renewed. Besides, there were volleyball teams, chess groups, track and field athletics teams. The factory

1950 — 1016 чоловік, випуск тютюнових виробів у цей час зріс від 800 млн до 4,7 млрд штук, а в кінці 50-их років становив 7 млрд курильних одиниць.

У 60-ті роки на фабриці ввели комплексну механізацію і автоматизацію виробничих процесів, запровадили автоматичні лінії для конвеєрного виготовлення і пакування цигарок на замкнутому виробничому циклі. Внаслідок цього об'єднано цигарконабивний і гільзовий, сигаретний та пакувальний цехи. Завдяки переобладнанню, вдалося звільнити площу для виготовлення надпланових тютюнових виробів. У перші повоєнні роки споруджено стадіон, відновлено діяльність футбольної команди "Харчовик", організовано волейбольні команди, функціонували секції шахів, легкої атлетики. Фабрика відкрила дитячий садок, розпочала житлове будівництво для своїх працівників.

Продукція тютюнової фабрики користувалася значним попитом. Тютюнові вироби демонструвались на численних виставках як у Радянському Союзі, так і за кордоном. Невдовзі підприємство стало одним із кращих в Україні. За якісну продукцію робітники нагороджувались орденами, медалями, їм присвоювались почесні звання "Заслуженого працівника харчової промисловості".

На початку 80-их років виробнича потужність тютюнової фабрики становила близько 13,5 млрд штук сигарет: 70 відсотків з них без фільтру і 30 відсотків з фільтром. Найбільшою популярністю користувалися: "Львів", "Орбіта", "Верховина", "Пріма", "Космос", "Фільтр".

До 1982 року на фабриці працювала дільниця, де виготовляли подарункові цигарки. Такі набори, як "Тарас Бульба", "Гайдамаки", "Три богатири" розкуповували іноземні туристи, які приїжджали до Львова.

Перші роки самостійного економічного розвитку України, переходу до ринкових відносин стали досить складними для функціонування тютюнової фабрики. Погіршилося постачання сировини, потрібного устаткування, запасних частин для обладнання. Керівництво самотужки вирішувало ці проблеми.

У жовтні 1993 року на базі тютюнової фабрики створено спільне американсько-українське підприємство закритого акціонерного товариства "Р. Дж. Рейнольдс Тобакко-Львів". Іноземна сторона володіла 70 відсотками акцій. За ці акції американська фірма внесла 10 млн доларів інвестицій, використаних на придбання обладнання для нового тютюнового цеху продуктивністю 4 тонни на годину; встановлення лінії з виготовлення сигарет з фільтром; поповнення оборотних коштів; обладнання лабораторії; навчання персоналу новітнім технологіям.

Почався випуск цигарок типу: "Магна", "Магна легка", "Арсенал", "Монте-Карло". У 1996 році підприємство придбало ще одну лінію для випуску сигарет з фільтром і машину для виробництва ацетатних фільтрів. Певні труднощі зі збутом продукції

opened a kindergarten and started the construction of houses for factory workers.

The products of the tobacco factory were in great demand. They were demonstrated at numerous exhibitions both in the Soviet Union and abroad. Soon the enterprise became one of the best ones in Ukraine. Workers were awarded orders and medals for high-quality production; they were also granted honourable rank of the 'Honoured Food Industry Worker'.

In the early eighties the production capacity of the tobacco factory was about 13.5 billion cigarettes: 70% of them without filter and 30% with filter. The most popular ones were such products as: 'L'viv', 'Orbita', 'Verkhovyna', 'Prima', 'Cosmos', 'Filter'. Till 1982 the factory also had a shop, where they produced gift cigarettes. Such brands of cigarettes as 'Taras Bulba', 'Haidamaky', 'Try bohatyri' were bought by foreign tourists, coming to L'viv.

The first years of the independent economic development and transition to market relations became rather complicated for the functioning of the tobacco factory. The supply of tobacco, necessary equipment and spare parts deteriorated. The factory administration had to solve these problems on its own.

In October 1993 on the basis of the tobacco factory there was set up the American-Ukrainian joint stock venture 'R. J. Reynolds Tobacco-L'viv'. The foreign party owned 70% of shares. For these shares the American firm invested 10,000,000\$, which were used for the acquisition of new equipment for the new primary with the production capacity of 4 tons per hour, for installing a conveyor line for the production of filtered cigarettes, for the replenishment of the circulation assets, equipping the laboratory, training the staff and new technologies.

They started producing cigarettes 'Magna', 'Magna Light', 'Arsenal', and 'Monte-Carlo'. In 1996 the enterprise acquired one more conveyor line for the production of filtered cigarettes and a machine for acetate filters production. Certain difficulties with the sale of products caused a decrease in production down to 5 billion cigarettes in the middle of the nineties.

In October 1998 the foreign investors came to the following decision: "Taking into account the economic situation, the company had to reconsider its future plans and strategy in general. Having thoroughly analyzed the situation, the company-founder, the main shareholder, had to take a decision about closing down the factory in L'viv."

The main technical equipment, tobacco stock and stock of non-tobacco materials were taken to Kremen-chuk. Factory workers were made redundant according to the redundancy program.

In May 1998 the liquidation committee passed the buildings, constructions and additional equipment over to L'viv Regional Administration. In June 1998 the administration of the municipal property in L'viv region

спрчинили зменшення об'єму виробництва у середині 90-их років до 5 млрд штук сигарет.

У жовтні 1998 року іноземні інвестори прийняли рішення: "Зважаючи на економічну ситуацію, компанії довелося переглянути свої ділові плани на майбутнє і стратегію компанії взагалі. Ретельно проаналізувавши ситуацію, компанія-засновник, основний акціонер була вимушена прийняти рішення про припинення роботи фабрики у Львові".

Основне технологічне обладнання, запаси сировини і матеріалів перевезено до Кременчука. Працівників фабрики звільнено за власним бажанням з виплатою компенсацій.

У травні 1998 року ліквідаційна комісія передала будівлі, споруди та допоміжне обладнання Львівській облдержадміністрації. У червні цього ж року управління комунального майна Львівської області стало одним із засновників товариства з обмеженою відповідальністю "Львівська тютюнова фабрика".

Ігор Тимець

Фабрика сьогодні

Еучасна історія тютюнової фабрики в Винниках — це своєрідна історія виживання і боротьби. Відновити роботу підприємство змогло тільки у 1999 р. У короткі терміни вдалося створити колектив однодумців, залучивши попередніх працівників фабрики, закупити необхідне обладнання та розпочати випуск продукції. Особлива заслуга в цьому генерального директора А.М. Можаровського.

Взагалі, український ринок тютюнових виробів вважають сьогодні одним із найскладніших у Європі. Серйозний вплив з боку контрабандної продукції та присутність на ньому відомих крупних світових виробників стали причиною гострої конкуренції.

На жаль, основи конкурентної переваги світових компаній в Україні було закладено неправильно політикою України в сфері тютюнового виробництва та неспроможністю підприємств протистояти світовим тютюновим магнатам. Серед причин виникнення такої ситуації наступні:

- перевага приватизації тютюнових фабрик іноземними фірмами;
 - занепад власної сировинної бази;
 - велика кількість контрабандної продукції;
 - відсутність програм підтримки галузі;
 - зниження мита на імпорту тютюнової продукції.
- Крім цього, провідним світовим компаніям характерні:

1. Узгоджений розподіл ринку. Тобто без конкурентний викуп підприємств в країнах третього світу. (Так, спеціалісти Philip Morris, дізнавшись про

became one of the founders of the company with limited liability 'Lviv tobacco factory'.

Ihor Tymets'

The factory today

The modern history of the tobacco factory in Vynnyky is a peculiar history of survival and struggle. The enterprise managed to resume work only in 1999. In a short time they managed to form a team of adherents, having employed former factory workers, acquire the necessary machinery and launch the output of products. It was mostly the merit of Director General A.M. Mozharovs'kyu.

On the whole, the Ukrainian market of tobacco products is considered nowadays one of the most intricate ones in Europe. The great influence of smuggled products and the presence of famous major world manufacturers became the reason for fierce rivalry.

Unfortunately, the basis for the rival superiority of world companies in Ukraine has been formed by the wrong policy of the state in the sphere of tobacco production and the incapacity of enterprises to resist world tobacco magnates. Such a situation arose due to the following reasons:

- the superiority of foreign companies in the privatization of tobacco factories;
- the deterioration of our raw material base;
- a great number of smuggled products;
- no assistance programs in the field;
- the decrease of the duty on the import of tobacco products.

Besides, leading world companies are characterized by:

1. Coordinated market allocation, which means purchase of enterprises in countries of the Third World without rivalry. (For example, when Philip Morris experts found out about signing an act on R J Reynolds' intention to privatize Lviv tobacco factory, they terminated all the contracts with it).

2. The stimulation of passing laws in the past on tax privileges for international investors.

3. The use of intellectual base that has been formed in the state over many years.

As a result, world tobacco magnates receive great profits on the Ukrainian market, and they invest them into the modernization of production, advertising campaigns for expensive tobacco products, whose sales will give the opportunity to increase profits and form a selling informational network. By their actions big world companies are trying to force local enterprises out of the market.

The current situation demands the state support of local tobacco producers on the legislative level.

підписання протоколу про наміри R J Reynolds приватизувати Львівську тютюнову фабрику, негайно припинили з нею всі контакти).

2. Стимулювання створення законів в минулому про податкові пільги для міжнародних інвесторів.

3. Використання інтелектуальної бази, що створювалась в державі впродовж багатьох років.

Внаслідок цього, світові тютюнові магнати отримали на українському ринку значні прибутки, вкладені в модернізацію виробництва, в рекламу дорогої тютюнової продукції, продаж якої дасть можливість збільшити прибутки та створити збутову інформаційну мережу. Великі світові компанії намагаються своїми діями витіснити з ринку вітчизняні підприємства.

Сьогоднішня ситуація вимагає підтримки держави на законодавчому рівні вітчизняних тютюновиробників.

Відкрите акціонерне товариство „Львівська тютюнова фабрика” на сьогодні є висококомунікованим та автоматизованим виробництвом, оснащене складним сучасним, в більшості імпортним обладнанням. На фабриці впроваджено нові технології, внаслідок чого забезпечується безперервність, максимальна механізація та автоматизація процесів виготовлення тютюнових виробів високої якості з найменшими втратами сировини і матеріалів, витратами теплоти та електроенергії. Сьогодні фабрика використовує тютюни з усього світу (Бразилія, Зімбабве, Замбія, Італія, Греція, Болгарія, Турція, Індія, Китай, Молдова, Україна та інші).

Основним процесом у виробництві є підготовка різаного тютюну.

Для створення ароматичного букету при курінні сигарет складається рецептура суміші із тютюнів різних ботанічних типів та товарних сортів різних районів проростання, які доповнюють один одного за ароматом та смаковими властивостями.

Усі ці операції виконуються в тютюновому цеху на лінії підготовки різаного тютюну, де на листовий тютюн можна наносити соус, а на різаний – ароматизатори.

Листя тютюну зволожується настільки, щоб при подальших механічних та фізичних операціях воно не роздріблювалося, наприклад, до 23%.

Для ретельнішого перемішування зволожений і роз'єднаний листовий тютюн вистелюється пошарово. Для рівномірного розподілу вологості, листовий тютюн у змішувачі відлежується не менше двох годин. Розрихлений, очищений від важких домішок, піску і землі, ще раз зволожений і підігрітий у пневматичній установці тютюн поступає на тютюнорізальні машини ротаційного типу продуктивністю 2000 кг на годину.

Як і багато років тому, сигарети випускають круглої форми з фільтром або овальні без фільтру.

Для виробництва сигарет необхідний тютюн певної вологості. Цей процес здійснюється в бараба-

Nowadays, the open joint venture "Lviv tobacco factory" is a highly mechanized and automated production unit, equipped with modern complex machinery, which is for the most part imported. New technologies have been introduced at the factory and that provides for the continuity, maximum mechanization and automation of the processes of manufacturing high quality tobacco products with minimum raw material, heat and electricity expenditure. At present, the factory uses tobacco from all over the world (Brazil, Zimbabwe, Zambia, Italy, Greece, Bulgaria, Turkey, India, China, Moldova, Ukraine and other countries).

The main process in production is the preparation of cut tobacco.

In order to create a bouquet of aromas in the process of smoking cigarettes, they make recipes out of mixtures of tobacco of different botanical types and trade sorts of various regions of germination, which compliment one another by their aromas and flavor properties.

All these operations are performed in the tobacco shop on the line of cut tobacco preparation, where they put sauce on leaf tobacco and artificial flavor on cut tobacco.

Tobacco leaves are moisturized to such a degree that they don't crush during subsequent mechanical and physical operations, for example, up to 23 %.

Moisturized and separated leaf tobacco is spread in layers for better mixing. Then leaf tobacco remains in the mixer for not less than two hours for even moisture distribution. Separated tobacco, cleaned from solid admixtures, sand and soil, re-moisturized and heated in a pneumatic unit, goes to rotational tobacco-cutting machines with production capacity up to 2000 kg per hour.

As many years ago the factory produces round cigarettes with filters or oval ones without filters.

Cigarette production requires tobacco of certain dampness. This process is done in a dryer at the expense of a hot cylinder and heated air. The operator controls the drying process with the help of a computer.

After being dried cut tobacco is loosened, cleaned and cooled down, separated from solid admixtures and rough pieces of tobacco stem.

Then cut tobacco is processed in an aromatizing drum according to the recipe. Cut tobacco is ready for cigarette production after being cooled down and kept for 1.5-2 hours.

At the present stage of its development the open joint venture "Lviv tobacco factory" is doing its best to create new cigarette brands, improve the quality and competitiveness of its tobacco products and introduce modern methods of quality management, modern methods of control, modern equipment for production and for a measuring laboratory at the enterprise.

The main condition for the output of high quality tobacco products with stable properties is establishing control over the process of production, which provides

ні сушіння за рахунок гарячого циліндра і підігрітого повітря. Процесом сушіння керує оператор за допомогою комп'ютера.

Після сушіння різаний тютюн розпушується, обезпилюється та охолоджується, від нього відділяються важкі домішки і грубі зрізи тютюнової жилки.

Після цього різаний тютюн обробляється в барабані ароматизації згідно з рецептурою. Різаний тютюн після охолодження і витримки впродовж 1,5-2 годин, готовий до виробництва сигарет.

На даному етапі розвитку на ВАТ „Львівська тютюнова фабрика” робиться все необхідне для створення нових марок сигарет, поліпшення якості та конкурентноздатності тютюнових виробів, впровадження на підприємстві сучасних методів управління якістю, сучасних методів контролю, сучасного обладнання для виробництва і обладнання для виміральної лабораторії.

Головною умовою випуску високоякісних тютюнових виробів з заданими і стабільними властивостями є організація контролю процесу виробництва, яке забезпечує швидке отримання інформації на всіх його етапах і її використання для впливу на технологічні процеси з метою поліпшення якості.

Для складання суміші тютюнової сировини і отримання тютюнових виробів з заданими властивостями на ВАТ „ЛТФ” працює дегустаційна комісія.

При дегустаційній оцінці тютюнової сировини на основі суб'єктивних суджень експертів можна зробити висновок про курильні властивості різних зразків. Основними показниками дегустаційної оцінки тютюнової сировини є аромат, смак тютюнового диму, міцність та горючість.

Наша організація працює над створенням структурованої системи, яка забезпечує участь у процесах планування з метою постійного покращення. Повне задоволення потреб споживача - головна мета ВАТ „Львівська тютюнова фабрика” .

**Генеральний директор
ВАТ „Львівська тютюнова фабрика”
В. Квурт**

for a quick reception of information at all production stages and its use for the influence on technological processes for quality improvement.

The open joint venture “L'viv tobacco factory” has a tasting team for creating mixtures of tobacco raw materials and receiving tobacco products with pre-determined properties.

In the process of tasting on the basis of subjective judgments of experts they make a conclusion about smoking properties of different cigarette patterns. The main indicators of the tasting evaluation of tobacco raw materials are the following: aroma, flavor of tobacco smoke, durability and combustibility.

Our organization is working on establishing a structured system that provides for the participation in planning processes for the sake of continual improvement.

The main goal of the open joint venture “L'viv tobacco factory” is to completely meet all consumers' needs.

**Director General of the open joint venture
“L'viv tobacco factory”
V. Kvurt**

Посилання

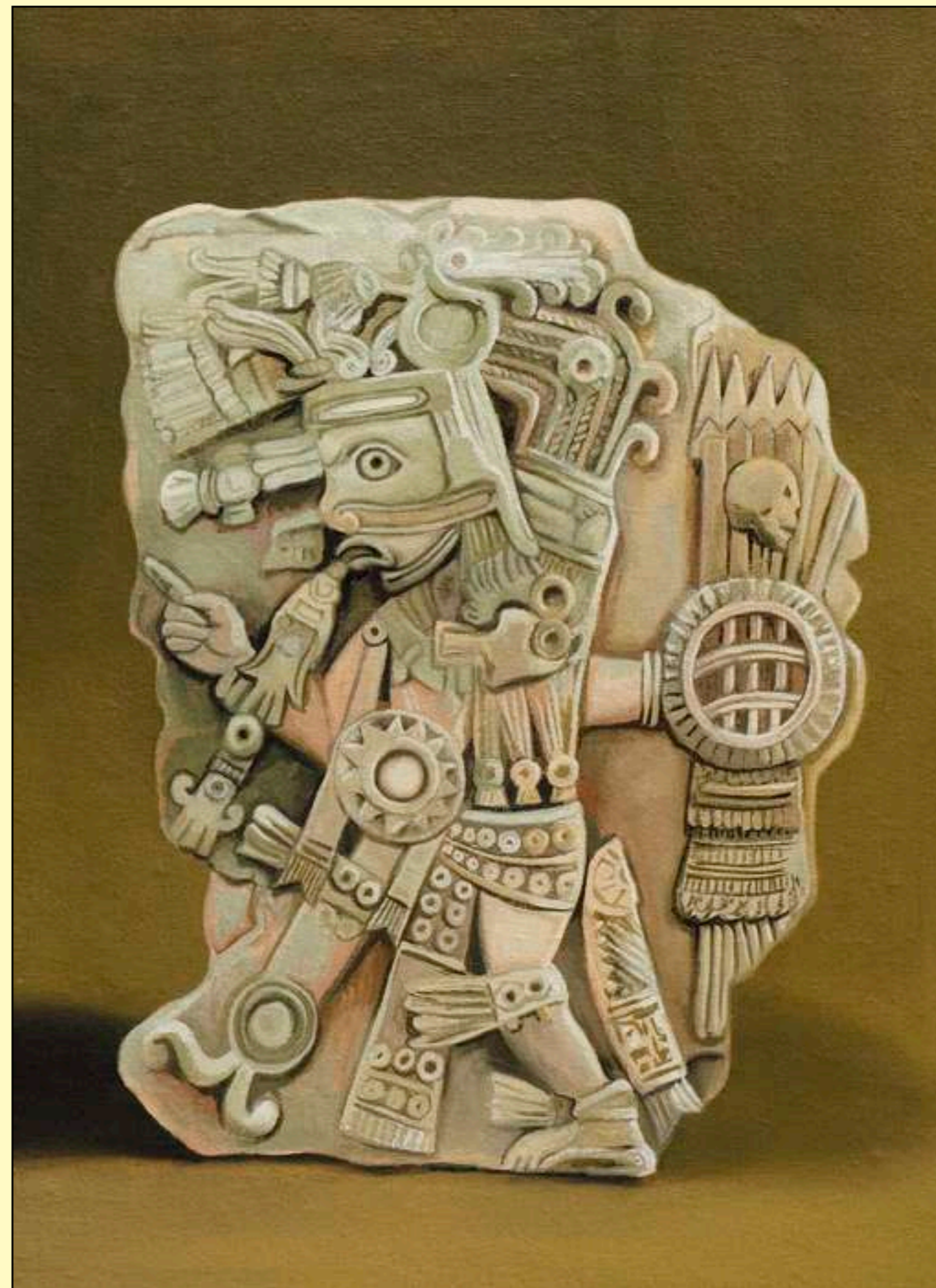
1. История средних веков. / Под ред. Н. Ф. Колесниченко. - М.: Просвещение, 1986. - С. 391-392
2. Пастернак А. Козацька медицина// Який тютюн курили запорожці. - К., 2001. - С. 34
3. Білецький П. Народні картини “Козаки – Мамаї”// Родовід. — №16. - С. 30
4. Демиденко О. “Тютюнова” Україна: Міф чи реальність?// Алкоголь-тютюн. - 2003.- Вересень.- С. 89
5. Крип’якевич І. Богдан Хмельницький. - Львів, 1990. - С. 207
6. Там само. - С. 209
7. Там само. - С.210
8. <http://litopys.org.ua/coss2/gvpr/htm>
9. Там само
10. ЦДІАЛ. - Ф.9, оп.1, спр. 417, С. 1704-1708
11. ЦДІАЛ. - Ф. 9, оп.1, спр.527, С. 1172-1176
12. Влох М. Винники Звенигород Унів та довкільні села. -Чікаго,1970.- С.119-120
13. Там само
14. Там само.-С.140
15. Мирослава Сопілка. До сонця. - К., 1973.- С.108 –109
16. Там само. - С.115

References

1. The History of Middle Ages/ Ed. by N.F. Kolesnyts'kyu. - Moskva: Prosvieshchienenye, 1986. - P. 391-392
2. Pasternak A. Cossack medicine // What tobacco Zaporizhia Cossacks smoked. - Kyiv, 2001. - P. 34
3. Bilets'kyu P. Folk pictures “Cossacks-Mamayi” // Rodovid. - № 16. - P. 30
4. Demydenko O. “Tobacco” Ukraine: myth or reality? // Alcohol-tiutiun. - 2003. - September. - P. 89
5. Krypyakevych I. Bohdan Khmel'nyts'kyu. - L'viv, 1990. - P. 207
6. The same. - P. 209
7. The same. - P. 210
8. <http://litopys.org.ua/coss2/gvpr/htm>
9. Central State Historical Archive in L'viv (CSHAL). - Fund 9, Description 1, Case 417, P. 1704-1708
10. CSHAL. - Fund 9, Description 1, Case 527, P. 1172-1176
11. Vlokh M. Vynnyky, Zvenyhorod, Univ and the surrounding villages. - Chicago, 1970. - P. 119-120
12. The same
13. The same. - P. 140
14. Sopilka M. To the Sun. - Kyiv, 1973. - P. 108-109
15. The same. - P. 115

ЦВІТ ТА РОСЛИНА ТЮТЮНУ. www.malcolmmackenzie.co.uk
TOBACCO PLANT AND FLOWERS. www.malcolmmackenzie.co.uk

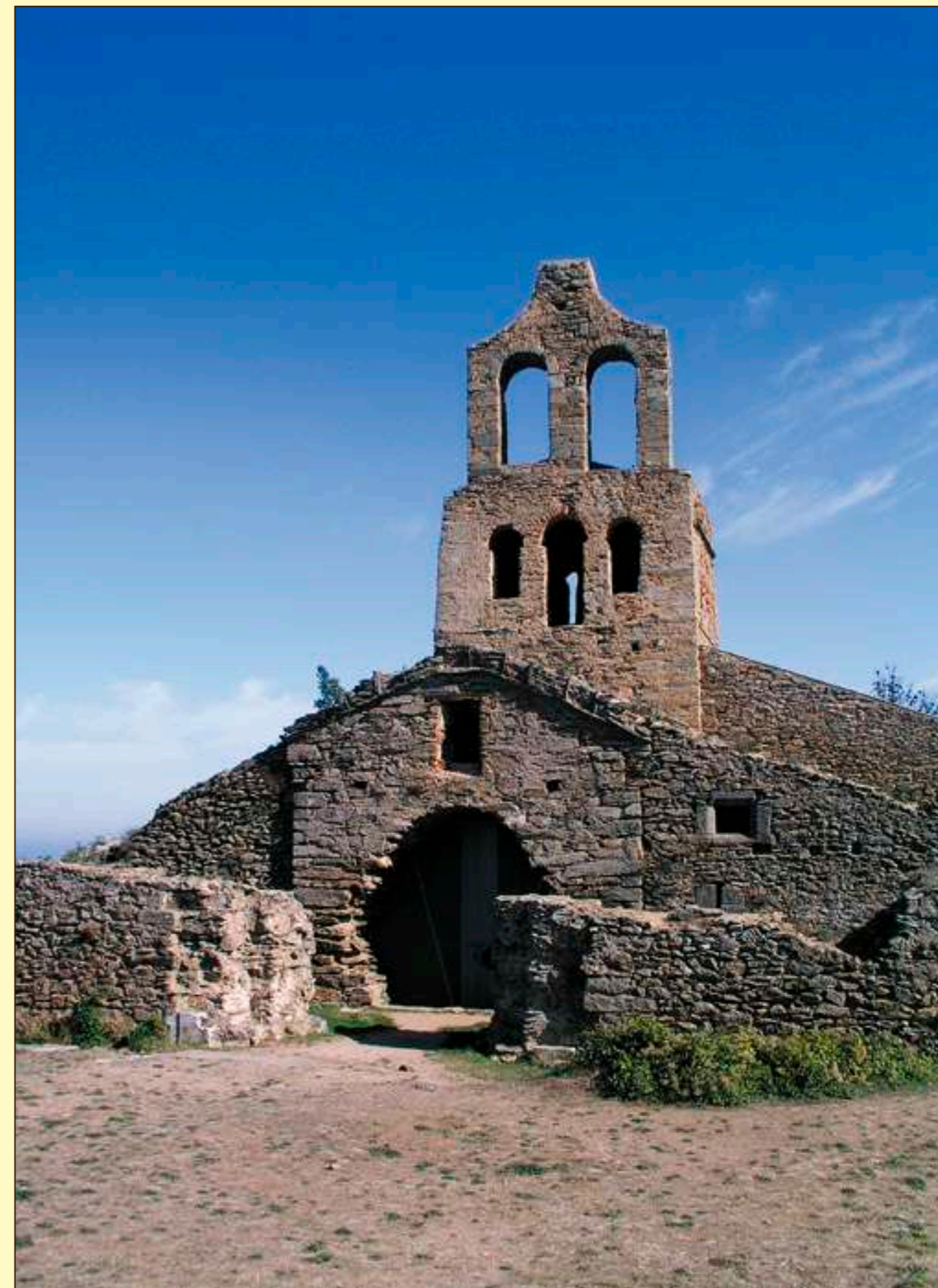
ТЕСКАТЛИПОКА (один із трьох основних богів майя і ацтеків). Художник Ігор Швець. Фото Іллі Левіна
TEZCATLEPOCA (one of three main Maya and Aztec gods). Artist - Ihor Shvets'. Photo by Illia Levin

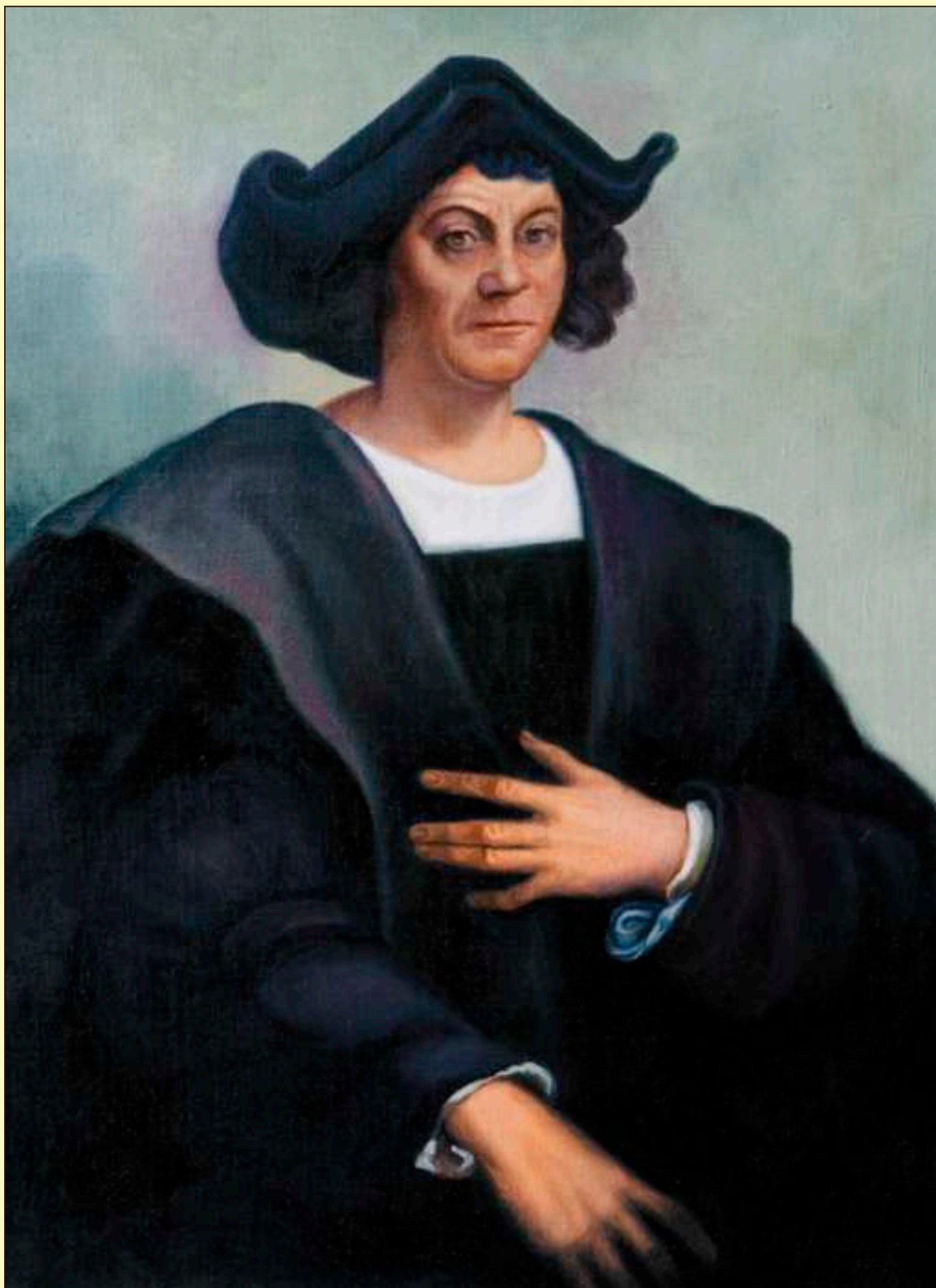
ПОБЕРЕЖЖЯ ІСПАНІЇ
SPANISH COAST

ДОРОГА ДО ЗАМКУ (Іспанія)
ROAD TO A CASTLE (Spain)

СТАРА ЦЕРКВА (Іспанія)
OLD CHURCH (Spain)

ХРИСТОФОР КОЛУМБ. Художник Ігор Швець, Фото Іллі Левіна
CHRISTOPHER COLUMBUS. Artist - Ihor Shvets'. Photo by Illia Levin

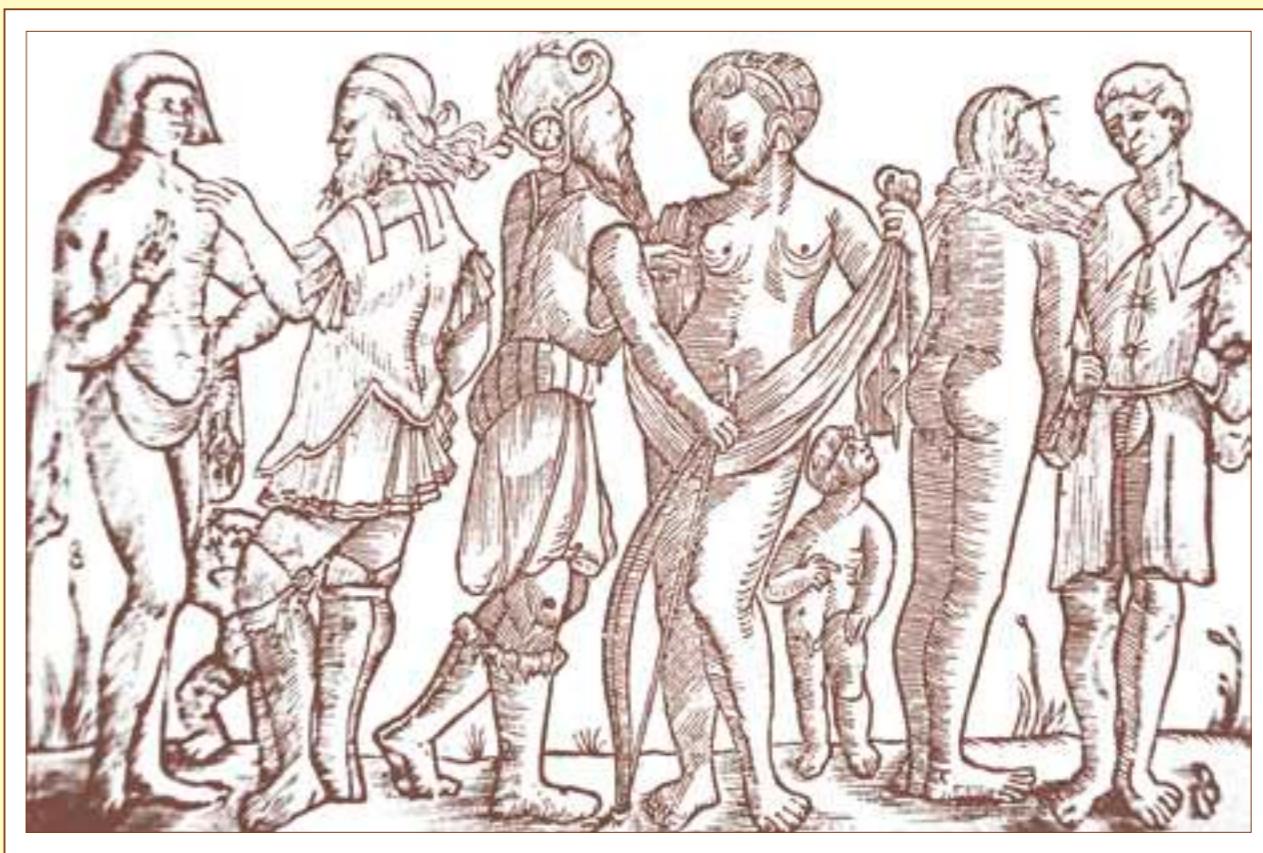
НІНЬЯ. Корабель експедиції Колумба. Художник Геннадій Макаров. Фото Іллі Левіна
NINA. Columbus's expedition's ship. Artist - Hennadiy Makarov. Photo by Illia Levin

САНТА-МАРІЯ. Корабель експедиції Колумба. Художник Геннадій Макаров. Фото Іллі Левіна
SANTA-MARIA. Columbus's expedition's ship. Artist - Hennadiy Makarov. Photo by Illia Levin

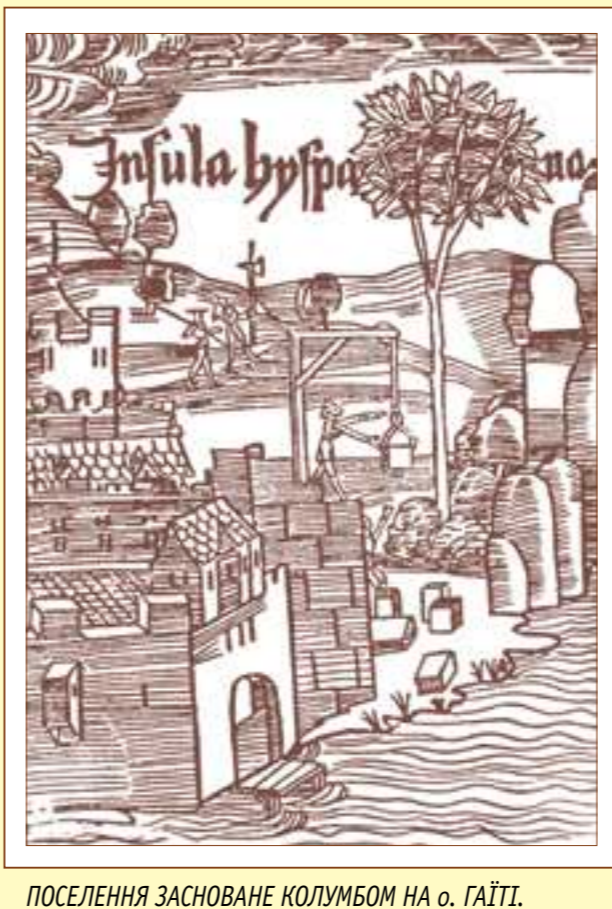
КАРТА НОВОГО СВІТУ. Хроніка цілого світу, Краків, 1564 р. Фото Миколи Тинкалюка
 MAP OF THE NEW WORLD. Chronicle of the whole world, Krakow, 1564. Photo by Mykola Tynkaliuk

ВІЗИТ АМЕРІГО ВЕСПУЧЧІ ДО ІНДІЙСЬКОГО КОРОЛЯ, 1497 р. Хроніка цілого світу, Краків, 1564 р. Фото Миколи Тинкалюка
 AMERIGO VESPUCCI'S VISIT TO THE INDIAN KING, 1497. Chronicle of the whole world, Krakow, 1564. Photo by Mykola Tynkaliuk

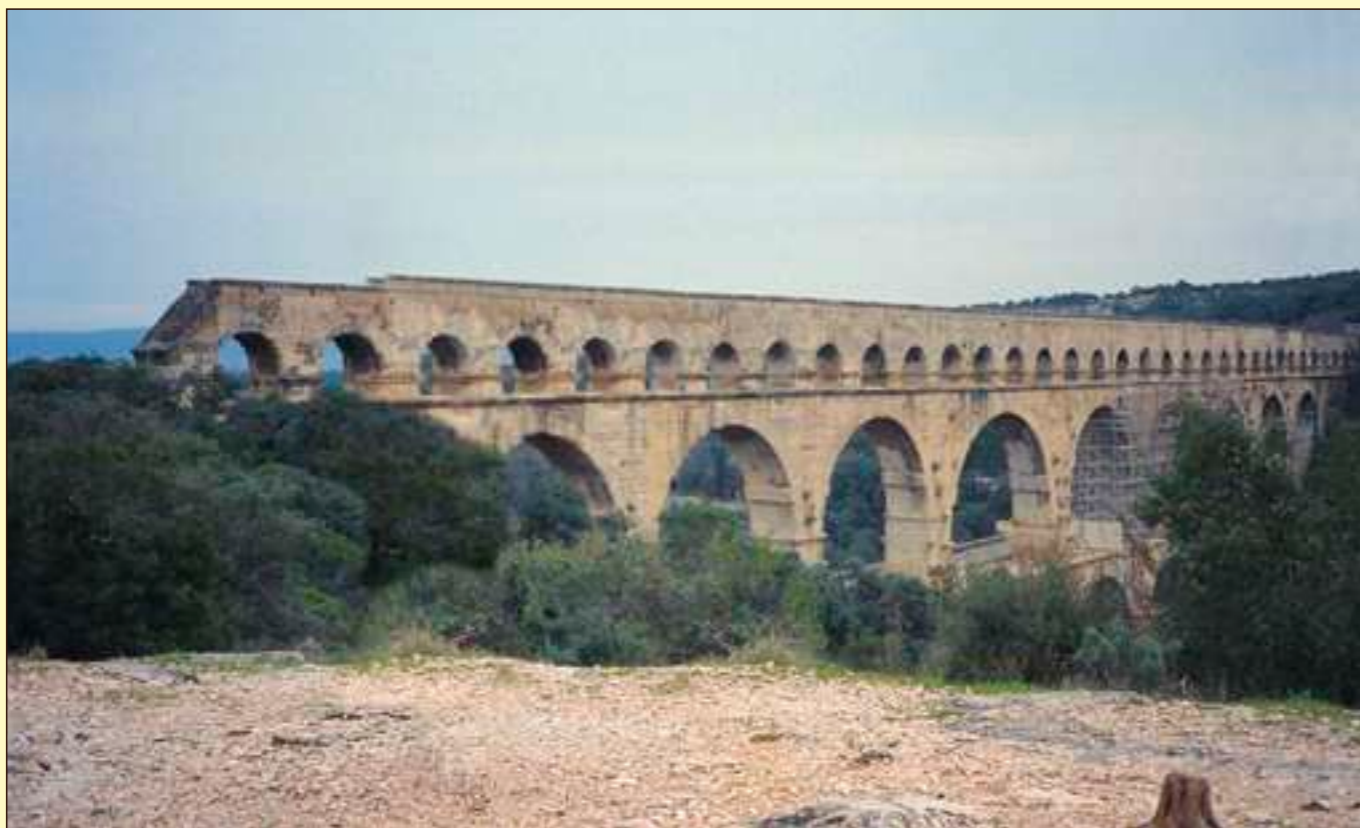
ПОДОРОЖ ДО ІНДІЇ. Хроніка цілого світу, Краків, 1564 р. Фото Миколи Тинкалюка
 VOYAGE TO INDIA. Chronicle of the whole world, Krakow, 1564. Photo by Mykola Tynkaliuk

ПОСЕЛЕННЯ ЗАСНОВАНЕ КОЛУМБОМ НА о. ГАЇТІ. Боря за моря, Будапешт, 1979 р.
 SETTLEMENT, FOUNDED BY COLUMBUS ON HAITI. Stuggle for the seas, Budapest, 1979

МАЛЮНОК ІЗ ЗВІТУ КОЛУМБА, 1493 р. Боря за моря, Будапешт, 1979 р.
 PICTURE FROM COLUMBUS'S REPORT (1493) Stuggle for the seas, Budapest, 1979

ОКОЛИЦІ МІСТА НІМ , ЧАСТИНА РИМСЬКОГО АКВІАДУКА (Пон-Дю-Гар).
SUBURBS OF THE CITY OF NIMES, PART OF THE ROMAN AQUEDUCT (Pont-Du-Garre)

МІСТО НІМ , РИМСЬКИЙ АМФІТЕАТР
THE CITY OF NIMES, ROMAN AMPHITHEATRE

ЖАН НІКО.
Художник Ігор Швець. Фото Іллі Левіна
JEAN NICO.
Artist - Ihor Shvets'. Photo by Illia Levin

КУРЕЦЬ.
Невідомий художник, фламандська школа, XVII ст. Дерево, олія, розмір 27х22,5.
Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 2239. Фото Іллі Левіна

SMOKER.
Unknown artist, Flemish school, XVII c. Wood, oil, size - 27x22.5.
L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 2239. Photo by Illia Levin

КУРЕЦЬ. Невідомий художник, фламандська школа, XVII ст.
Дерево, олія, розмір 48х36,5. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 2395. Фото Іллі Левіна

SMOKER. Unknown artist, Flemish school, XVII c.
Wood, oil, size - 48x36.5. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 2395. Photo by Illia Levin

У ЦИРУЛЬНИКА. Невідомий художник, голландська школа, I пол. XVIII ст.
Дерево, олія, розмір 27,8x24. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 270. Фото Іллі Левіна.

AT A BARBER'S. Unknown artist, Dutch school, the first half of the XVIII c.
Wood, oil, size - 27.8x24. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 270. Photo by Illia Levin

1. ІНТЕР'ЄР КОРЧМИ . Бранкі Франц, XVIII-XIX ст.
Дерево, олія, розмір 39x54,8. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 2465. Фото Іллі Левіна

1. INTERIOR OF THE INN . Branki Frantz, XVIII-XIX c.
Wood, oil, size - 39x54.8. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 2465. Photo by Illia Levin

ІНТЕР'ЄР КОРЧМИ. Бранкі Франц, XVIII - XIX ст.
Дерево, олія, розмір 39,2x55. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 1929. Фото Іллі Левіна

INSIDE OF THE INN. Branki Frantz, XVIII-XIX c.
Wood, oil, size - 39.2x55. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 1929. Photo by Illia Levin

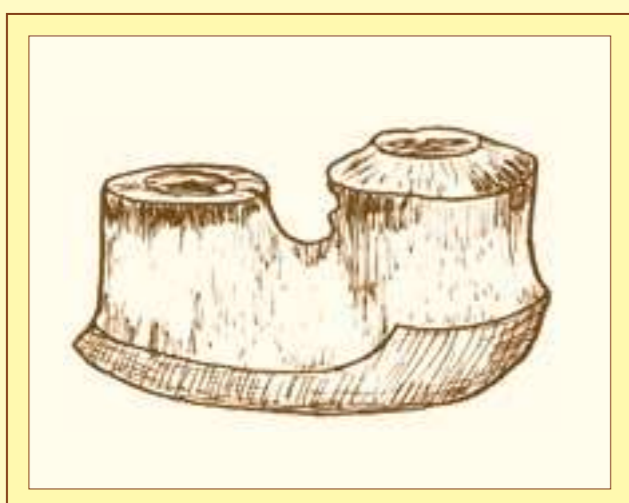
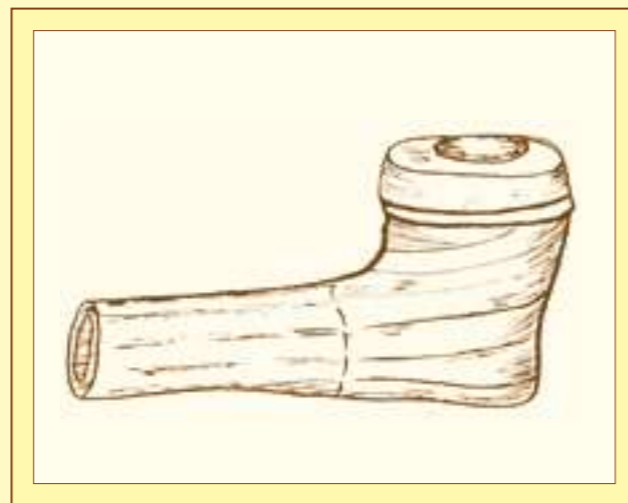
*ПРИ КОЛИСЦІ. Невідомий художник, голландська школа.
Дерево, олія, розмір 21,2х 28,8. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 2324. Фото Іллі Левіна*
*BY A CRADLE. Unknown artist, Dutch school.
Wood, oil, size - 21.2x28.8. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 2324. Photo by Illia Levin*

*В ШИНКУ. Невідомий художник, голландська школа.
Дерево, олія, розмір 23х 35. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 384. Фото Іллі Левіна*
*IN A PUB. Unknown artist, Dutch school.
Wood, oil, size - 23x35. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 384. Photo by Illia Levin*

*КУРЕЦЬ. Невідомий художник, голландська школа, XVII ст. (копія XIX ст.).
Дерево, олія, розмір 22х16. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 3279. Фото Іллі Левіна*
*SMOKER. Unknown artist, Dutch school, XVII c. (copy of the XIX c.).
Wood, oil, size - 22x16. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 3279. Photo by Illia Levin*

СИБІРСЬКІ ЛЮЛЬКИ (Росія), XVII - XVIII ст. www.zaimka.Ru
SIBERIAN PIPES (Russia), XVII-XVIII c. www.zaimka.Ru

ФРАГМЕНТИ ЛЮЛЬОК, XVIII - XIX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
FRAGMENTS OF PIPES, XVIII-XIX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ПОРТРЕТ СЕЛЯНИНА.
Невідомий художник.
Полотно, олія, розмір 76x61,5. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 4913. Фото Іллі Левіна

PEASANT'S PORTRAIT.
Unknown artist.
Canvas, oil, size - 76x61.5. L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 4913. Photo by Illia Levin

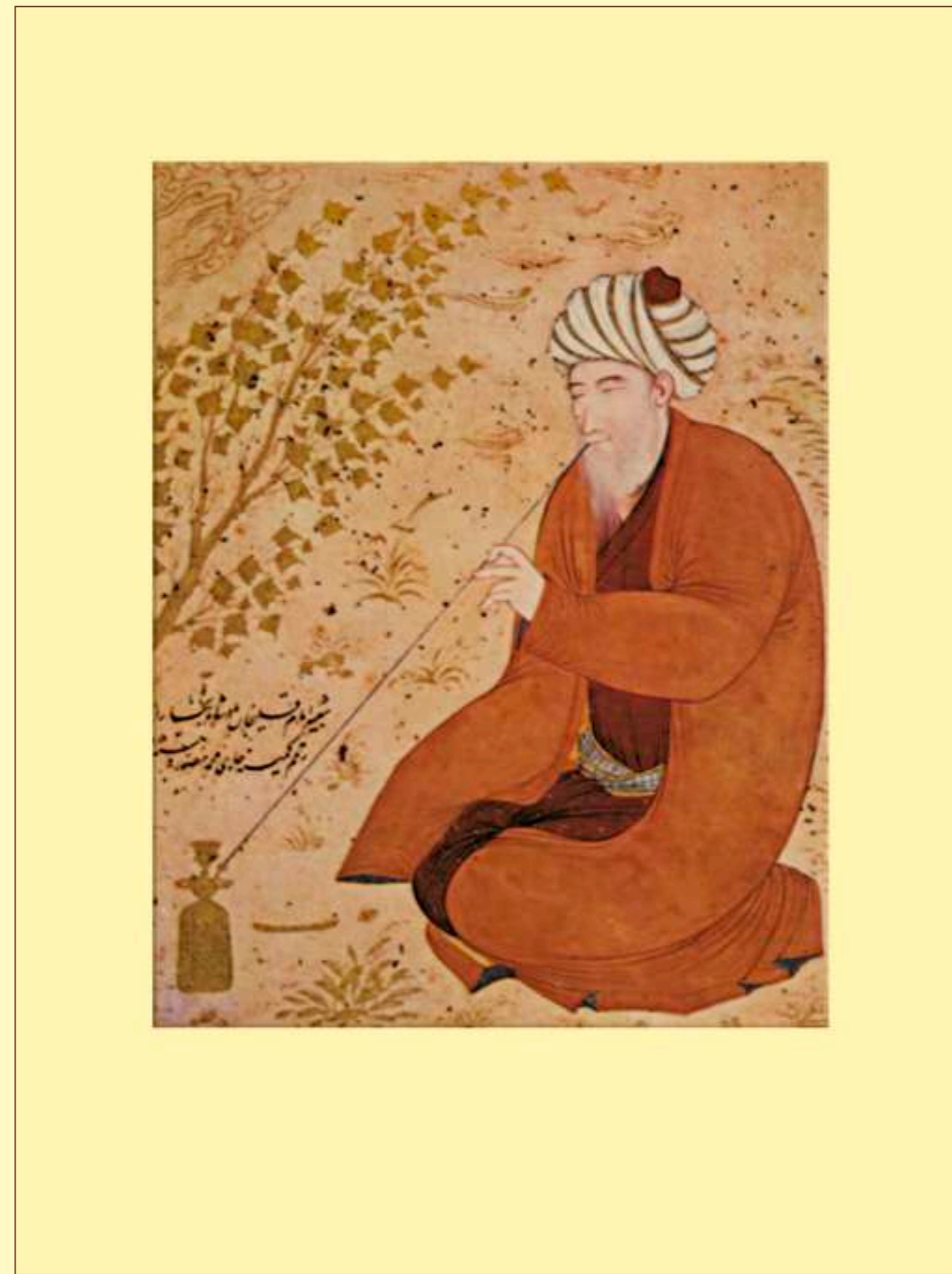

ЧОЛОВІК В ГОЛЛАНДСЬКОМУ ОДЯЗІ З ЧАРОЮ ПРИ БОЧЦІ ВИНА.
Невідомий художник, голландська школа, XIX ст. Полотно, олія, розмір 21,8x 19,2.
Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 557. Фото Іллі Левіна

MAN IN DUTCH CLOTHES WITH A GOBLET BY THE BARREL OF WINE.
Unknown artist, Dutch school, XIX c. Canvas, oil, size - 21.8x19.2.
L'viv Gallery of Arts, inventory № Ж 557. Photo by Illia Levin

КАЛЬЯНИ, XX ст. Скло, метал, кераміка. Інв. № Рз 2775, інв. № Рз 2788, інв. № Рз 2792.
 Львівська галерея мистецтв. Золочівський замок, Китайський палац. Фото Іллі Левіна
 HOOKAHS, XX c. Glass, metal, ceramics. Inventory № Рз 2775, inventory № Рз 2788, inventory № Рз 2792.
 Lviv Gallery of Arts. Zolochiv castle, Chinese palace. Photo by Illia Levin

ПОРТРЕТ ІМАМ-КУЛІ-ХАНА (1642-1643 рр.). Художник Хаджі-Мухаммед Мусавір. Мініатюра, 16,3 x 12,7.
 Іран, ісфаханський стиль. Держаний музей мистецтв народів Сходу. Москва
 PORTRAIT OF IMAM-KULI-KHAN (1642-1643). Artist - Khadji-Muhammed Musavir. Miniature, 16.3x12.7.
 Iran, Esfahan style. State Museum of Arts of the East Peoples. Moscow

ЛЮЛЬКИ, XVII - XIX ст. (знайдені на території Золочівського замку).
Львівська галерея мистецтв. Золочівський замок, Китайський палац. Фото Іллі Левіна
PIPES, XVII-XIX c. (found on the territory of Zolochiv castle).
L'viv Gallery of Arts. Zolochiv castle, Chinese palace. Photo by Illia Levin

ТАТАРСЬКІ ЛЮЛЬКИ, XVII ст. (знайдені під Берестечком).
Львівська галерея мистецтв. Золочівський замок, Китайський палац. Фото Іллі Левіна
TARTAR PIPES, XVII c. (found at Berestechko).
L'viv Gallery of Arts. Zolochiv castle, Chinese palace. Photo by Illia Levin

КОЗАК МАМАЙ. Невідомий художник, XVIII - XIX ст.
 Полотно, олія, розмір 70x51. Львівський історичний музей. Інв. № Ж-844. Фото Іллі Левіна
 COSSACK MAMAY. Unknown artist, XVIII-XIX c.
 Canvas, oil, size - 70x51. Lviv Historical Museum. Inventory № Ж-844. Photo by Illia Levin

КОЗАК МАМАЙ. Невідомий художник, XVIII - XIX ст.
 Полотно, олія, розмір 87x41. Львівський історичний музей. Інв. № Ж-1515. Фото Іллі Левіна
 COSSACK MAMAY. Unknown artist, XVIII-XIX c.
 Canvas, oil, size - 87x41. Lviv Historical Museum. Inventory № Ж-1515. Photo by Illia Levin

КОЗАК МАМАЙ.
Художник Орест Скоп. Олія, полотно
COSSACK MAMAY.
Artist - Orest Skor. Oil, canvas

КОЗАК МАМАЙ.
Художник Орест Скоп. Олія, полотно, 68x58, 2004 р.
COSSACK MAMAY.
Artist - Orest Skor. Oil, canvas, 68x58, 2004

КОЗАК МАМАЙ.
Художник Орест Скоп. Олія, полотно
COSSACK MAMAY.
Artist - Orest Skor. Oil, canvas

КОЗАК МАМАЙ.
Художник Орест Скоп. Олія, полотно, 56x46, 2004 р.
COSSACK MAMAY.
Artist - Orest Skor. Oil, canvas, 56x46, 2004

СТАРИЙ ЛІС. Фото Миколи Тинкалюка, 2004 р.
OLD FOREST. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2004

ГОРА ЖУПАН. Фото Миколи Тинкалюка, 2000 р.
MOUNTAIN ZHUPAN. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2000

ВИД НА ГОРУ ЛИСІВКА. Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
VIEW OF THE MOUNTAIN LYSIVKA. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002

ЧАТОВІ СКЕЛІ. Фото Миколи Тинкалюка, 2003 р.
GUARD ROCKS. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2003

ВЕРЕСНЕВИЙ РАНОК. Фото Миколи Тинкалюка, 1999 р.
SEPTEMBER MORNING. Photo by Mykola Tynkaliuk, 1999

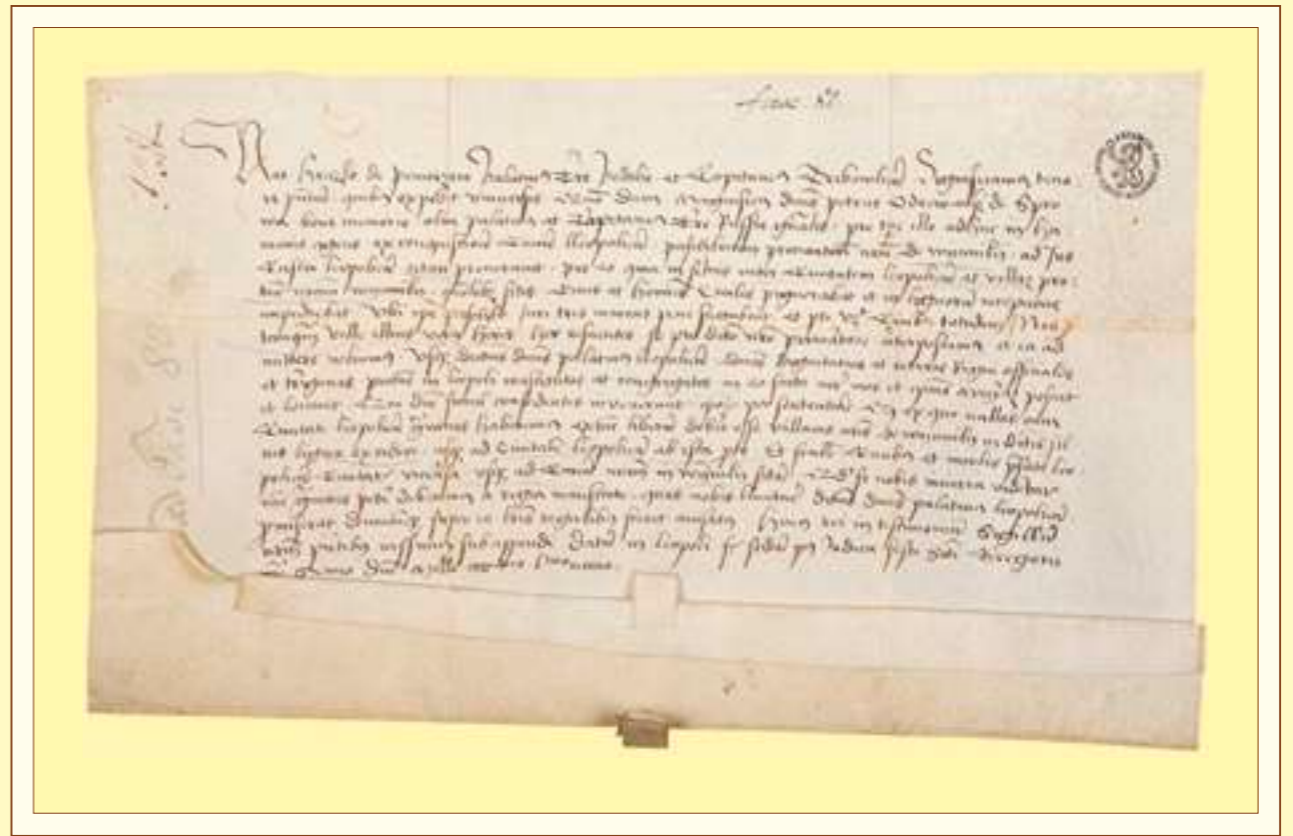
Фото Миколи Тинкалюка, 1999 р.
Photo by Mykola Tynkaliuk, 1999

ГРАМОТА КАЗИМИРА III ВІД 22 СЕРПНЯ 1352 р. НА ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ І СЕЛОМ МАЛІ ВИННИКИ. ЦДІАЛ. - Ф.131, ОП.1, СПР.2
 KAZYMYR'S III DECREE AS OF AUGUST 22, 1352 ON POSSESSING THE ESTATE AND VILLAGE MALI VYNNYKY.
 Central State Historical Archive in L'viv (CSHAL). - Fund 131, Description 1, Case 2

ГРАМОТА ВЛАДИСЛАВА ОПОЛЬСЬКОГО ВІД 1 ЛИСТОПАДА 1378 р. ПРО ОБМІН ЗЕМЛЯМИ В СЕЛІ МАЛІ ВИННИКИ.
 ЦДІАЛ.- Ф.131, ОП.1, СПР.11
 VLADYSLAV OPOL'S'KYI'S DECREE AS OF NOVEMBER 1, 1378 ON THE EXCHANGE OF LANDS IN VILLAGE MALI VYNNYKY.
 CSHAL. - Fund 131, Description 1, Case 11

ПОСВІДЧЕННЯ ПОДІЛЬСЬКОГО ВОЄВОДИ ГРИЦЬКА КЕРДЕЙОВИЧА НА ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ УГДЬ ВІД 12 БЕРЕЗНЯ 1459 р.
 ЦДІАЛ. - Ф.131, оп.1, спр.169
 PODILLIA VOEVODE HRYTS'KO KERDEYOVIYCH'S CERTIFICATE ON USING THE FOREST AREA AS OF MARCH 12, 1459.
 CSHAL. - Fund 131, Description 1, Case 169

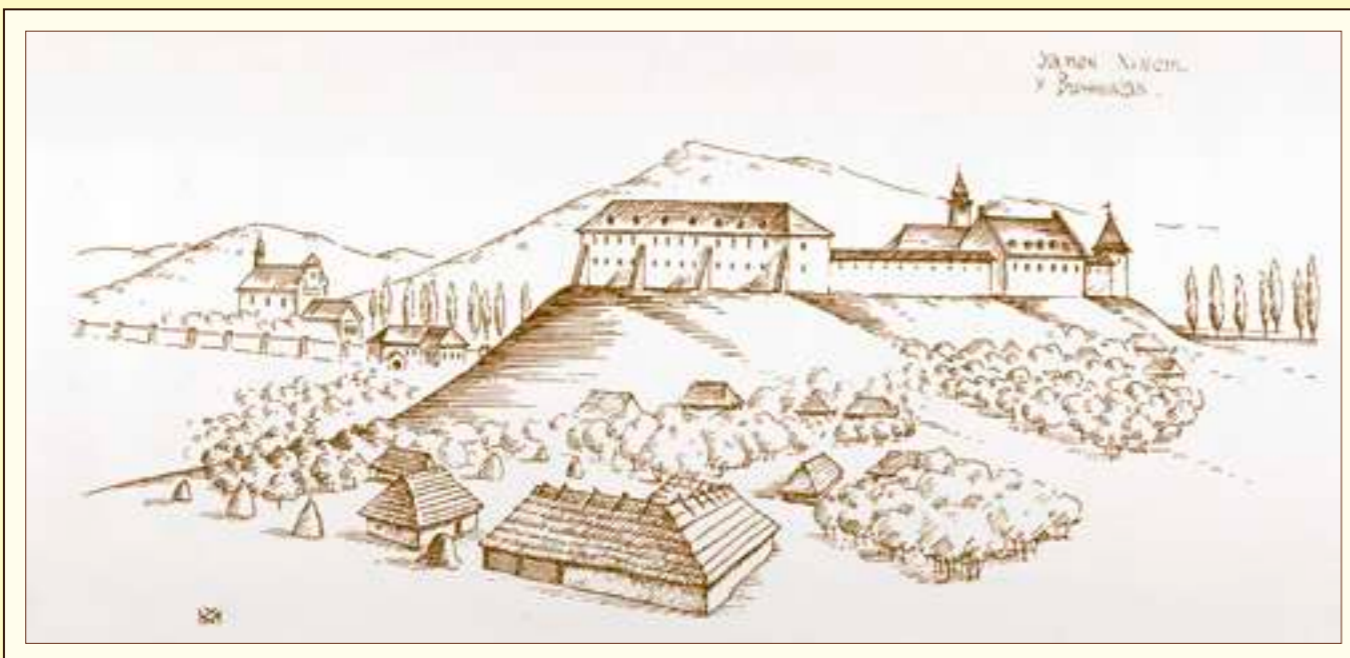
РІШЕННЯ СУДДІ ДЕМБІНСЬКОГО У СПРАВІ СУПЕРЕЧКИ ІВАНА ЛАГОДОВСЬКОГО З ВЛАДОЮ МІСТА ЛЬВОВА ВІД 1553 р.
 ЦДІАЛ. - Ф.131, оп.1, спр.478
 JUDGE DEMBINS'KYI'S RULING AS FOR THE DIFFERENCE BETWEEN IVAN LAHODOVS'KYI AND THE AUTHORITIES OF THE CITY OF L'VIV.
 CSHAL. - Fund 131, Description 1, Case 478

МЛИНІВЦІ (Винниківське озеро). Фото Миколи Тинкалюка, 2003 р.
MLYNIVTSI (Vynnyky lake). Photo by Mykola Tynkaliuk, 2003

РАНОК. Фото Миколи Тинкалюка, 2003 р.
MORNING. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2003

ВИННИКІВСЬКИЙ ЗАМОК XVII-XVIII ст.
VYNNYKY CASTLE XVII-XVIII c.

ЗАПИС ПРО ПРИВІЛЕЙ КОРОЛЯ ЯНА КАЗИМИРА СТЕФАНУ ЗАМОРСЬКОМУ НА ПРИСВОЕННЯ С. ВИННИКИ СТАТУСУ МІСТА З МАГДЕБУРЗЬКИМ ПРАВОМ ВІД 17 ТРАВНЯ 1666 Р.
(перша сторінка). ЦДІАЛ. - Ф. 9, оп.1, спр. 417

RECORDING ABOUT KING JAN KAZYMYR'S PRIVILEGE TO STEFAN ZAMORS'KY ON GIVING THE TOWN OF VYNNYKY THE STATUS OF A TOWN WITH THE MAGDEBURG RIGHT AS OF MAY 17, 1666.
(first page). CSHAL. - Fund 9, Description 1, Case 417

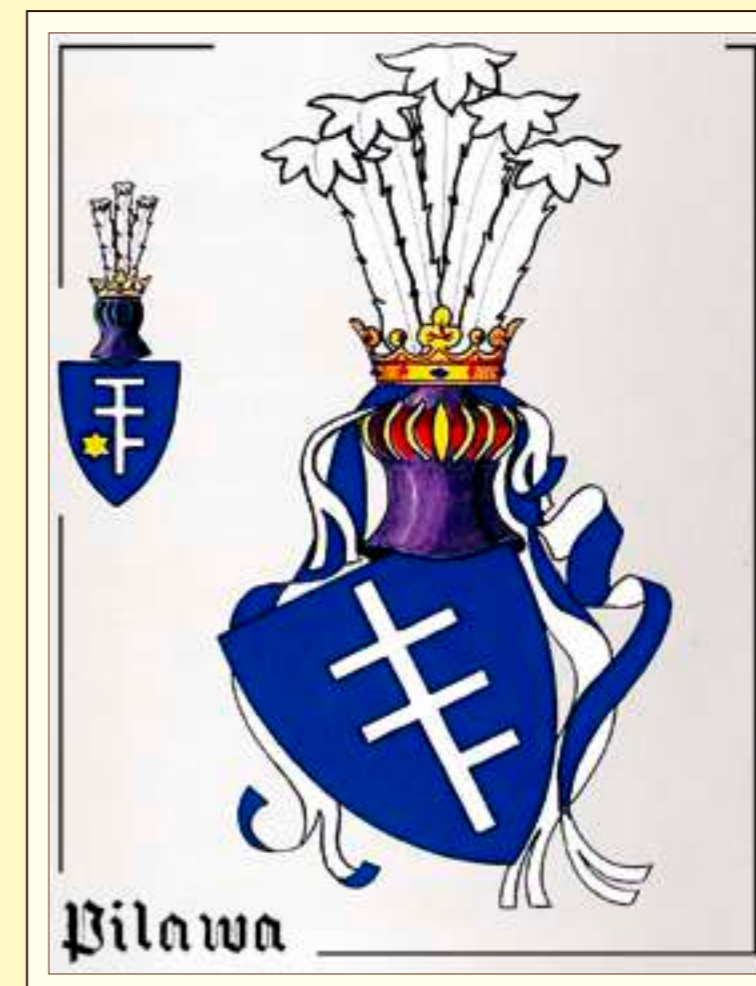
ЗАПИС ДАРЧОЇ СТАНІСЛАВА ПОТОЦЬКОГО ПЛЕМІННИКУ ФРАНЦИСКОВІ ПОТОЦЬКОМУ НА СЕЛА ВИННИКИ, ВИННИЧКИ Й ПІДБЕРІЗЦІ, 1732 Р.
(перша сторінка). ЦДІАЛ. - Ф.9, оп.1, спр.527

RECORDING OF STANISLAV POTOTS'KY'S GIFT CERTIFICATE TO HIS NEPHEW FRANTSYSK POTOTS'KY ON VILLAGES VYNNYKY, VYNNYCHKY AND PIDBERIZTSI, 1732.
(first page). CSHAL. - Fund 9, Description 1, Case 527

ЕРБ РОДУ ЗАМОЙСЬКИХ
ZAMOYS'KI FAMILY'S EMBLEM

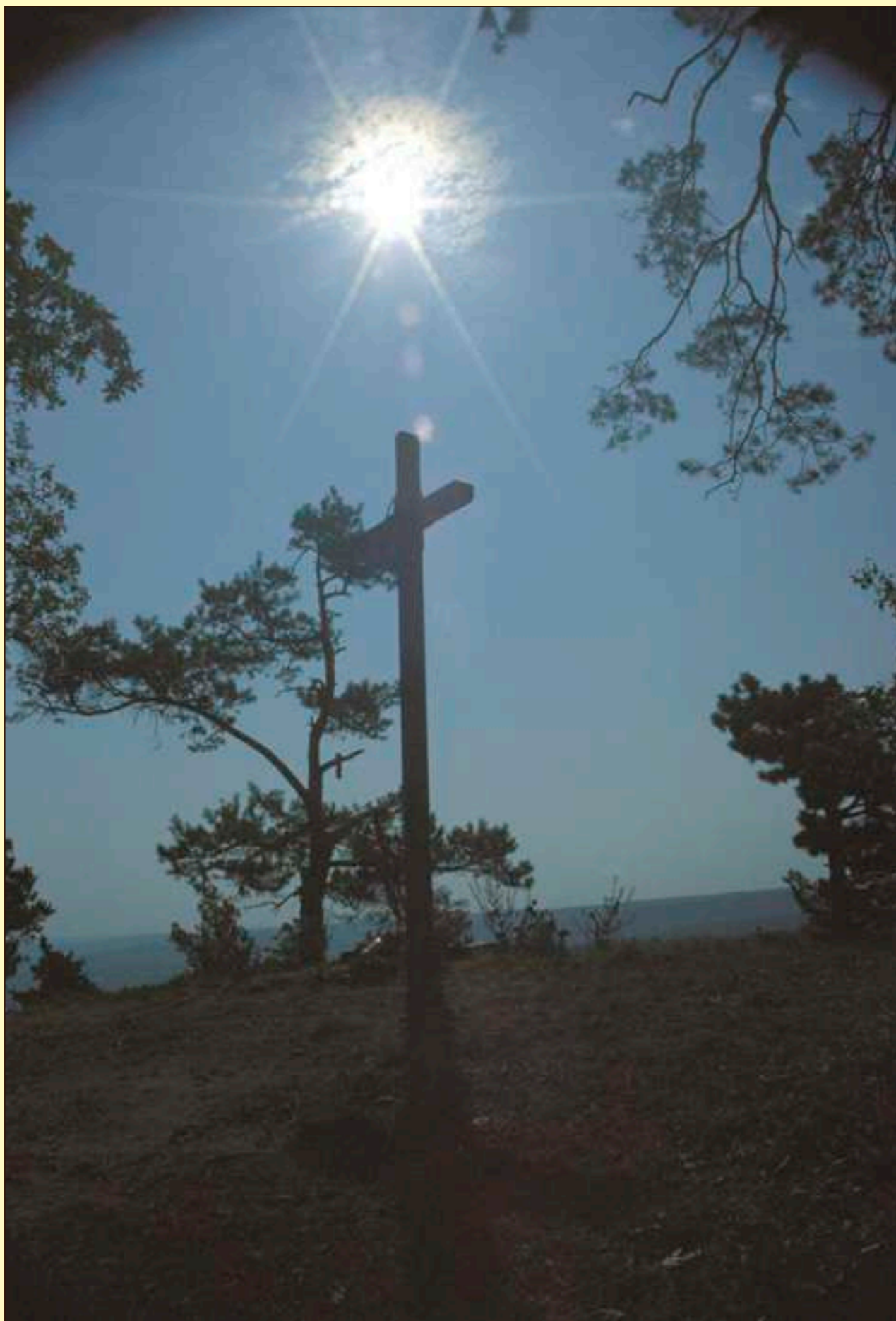
ГЕРБ РОДУ ПОТОЦЬКИХ
POTOTS'KI FAMILY'S EMBLEM

*ПІВНИЦІ, XVII ст. (Винники). Фото Іллі Левіна
BEERHOUSES, XVII c. (Vynnyky). Photo by Illia Levin*

СИМВОЛИ. ГОРА ЖУПАН. Фото Миколи Тинкалюка, 1999 р.
SYMBOLS. MOUNTAIN ZHUPAN. Photo by Mykola Tynkaliuk, 1999

ВИННИКІВСЬКИЙ КОСТЕЛ, XVIII ст. Фото Миколи Тинкалюка, 2003 р.
VYNNYKY ROMAN-CATHOLIC CHURCH, XVIII c. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2003

У ДІБРОВІ. Фото Миколи Тинкалюка, 2003 р.
IN A GROVE. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2003

№ 172. 73.

Contract

Handwritten text in German, starting with 'Ich, Anton...' and 'Herrn...'.

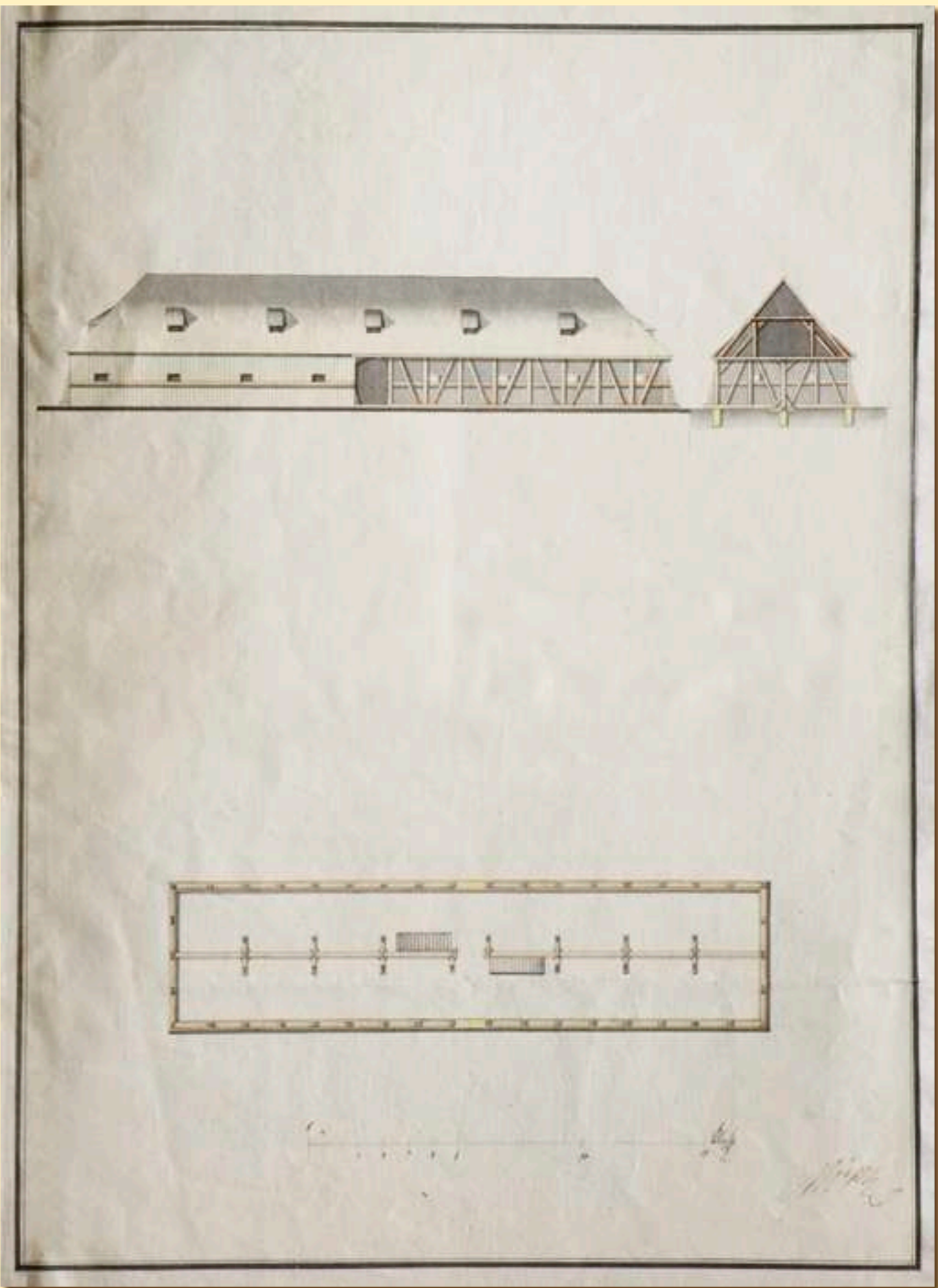
КОНТРАКТ ПРО ЗДАЧУ В ОРЕНДУ МАСТКІВ
 ТЕРЕЗІАНСЬКОЇ КОЛЕГІЇ В С. ВИННИКИ
 ШМУЛЕВИЧУ ІОАХИМУ В 1783 р.
 (перша та остання сторінки).
 ЦДІАЛ. - Ф.172, оп.1, спр.73

CONTRACT ON RENTING TERESA COLLE-
 GIUM PREMISES IN VILLAGE VYNNYKY TO
 SHMULEVYCH JOAKHYM IN 1783
 (first and last pages).
 CSHAL. - Fund 172, Description 1, Case 73

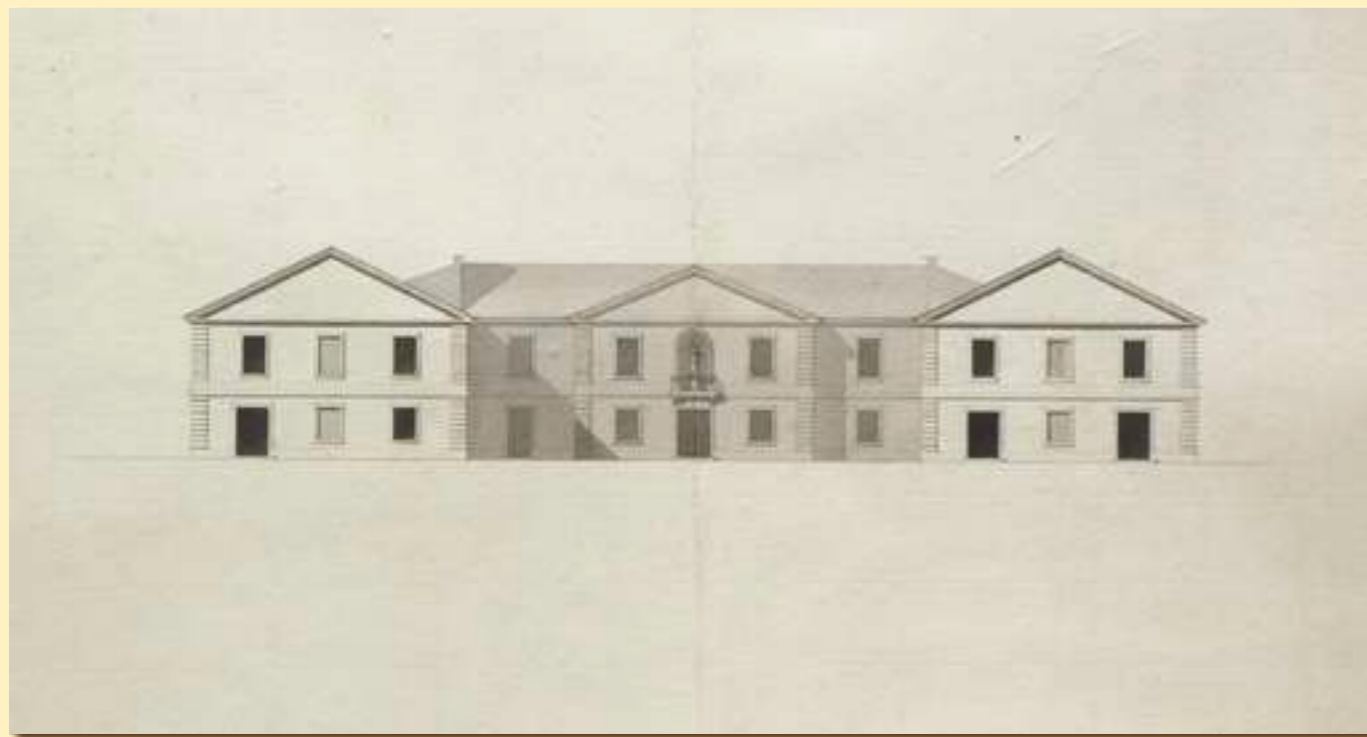
Handwritten text in German, starting with 'Ich, Anton...' and 'Herrn...'.

Actum Winniky die 2^a Julii 1783

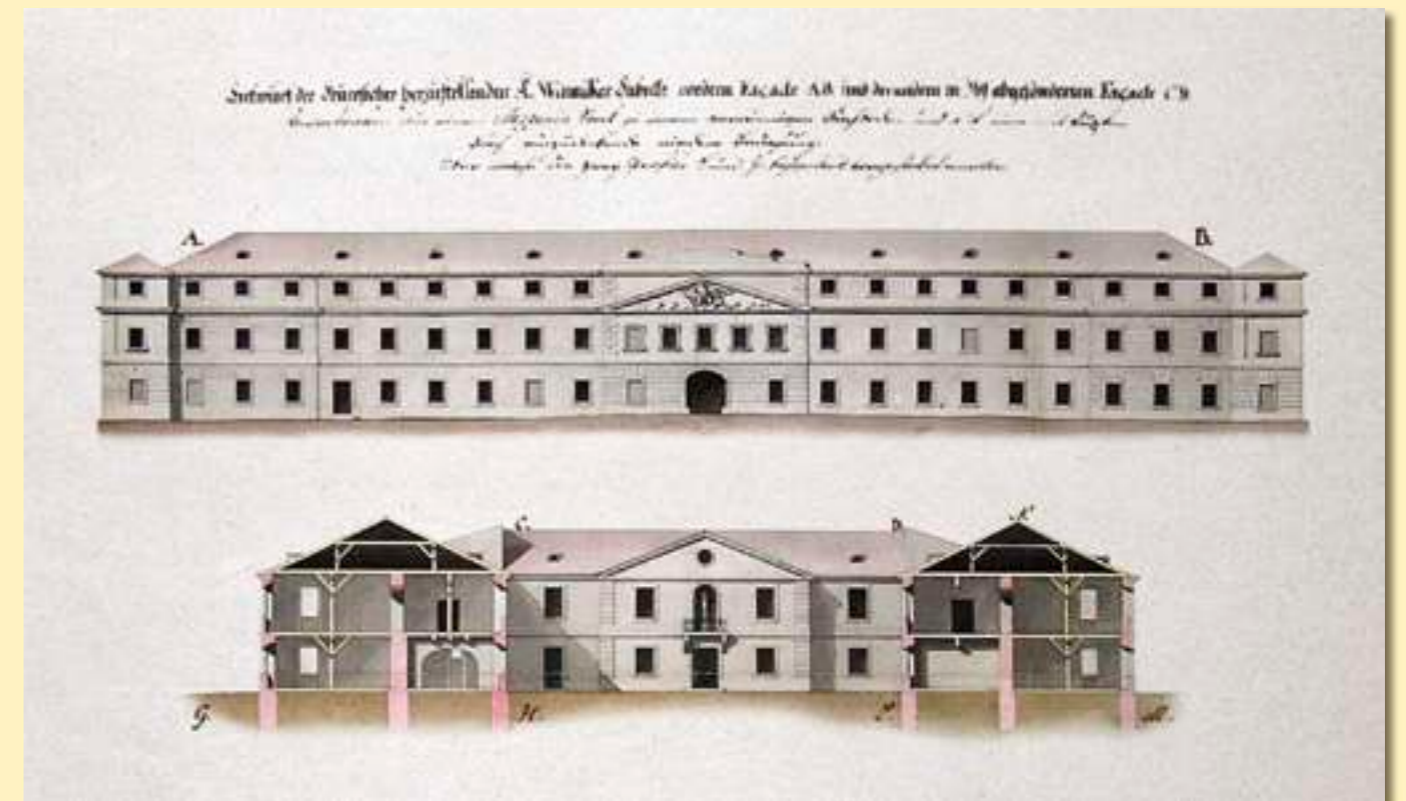
Anton Schumleych
 Johann Schumleych

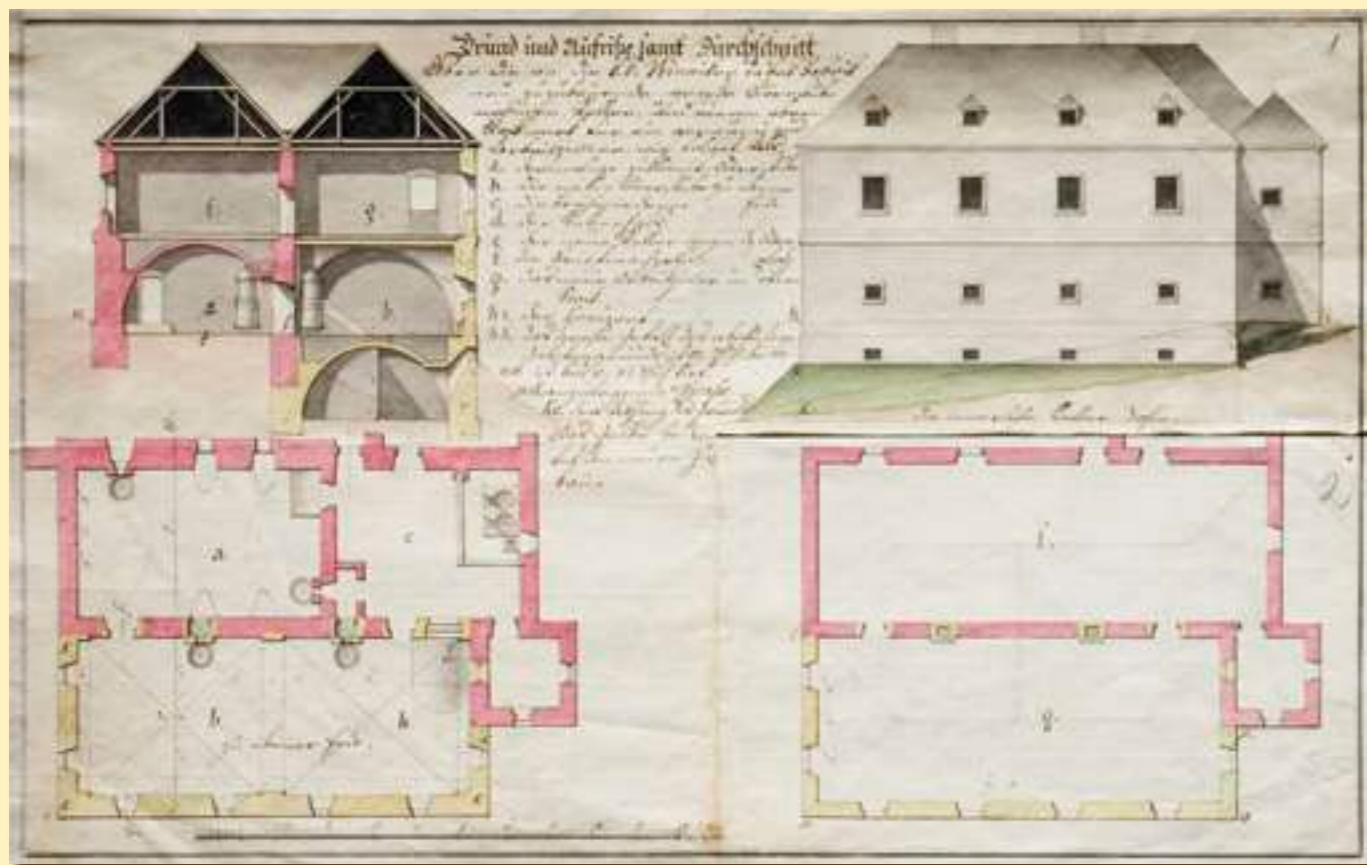
ПЛАН БУДІВЛІ СКЛАДУ ТЮТЮНУ, 1784 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, оп.1, спр.652
 DRAFT OF THE BUILDING FOR A TOBACCO WAREHOUSE, 1784. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 652

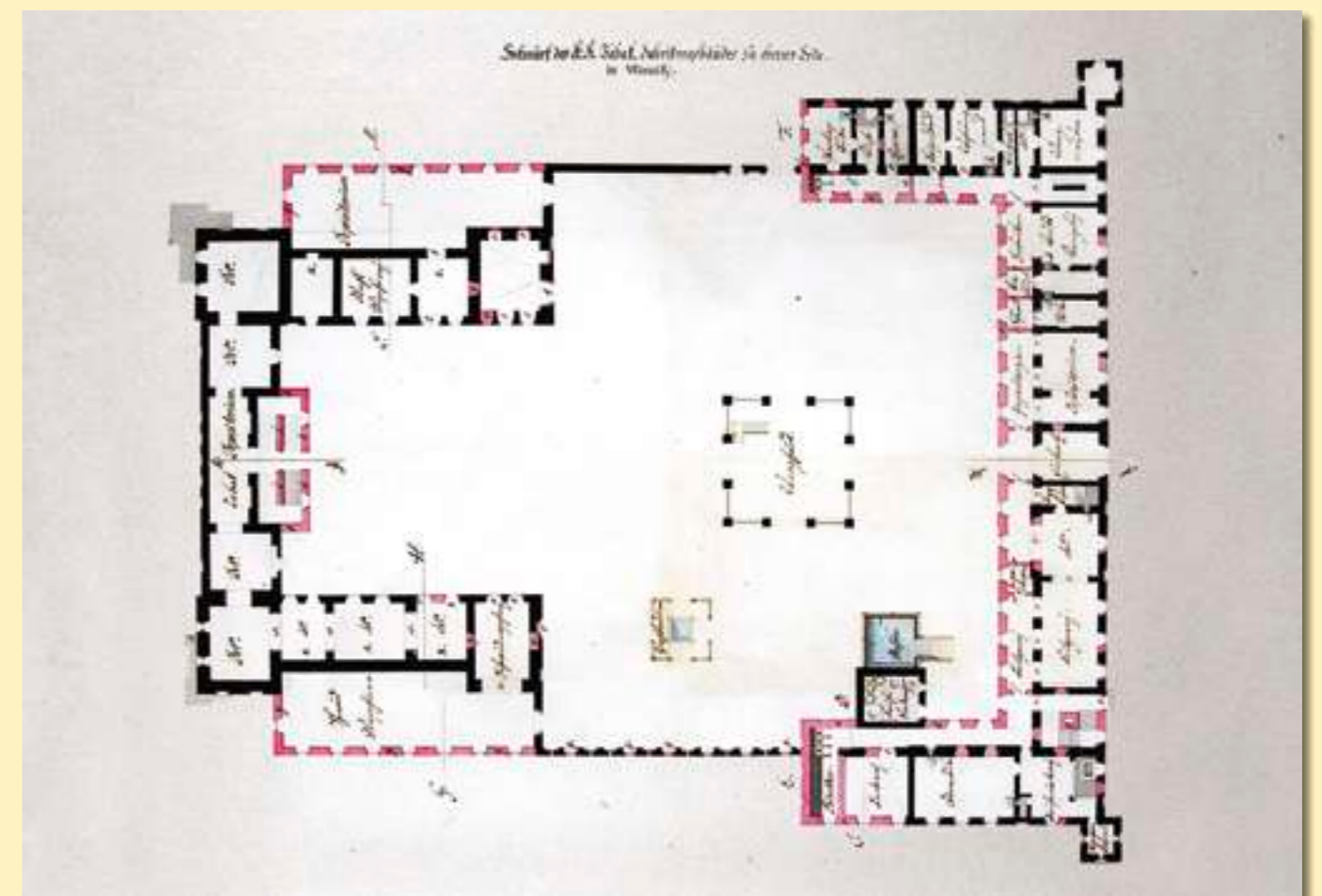
ПЛАН БУДІВНИЦТВА ПРИМІЩЕНЬ ДЛЯ СУШІННЯ ТЮТЮНУ, 1793 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, он.1, спр.653
 CONSTRUCTION DRAFT OF BUILDINGS FOR DRYING TOBACCO, 1793. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 653

ПЛАН БУДІВЛІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1797 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, он.1, спр.654
 DRAFT OF THE TOBACCO FACTORY BUILDING, 1797. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 654

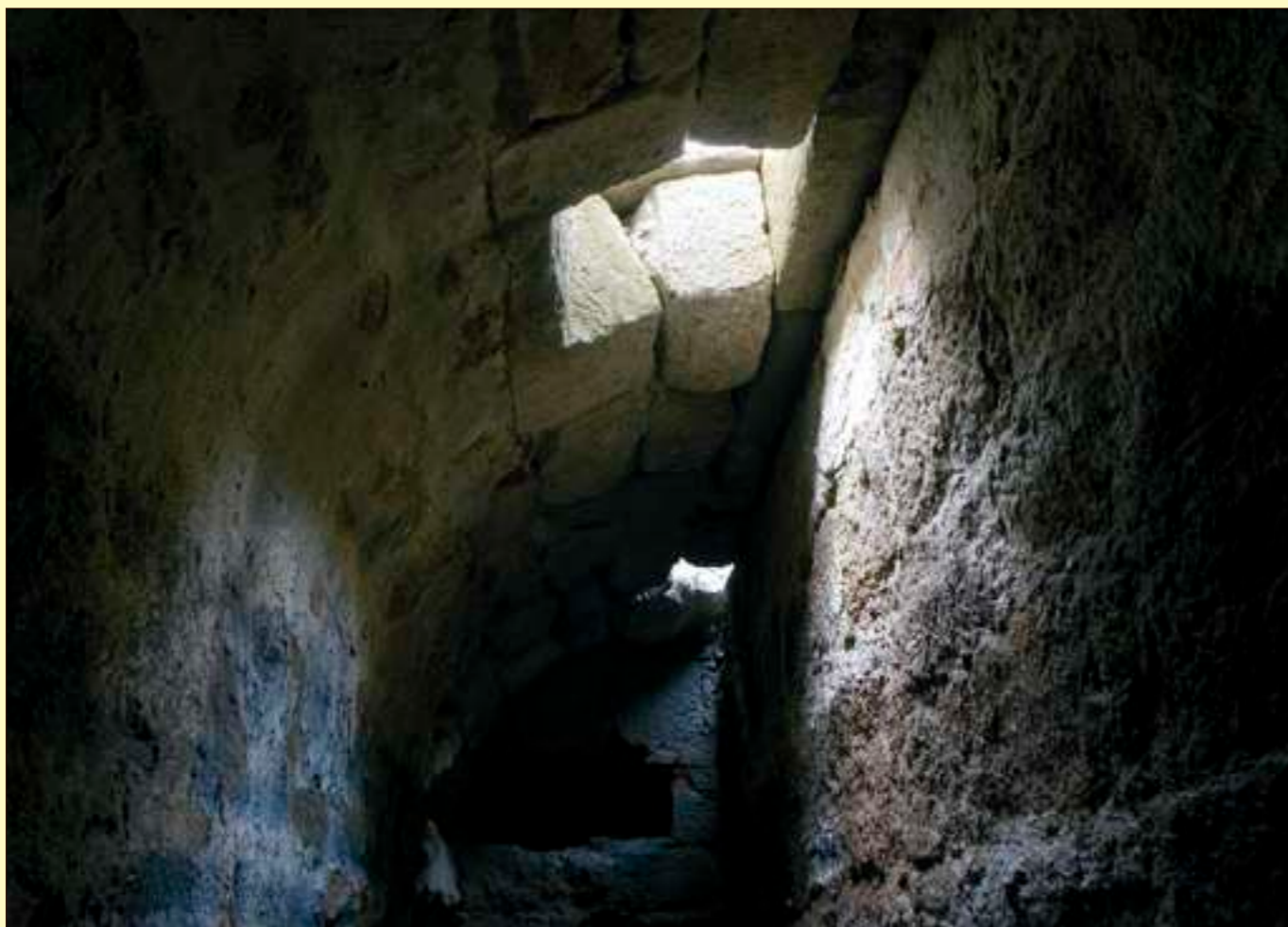
ПЛАН БУДІВЛІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1797 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, он.1, спр.654
 DRAFT OF THE TOBACCO FACTORY BUILDING, 1797. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 654

ПЛАН ПЕРЕБУДОВИ ПРИМІЩЕНЬ ЗАМКУ В ТЮТЮНОВУ ФАБРИКУ, 1796 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, он.1, спр.654
 PLAN OF THE RECONSTRUCTION OF THE CASTLE PREMISES INTO THE TOBACCO FACTORY, 1796. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 654

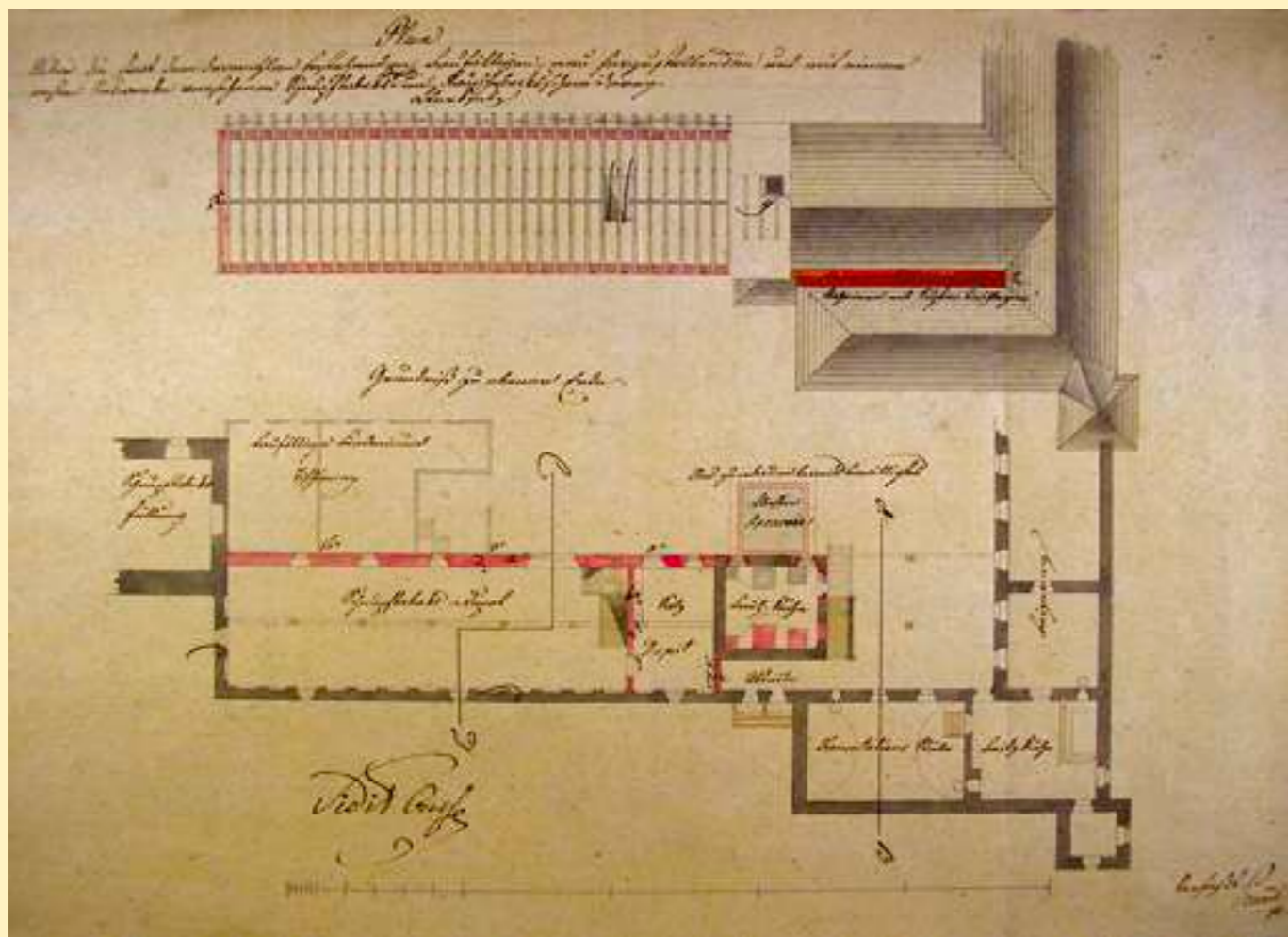
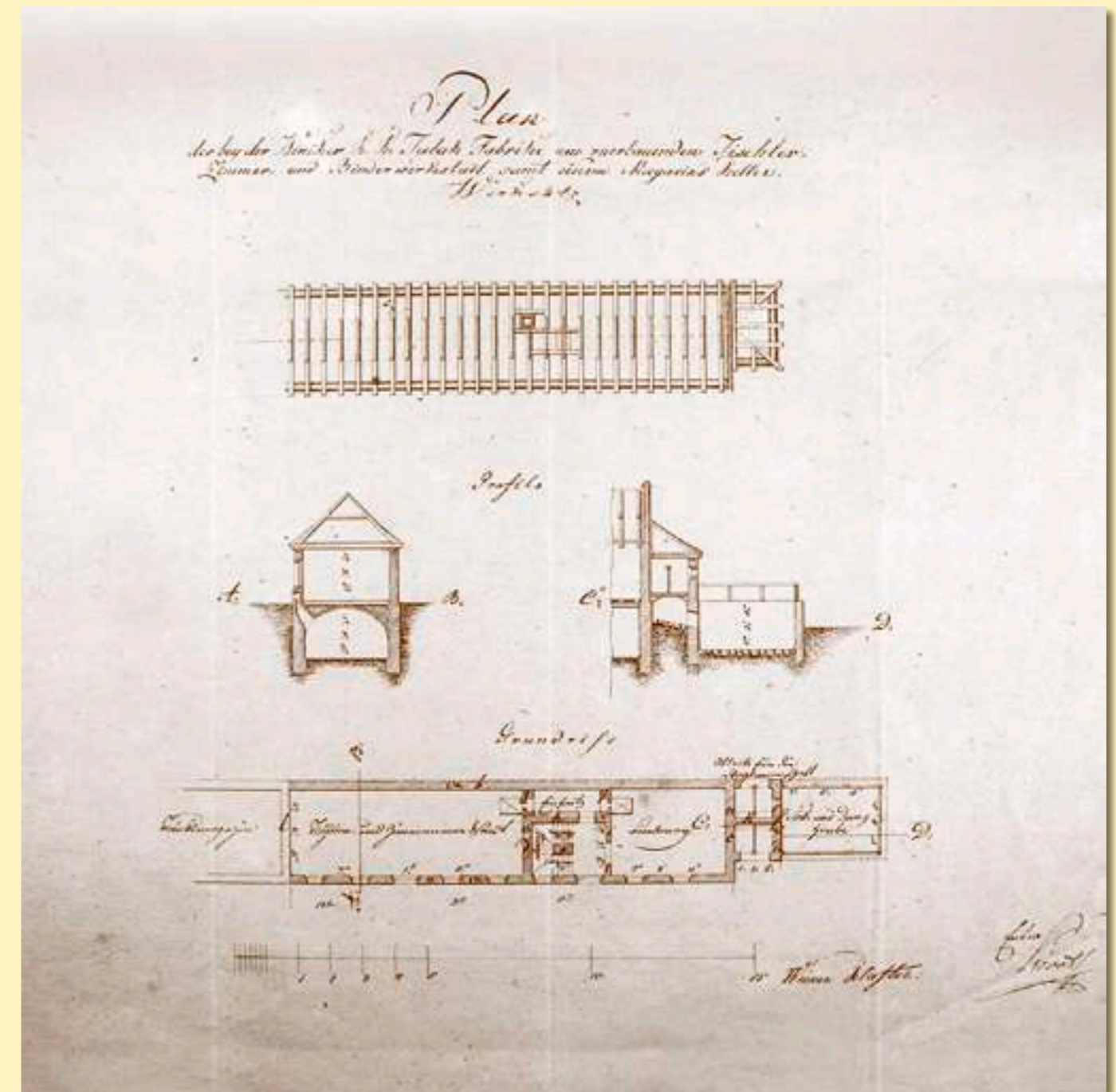
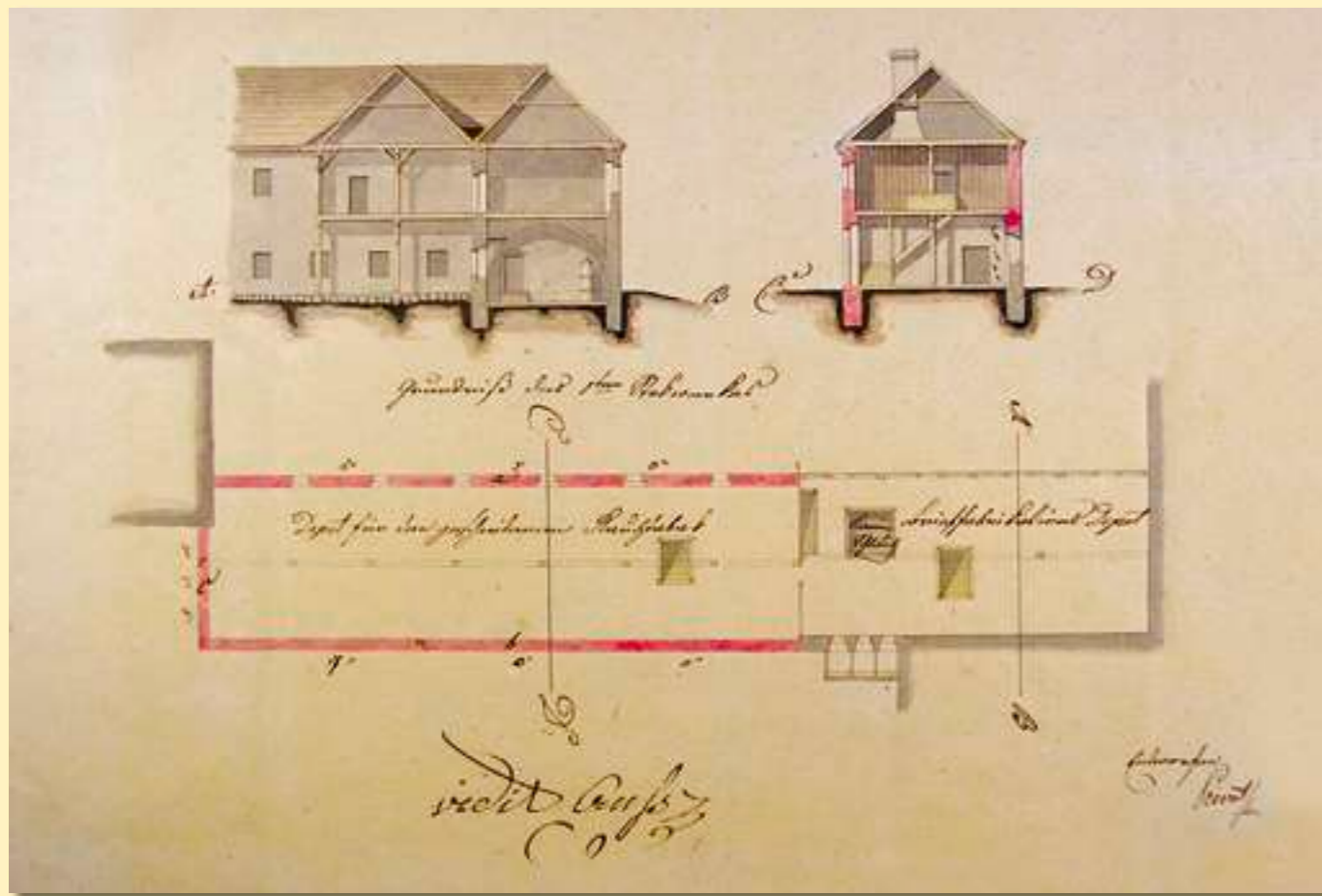

ЗАЛИШКИ МУРІВ ВИННИКІВСЬКОГО ЗАМКУ, XVII-XVIII ст. Фото Миколи Тинкалюка, 2005 р
REMAINS OF THE VYNNYKY CASTLE WALLS, XVII-XVIII c. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2005

*ЗАМКОВА КРИНИЦЯ З ПІДЗЕМНИМ ХОДОМ, XVII ст.
Фото Іллі Левіна
CASTLE WELL WITH AN UNDERGROUND PASSAGE, XVII c.
Photo by Illia Levin.*

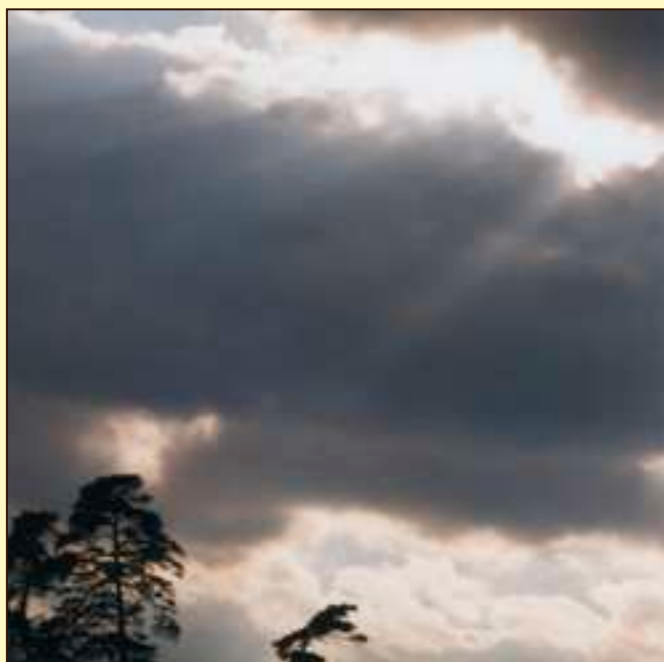
*ПІДЗЕМЛЛЯ ВИННИКІВСЬКОГО ЗАМКУ. Фото Іллі Левіна
UNDERGROUND VAULT OF VYNNYKY CASTLE. Photo by Illia Levin*

ПЛАН БУДОВИ СТОЛЯРНІ ТА БОНДАРСЬКОЇ МАЙСТЕРНІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1818 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, on.1, спр.663
 RECONSTRUCTION PLAN OF THE TOBACCO FACTORY'S JOINER'S AND COOPER'S SHOPS, 1818. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 663

ПЛАН ВІДБУДОВИ СКЛАДУ НЮХАЛЬНОГО ТЮТЮНУ ТА СІЧКАРНІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1818 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, on.1, спр.665.
 RECONSTRUCTION PLAN OF THE SNUFF WAREHOUSE AND TOBACCO FACTORY'S CUTTING SHOP, 1818. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 665

ПЛАН ВІДБУДОВИ СКЛАДУ НЮХАЛЬНОГО ТЮТЮНУ ТА СІЧКАРНІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1818 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, on.1, спр.665.
 RECONSTRUCTION PLAN OF THE TOBACCO FACTORY'S SNUFF WAREHOUSE AND CUTTING SHOP, 1818. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 665

*ПЕРЕД ГРОЗОЮ.
Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
BEFORE A THUNDERSTORM.
Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002*

*ВИННИКІВСЬКЕ ОЗЕРО.
Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
VYNNYKY LAKE.
Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002*

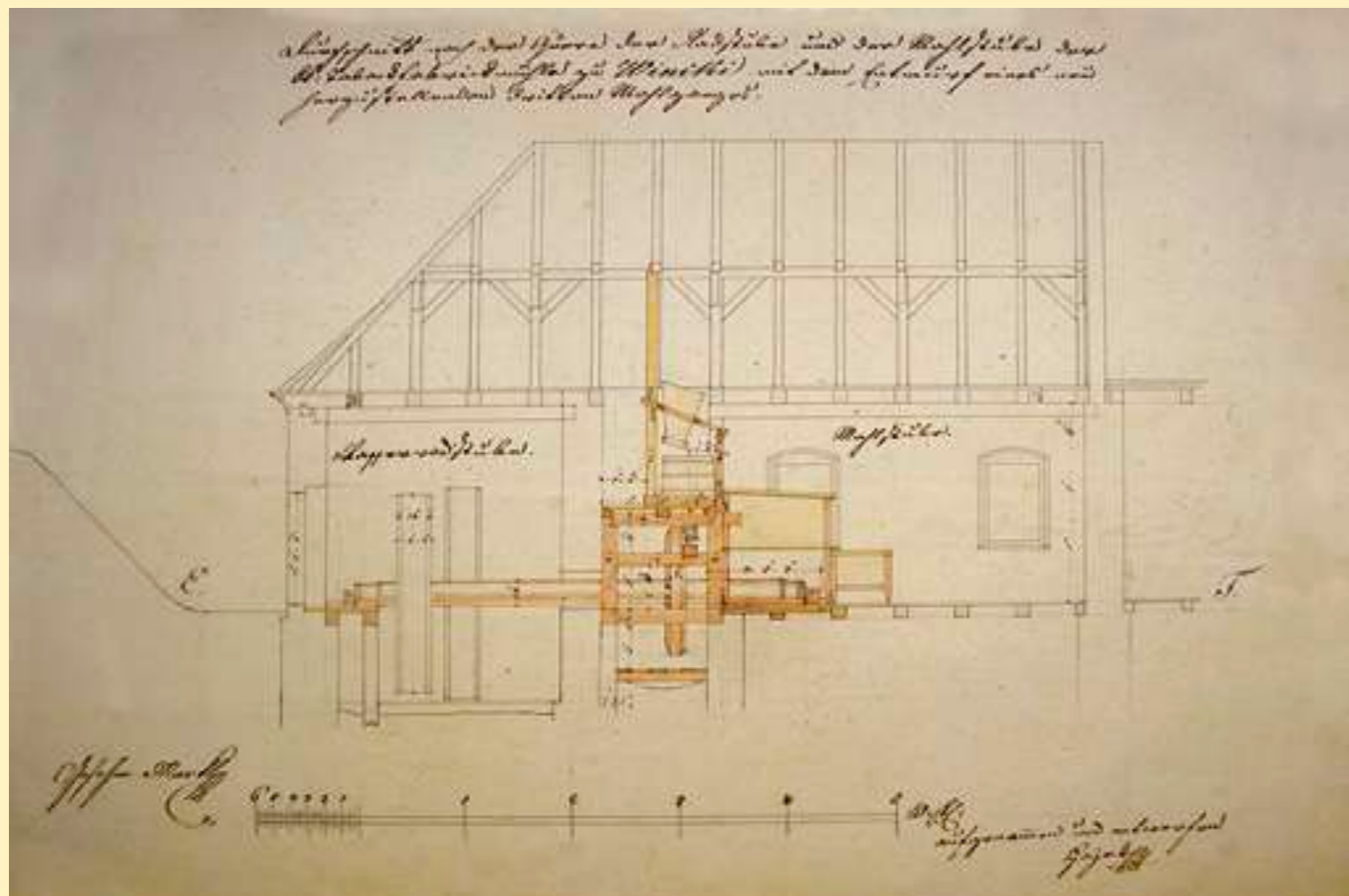
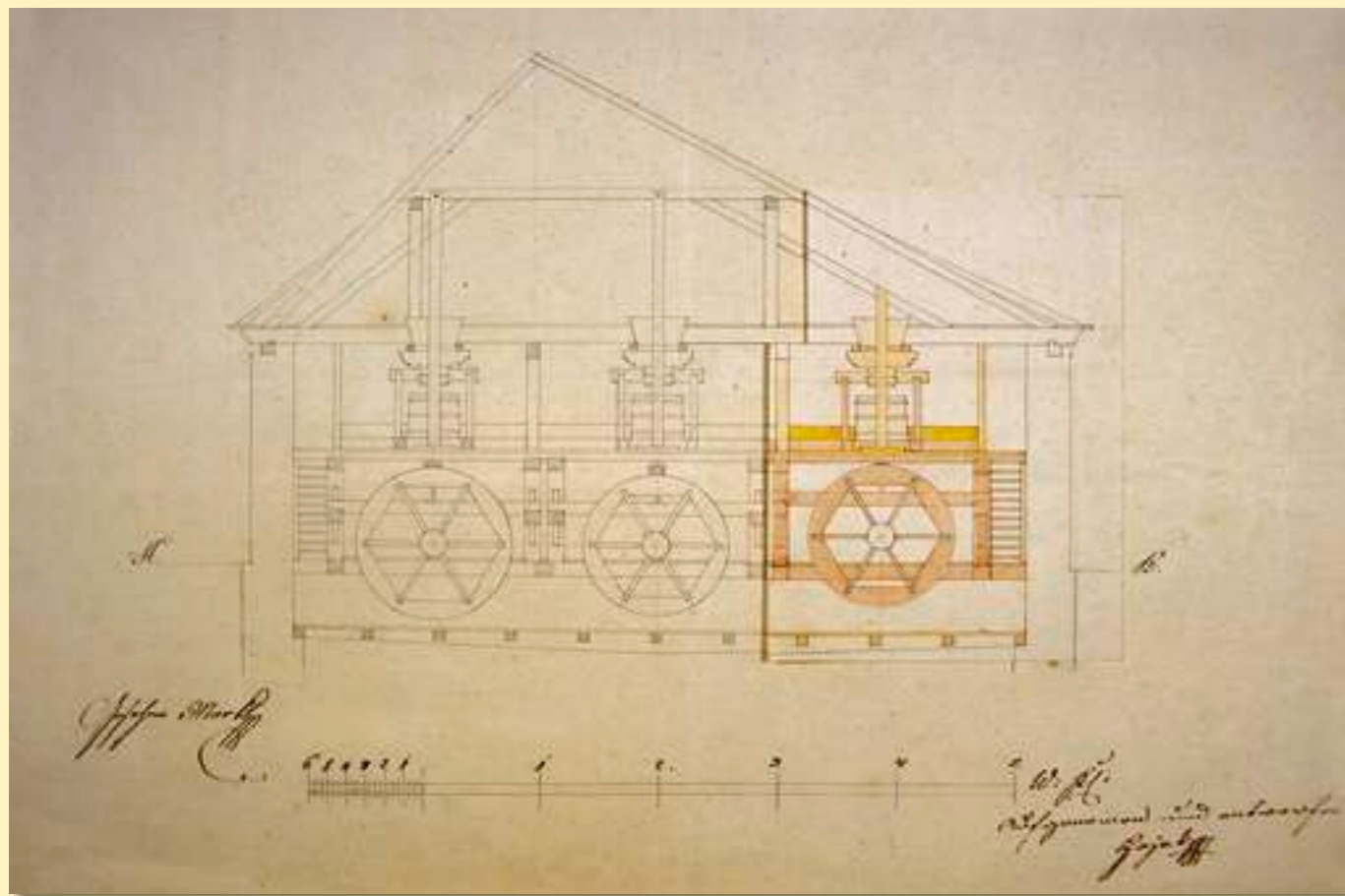
*СТАВОК. Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
POND. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002*

*ВИННИКІВСЬКЕ ОЗЕРО. Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
VYNNYKY LAKE. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002*

*РІЧКА МАРУНЬКА. Фото Миколи Тинкалюка, 2002 р.
MARUN'KA RIVER. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2002*

ПЛАН БУДІВНИЦТВА МЛИНА ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ У С. ВИННИКАХ НА Р. МАРУНЬКА, 1799 Р. ЦДІАЛ. - Ф.726, оп.1, спр.655
 DRAFT OF THE CONSTRUCTION OF THE TOBACCO FACTORY'S WATERMILL IN VILLAGE VYNNYKY ON THE MARUN'KA RIVER, 1799.
 CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 655

СТАРИЙ МЛИН у Винниках. Фото Миколи Тинкалюка, 2005 р.
 OLD MILL IN VYNNYKY. Photo by Mykola Tynkaliuk, 2005

ЛЮЛЬКА XVIII-XIX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Іллі Левіна
 PIPE XVIII-XIX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Illia Levin

АБАКЕРКА XVIII-XIX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Іллі Левіна
 SNUFF-BOX XVIII-XIX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Illia Levin

КРЕСАЛО, XII-XIII ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
 FLINT, XII-XIII c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

КРЕСАЛО. кін. XIX ст., (Гуцульщина); метал. Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № М-325. Фото Іллі Левіна
 FLINT. The end of the XIX c., (Hutsul'shchyna); metal. Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography. Inventory № M-325. Photo by Illia Levin

1

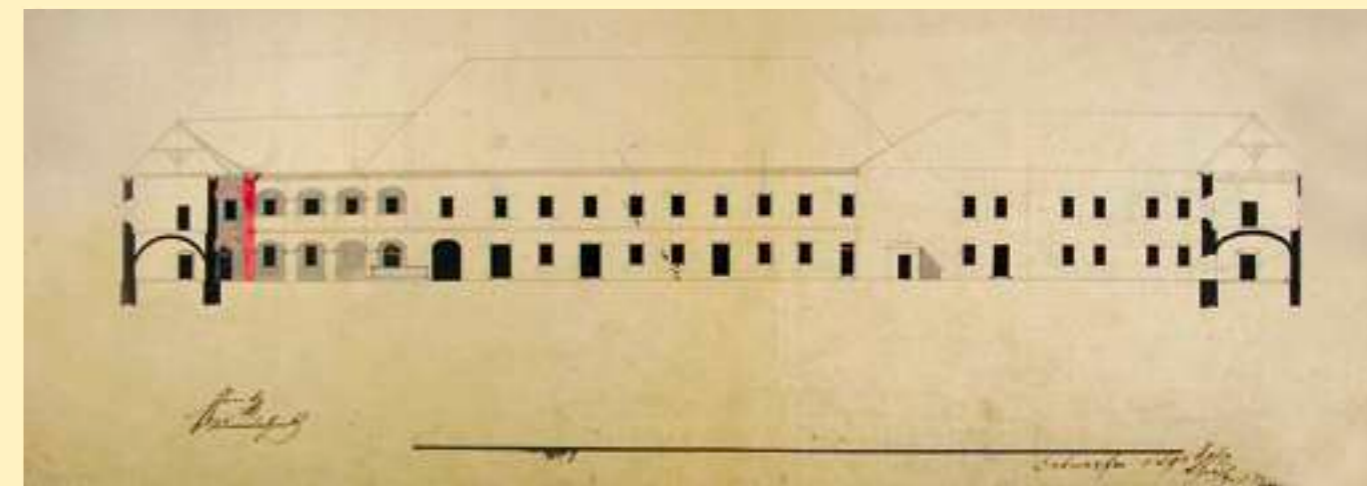
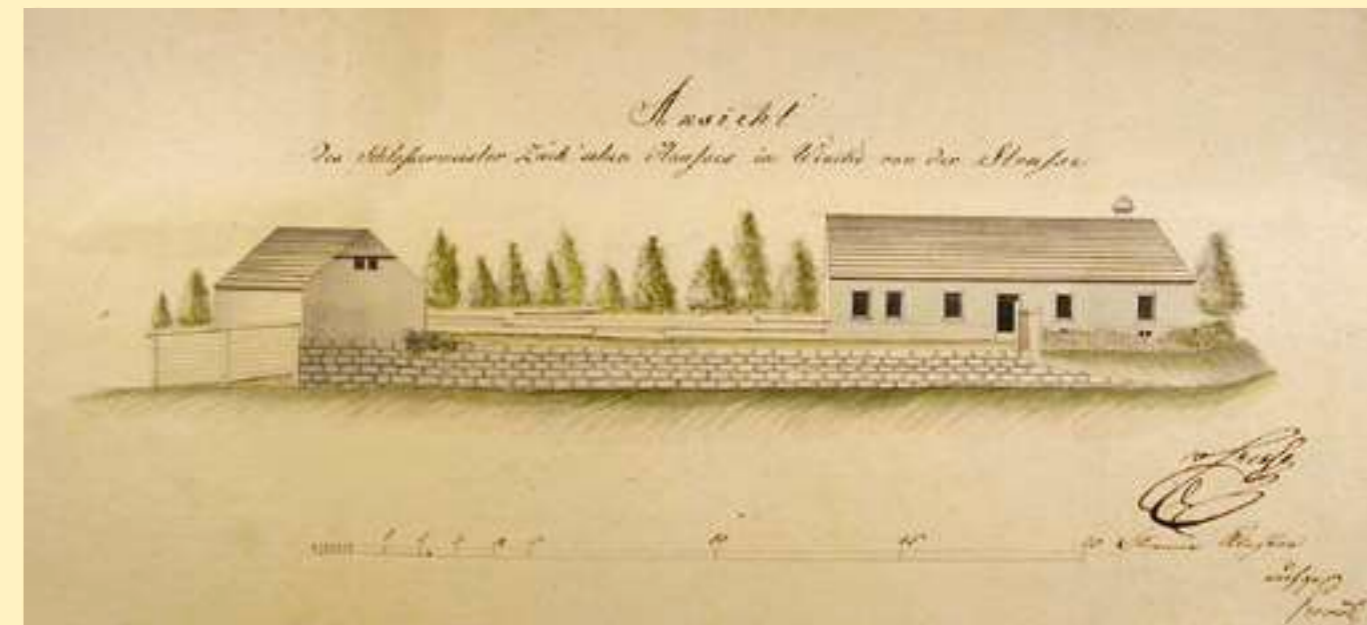
2

3

4

ПЛАН КОРПУСІВ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 1818 р. ЦДІАЛ. - Ф.726, оп.1, спр.666
PLAN OF THE TOBACCO FACTORY'S BUILDINGS, 1818. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 666

СЕЛЯНИН З ПОКУТТЯ. Художник К.В. Келісінський, бл. 1836 р., акварель, 5,7х8,6. Польська академія вмілостей у Кракові
PEASANT FROM POKUTTIA. Artist - K.V. Kielisins'kyy, around 1836, water-color, 5.7x8.6. Polish academy of crafts in Krakow

СЕЛЯНИН З-ПІД БУЧАЧА (ПОДІЛЛЯ). Художник К.В. Келісінський, бл.1837 р., акварель, 5,8х8,6.
Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. НАН України
PEASANT FROM NEAR BUCHACH (PODILLIA). Artist - K.V. Kielisins'kyy, around 1837, water-color, 5.8x8.6.
V. Stefanyk scientific library in L'viv. National academy of science of Ukraine

СЕЛЯНИН З ОКОЛИЦЬ ЛІСЬКА (ЛЕМКІВЩИНА). Художник К.В. Келісінський, бл.1837 р., акварель, 5,7х8,4.
Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України
PEASANT FROM NEAR LIS'K (LEMKIVSHCHYNA). Artist - K.V. Kielisins'kyy, around 1837, water-color, 5.7x8.4.
V. Stefanyk scientific library in L'viv. National academy of science of Ukraine

ЛІХТАРНИК ЗІ ЛЬВОВА. Художник К.В. Келісінський, бл.1836 р., акварель, 5,7х8,8. Польська академія вмілостей у Кракові
LANTERN MAN FROM L'VIV. Artist - K.V. Kielisins'kyy, around 1836, water-color, 5.7x8.8. Polish academy of crafts in Krakow

МИСЛИВЕЦЬ. Художник Адам Маліновський, кін. ХІХ ст. Полотно, олія, розмір 71х57,8.
Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 1302. Фото Іллі Левіна

HUNTER. Artist - Adam Malinovsky, the end of the XIX c. Canvas, oil, size - 71x57.8.
Lviv gallery of arts, inventory № Ж 1302. Photo by Illia Levin

ВИННИКІВСЬКИЙ ЛІС.
Фото Миколи Тинкалюка

VYNNYKY FOREST.
Photo by Mykola Tynkaliuk

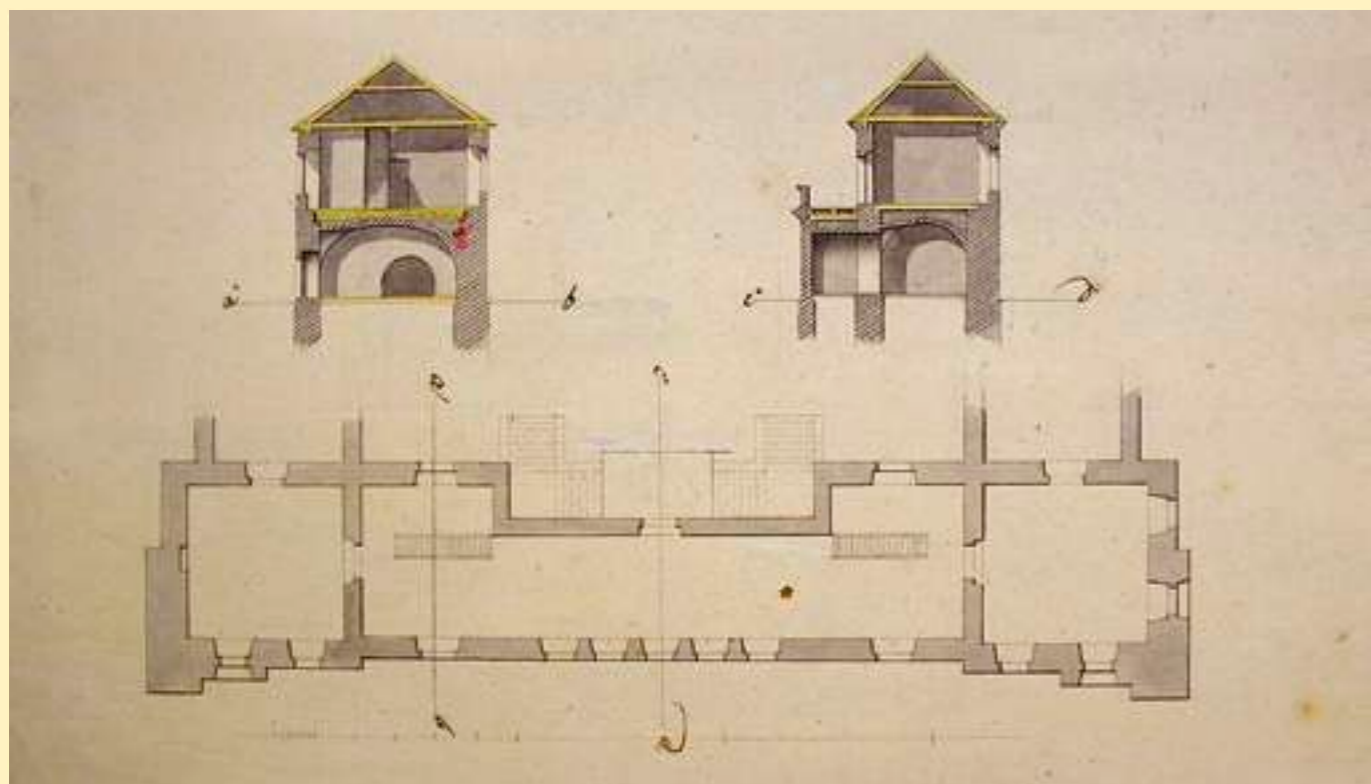
ДОРОГА ДО ЦІСАРСЬКОЇ КРИНИЦІ. Фото Миколи Тинкалюка
ROAD TO THE KING'S WELL. Photo by Mykola Tynkaliuk

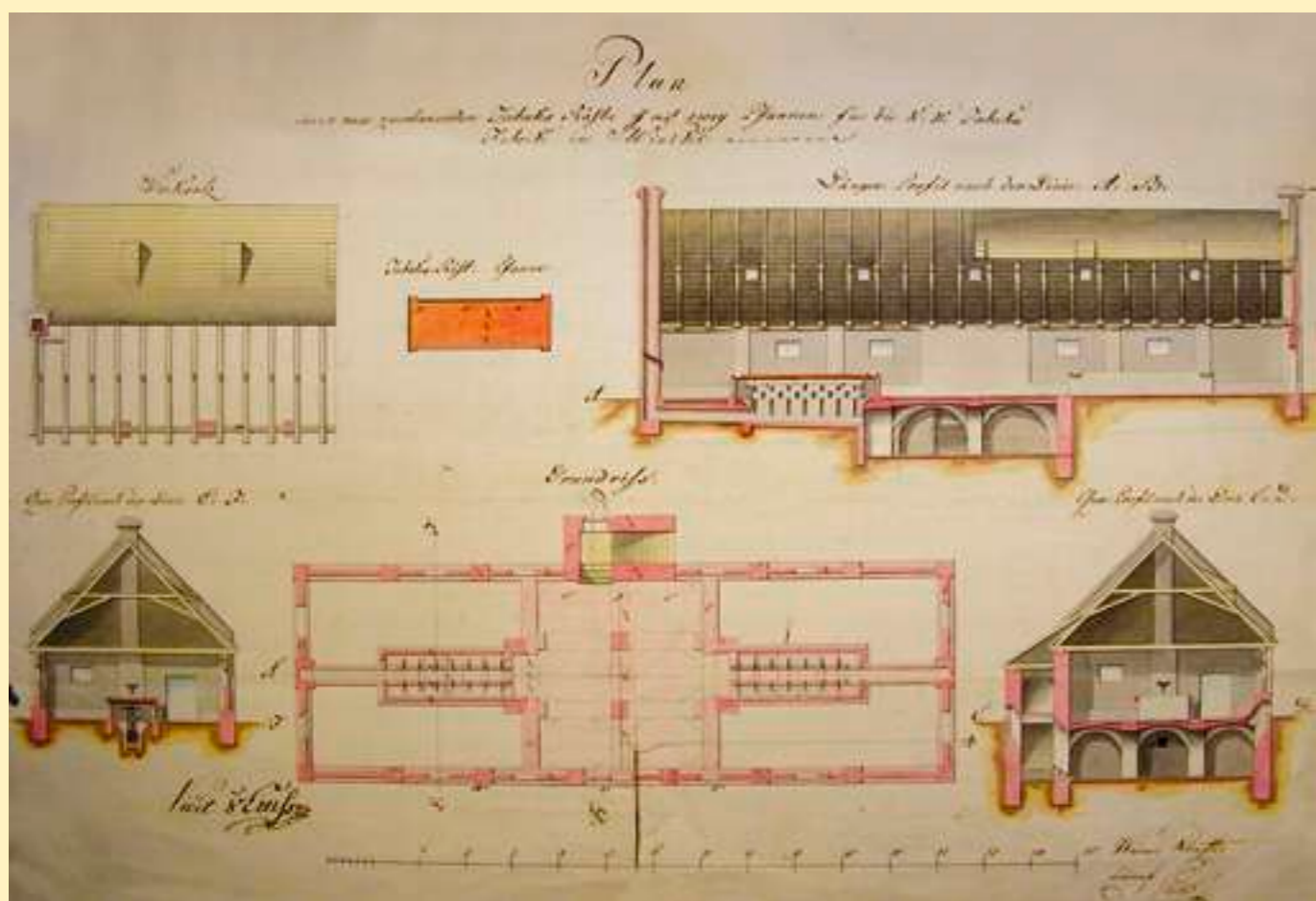
ЦІСАРСЬКА КРИНИЦЯ, ХІХ ст. Фото Миколи Тинкалюка
KING'S WELL, XIX c. Photo by Mykola Tynkaliuk

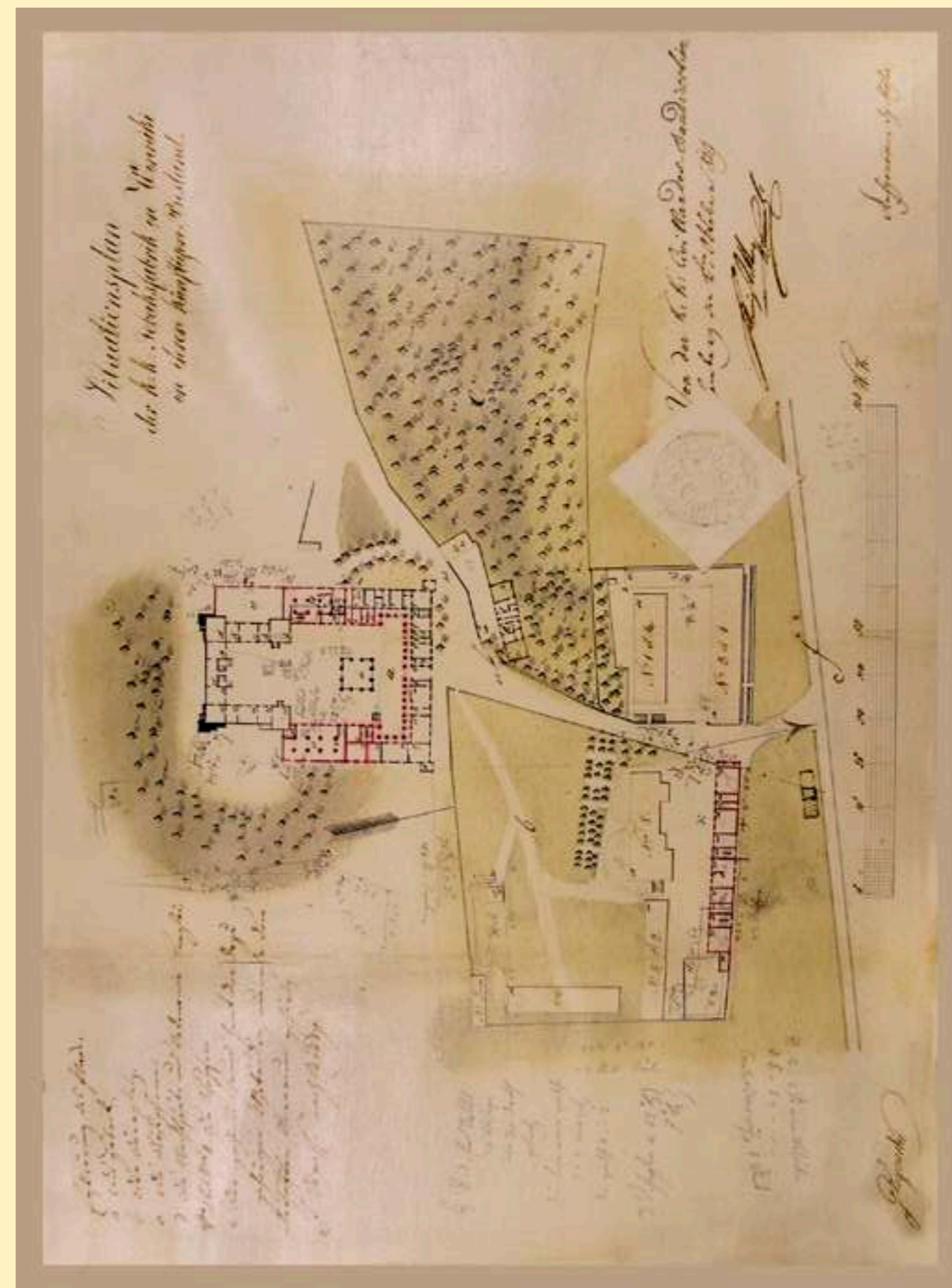
ДЖЕРЕЛО З ЦІСАРСЬКОЇ КРИНИЦІ НА ТЕРИТОРІЇ ФАБРИКИ, ХІХ ст. Фото Миколи Тинкалюка
SPRING FROM THE KING'S WELL ON THE TERRITORY OF THE FACTORY, XIX c. Photo by Mykola Tynkaliuk

ПЛАН ПРИМІЩЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СКЛАДУ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В С. ВИННИКИ, 1818 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.667
 PLAN OF THE HOUSEHOLD WAREHOUSE'S BUILDINGS OF THE TOBACCO FACTORY IN VILLAGE VYNNYKY, 1818.
 CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 667

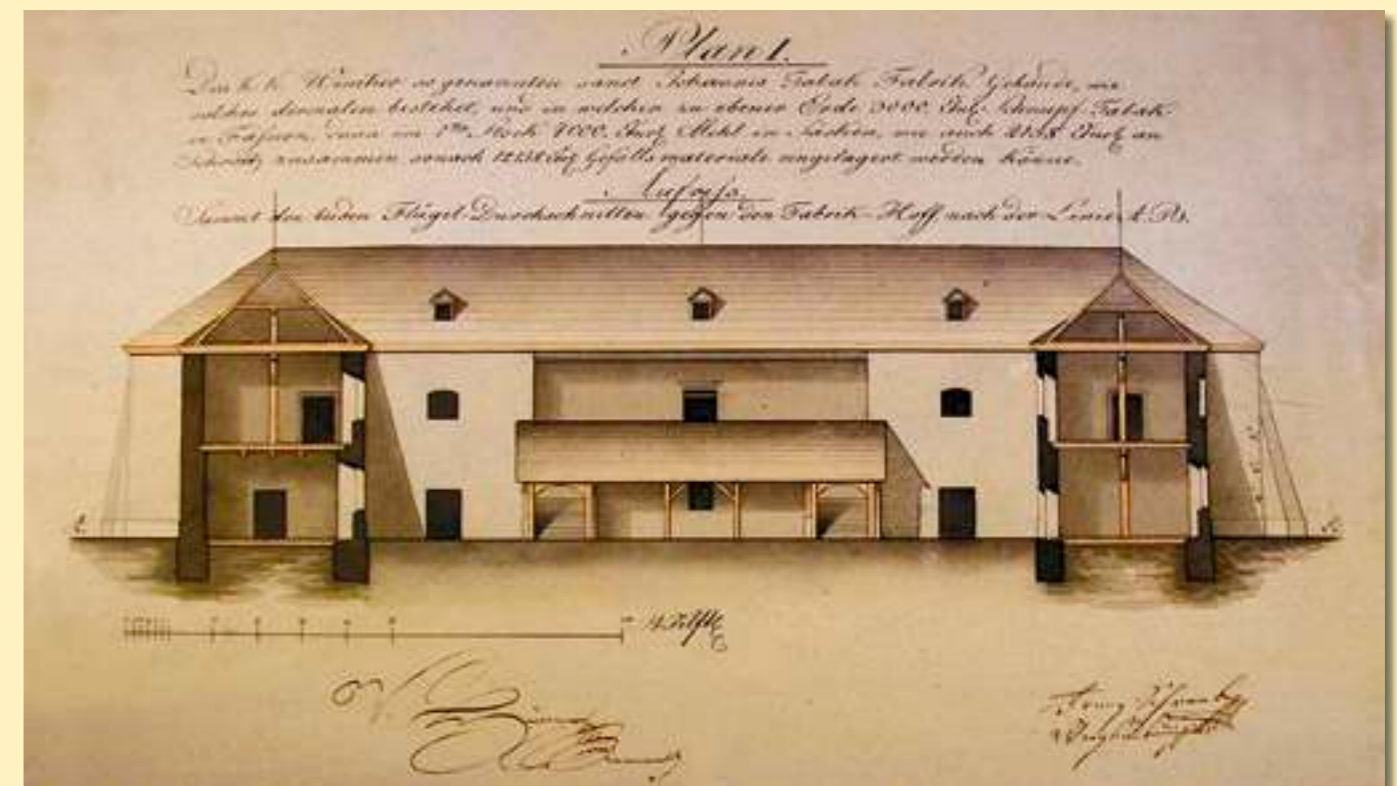
ПЛАН РОЗШИРЕННЯ БУДИНКУ ДЛЯ СУШІННЯ ТЮТЮНУ В С.ВИННИКИ,1818 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.669
 PLAN OF THE ENLARGEMENT OF THE BUILDING FOR DRYING TOBACCO IN VILLAGE VYNNYKY, 1818.
 CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 669

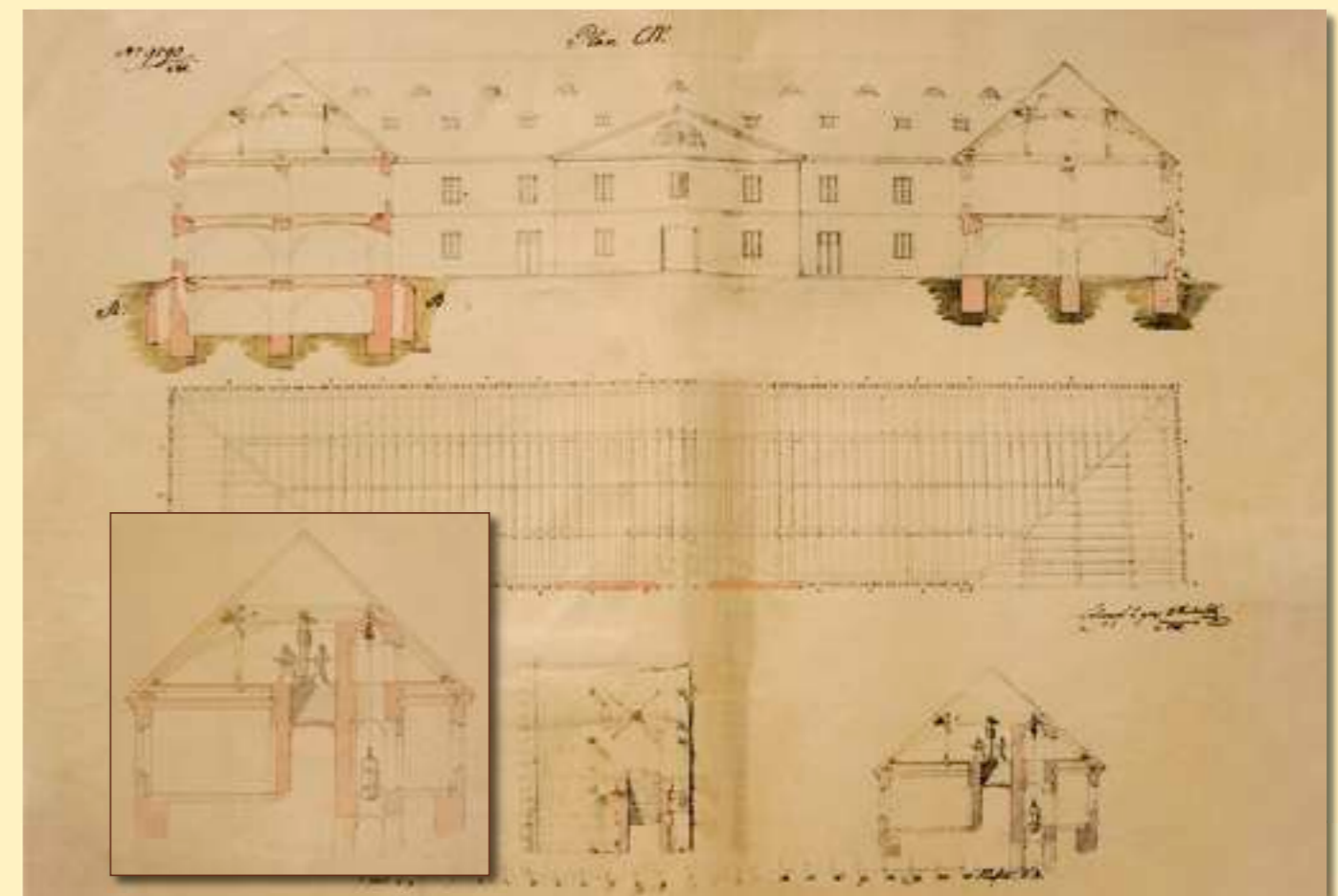
СИТУАЦІЙНИЙ ПЛАН ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В С. ВИННИКИ, 1819 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.674
 SITUATION PLAN OF THE TOBACCO FACTORY IN VILLAGE VYNNYKY, 1819. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 674

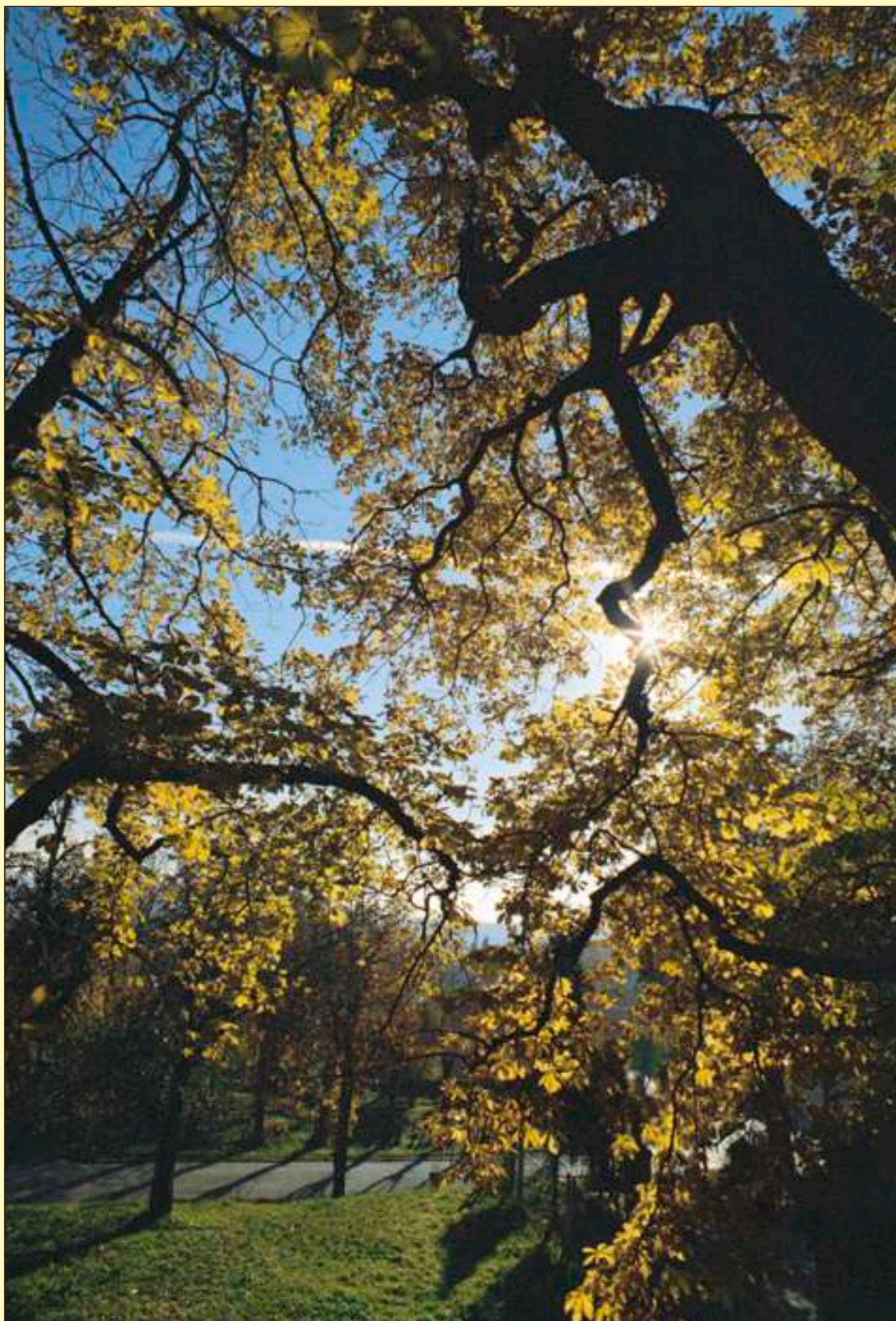
ПЛАН ПЕРЕБУДОВИ БУДИНКУ УПРАВЛІННЯ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В С. ВИННИКИ, 1821 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.689
 RECONSTRUCTION PLAN OF THE ADMINISTRATIVE BUILDING OF THE TOBACCO FACTORY IN VILLAGE VYNNYKY, 1821.
 CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 689

ПЛАН БУДІВЛІ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В С. ВИННИКИ, 1882 р. ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.679
 PLAN OF THE TOBACCO FACTORY'S BUILDING IN VILLAGE VYNNYKY, 1882. CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 679

ПЛАН РОЗБУДОВИ СХІДНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ ЧАСТИНИ БУДИНКУ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В С. ВИННИКИ, 1840 р.
 ЦДІАЛ.- Ф.726, оп.1, спр.685
 ENLARGEMENT PLAN OF THE EASTERN AND SOUTHERN PARTS OF THE TOBACCO FACTORY'S BUILDING IN VILLAGE VYNNYKY, 1840.
 CSHAL. - Fund 726, Description 1, Case 685

ДОРОГА ДО ЗАМКУ. Фото Миколи Тинкалюка
ROAD TO THE CASTLE. Photo by Mykola Tynkaliuk

ФРАГМЕНТ ОБ'ЇЗНОЇ ДОРОГИ, ХІХ ст. Фото Миколи Тинкалюка
FRAGMENT OF THE BY PASS ROAD, XIX c. Photo by Mykola Tynkaliuk

МЕЖОВІ СТОВПИ ФАБРИКИ, 1843 р. Фото Миколи Тинкалюка
FACTORY'S BOUNDARY POSTS, 1843. Photo by Mykola Tynkaliuk

ГУЦУЛ. Художник Олександр Августинович, ХІХ ст.
Полотно, олія, розмір 38х30. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 720. Фото Іллі Левіна
MAN FROM HUTSUL'SHCHYNA. Artist - Oleksandr Avhustynovych, XIX c.
Canvas, oil, size - 38x30. L'viv gallery of arts, inventory № Ж 720. Photo by Illia Levin

ГІРНЯК З ЛЮЛЬКОЮ. Художник Іполіт Ліпінський, ХІХ ст.
Полотно, олія, розмір 67х59. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 1125. Фото Іллі Левіна
MOUNTAIN MAN WITH A PIPE. Artist - Ipolit Lipins'kyy, XIX c.
Canvas, oil, size - 67x59. L'viv gallery of arts, inventory № Ж 1125. Photo by Illia Levin

ГІРНЯК. Художник Матвій Гашинський, ХІХ ст.
Полотно, олія, розмір 47,5х38. Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 1431. Фото Іллі Левіна
MOUNTAIN MAN. Artist - Matviy Hashyns'kyu, XIX c.
Canvas, oil, size - 47.5x38. L'viv gallery of arts, inventory № Ж 1431. Photo by Illia Levin

ГУРАЛЬ. Невідомий автор, ХІХ ст. Дерево, різьба. Фото Іллі Левіна
MOUNTAIN MAN. Unknown author, XIX c. Wood, carving. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА, поч. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Іллі Левіна
PIPE, the beginning of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА, кін. XIX ст., (Гуцульщина); метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № М-326.
Фото Іллі Левіна

PIPE, the end of the XIX c., (Hutsul'shchyna); metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography.
Inventory № M-326. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА. XVIII ст., (Гуцульщина); метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № ІДР 6671.
Фото Іллі Левіна

PIPE. XVIII c., (Hutsul'shchyna); metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography.
Inventory № ІДР-6671. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА, поч. XX ст., (Гуцульщина); метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № М-487. Фото Іллі Левіна

PIPE, the beginning of the XX c., (Hutsul'shchyna); metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography. Inventory № M-487. Photo by Illia Levin

КИСЕТ ДЛЯ ТЮТЮНУ. XIX ст., (Гуцульщина); шкіра, метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № Ш-14. Фото Іллі Левіна

TOBACCO POUCH. XIX c., (Hutsul'shchyna); leather, metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography. Inventory № Ш-14. Photo by Illia Levin

КИСЕТ ДЛЯ ТЮТЮНУ. XIX ст., (Гуцульщина); шкіра, метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв. № Ш-9. Фото Іллі Левіна

TOBACCO POUCH. XIX c., (Hutsul'shchyna); leather, metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography. Inventory № Ш-9. Photo by Illia Levin

КИСЕТ ДЛЯ ТЮТЮНУ. XIX ст., (Гуцульщина); шкіра, метал.
Івано-Франківський краєзнавчий музей. Інв.№ Ш-37. Фото Іллі Левіна

TOBACCO POUCH. XIX c., (Hutsul'shchyna); leather, metal.
Ivano-Frankiv'sk museum of regional ethnography. Inventory № Ш-37. Photo by Illia Levin

КАДАСТРОВА КАРТА ВИННИК, 1850 р.
ЦДІАЛ. - Ф. 186, оп.8, спр. 102

CADASTRAL MAP OF VYNNYKY, 1850.
CSHAL. - Fund 186, Description 8, Case 102

ФАБРИКА ТА ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА ВИННИК У 1923 р. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
FACTORY AND THE CENTRAL PART OF VYNNYKY IN 1923. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

БУДІВЛІ ФАБРИКИ кін. ХІХ- поч. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
FACTORY PREMISES AT THE END OF THE XIX-BEGINNING OF THE XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ЗАЛІЗНИЧНА СТАНЦІЯ, поч. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
RAILWAY STATION, the beginning of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ВИННИКІВСЬКА ЗАЛІЗНИЦЯ, поч. ХХ ст.
Історико-краєзнавчий музей м. Винники
VYNNYKY RAILWAY STATION, the beginning of the XX c.
Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

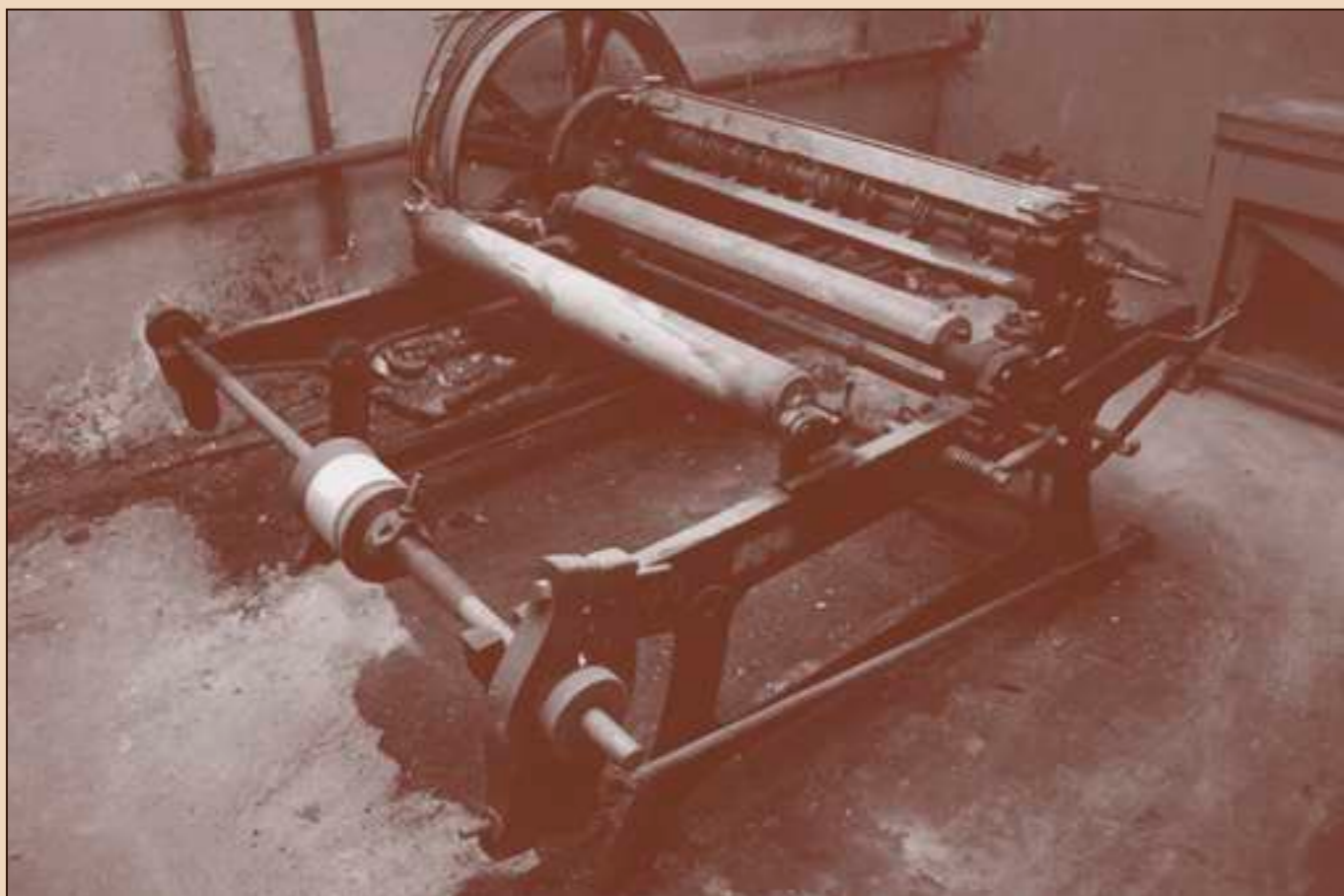
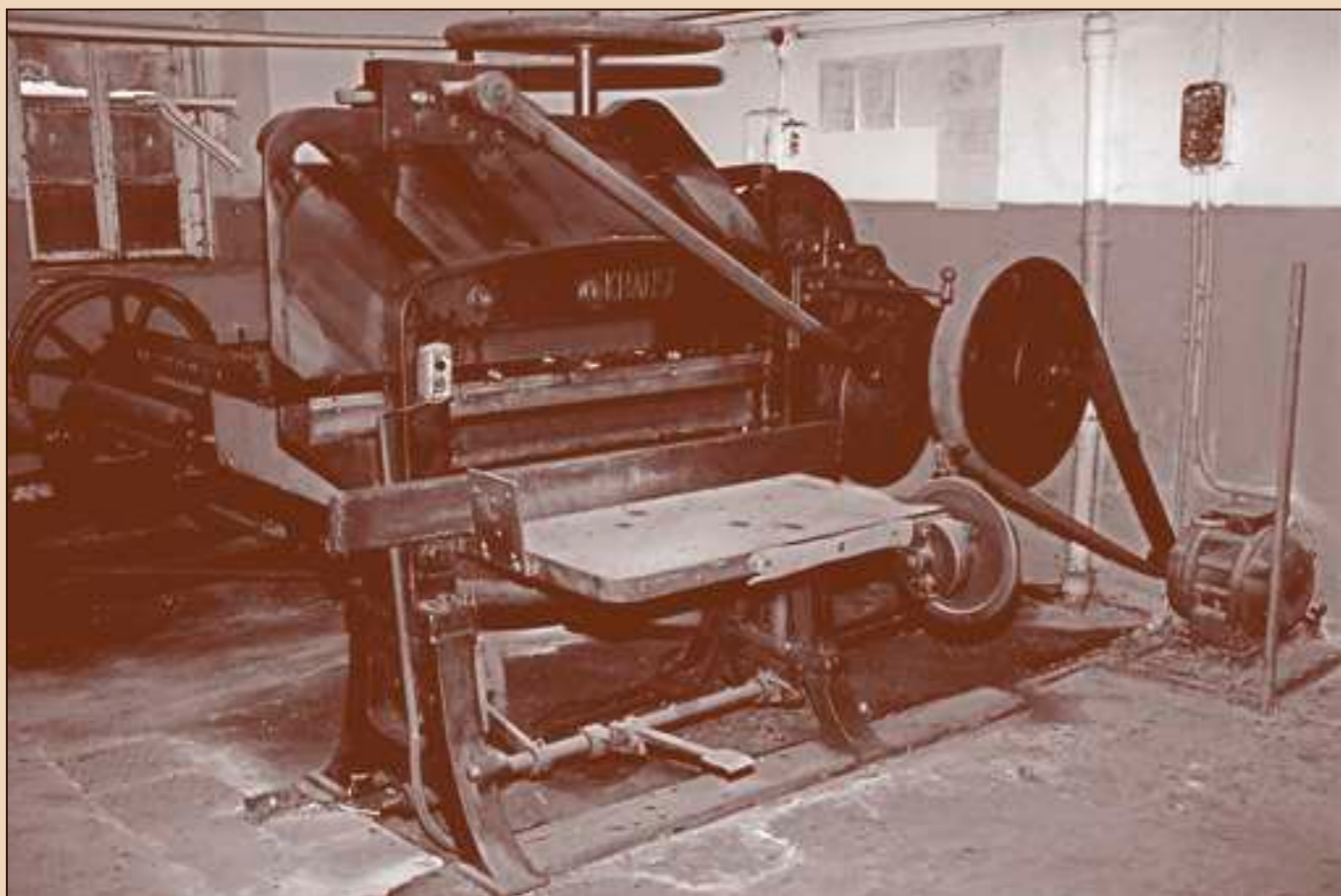
КОЛОНКА ДЛЯ ЗАПРАВКИ ПАРОВОЗІВ ВОДОЮ, XIX ст. Фото Іллі Левіна
PUMP FOR FILLING STEAM-ENGINES WITH WATER, XIX c. Photo by Illia Levin

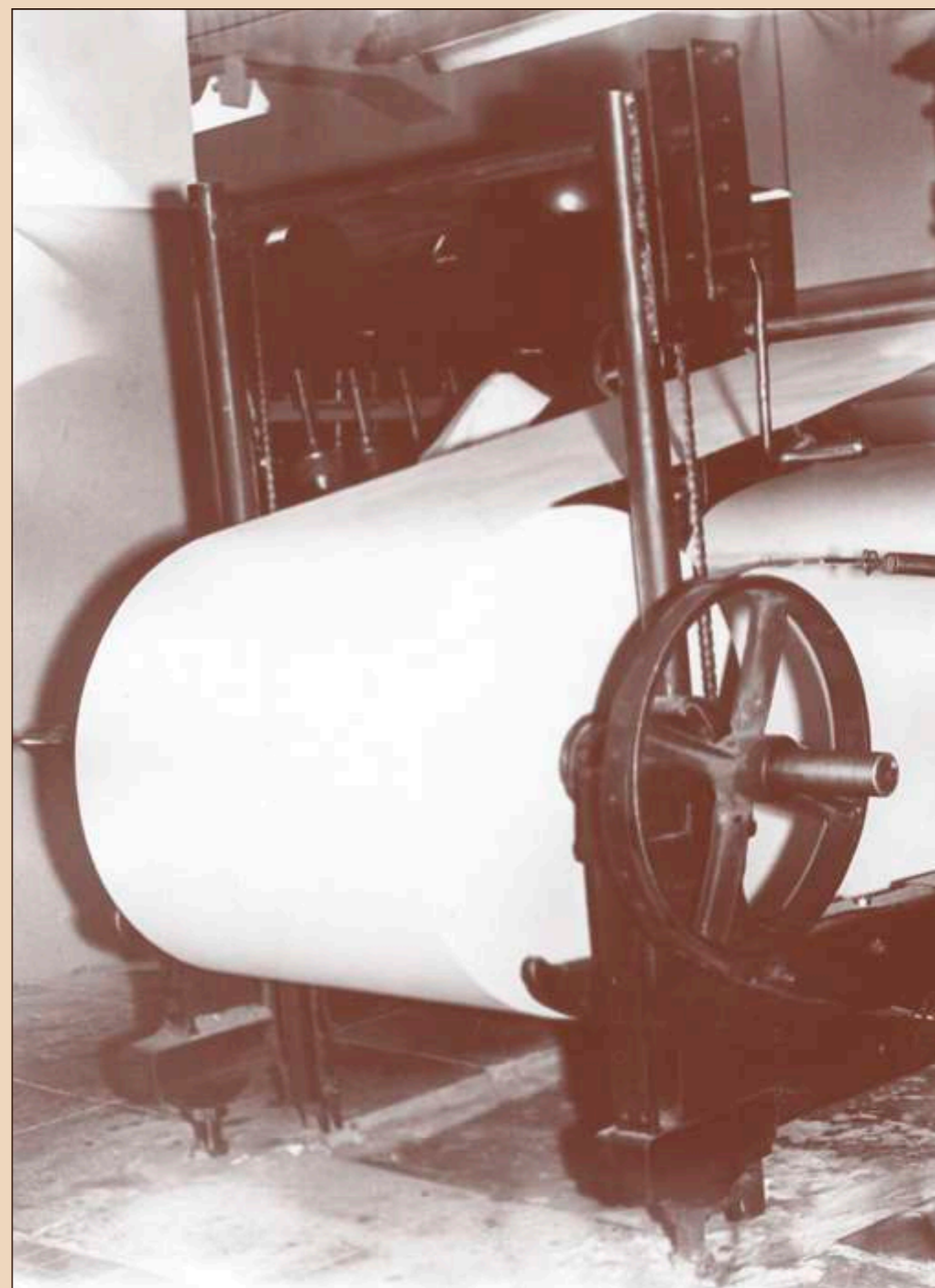
В'їзд на територію тютюнової фабрики, XIX ст. Фото Іллі Левіна
ENTRY TO THE TERRITORY OF THE TOBACCO FACTORY, XIX c. Photo by Illia Levin

ФРАГМЕНТ ЗАЛІЗНИЧНОГО МОСТА, XIX ст. Фото Іллі Левіна
FRAGMENT OF A RAILWAY BRIDGE, XIX c. Photo by Illia Levin

ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ РІЗАННЯ ПАПЕРУ, XIX ст. Фото Миколи Тинкалюка
EQUIPMENT FOR CUTTING PAPER, XIX c. Photo by Mykola Tynkaliuk

ДРУКАРСЬКЕ ОБЛАДНАННЯ, XIX ст.
PRINTING EQUIPMENT, XIX c.

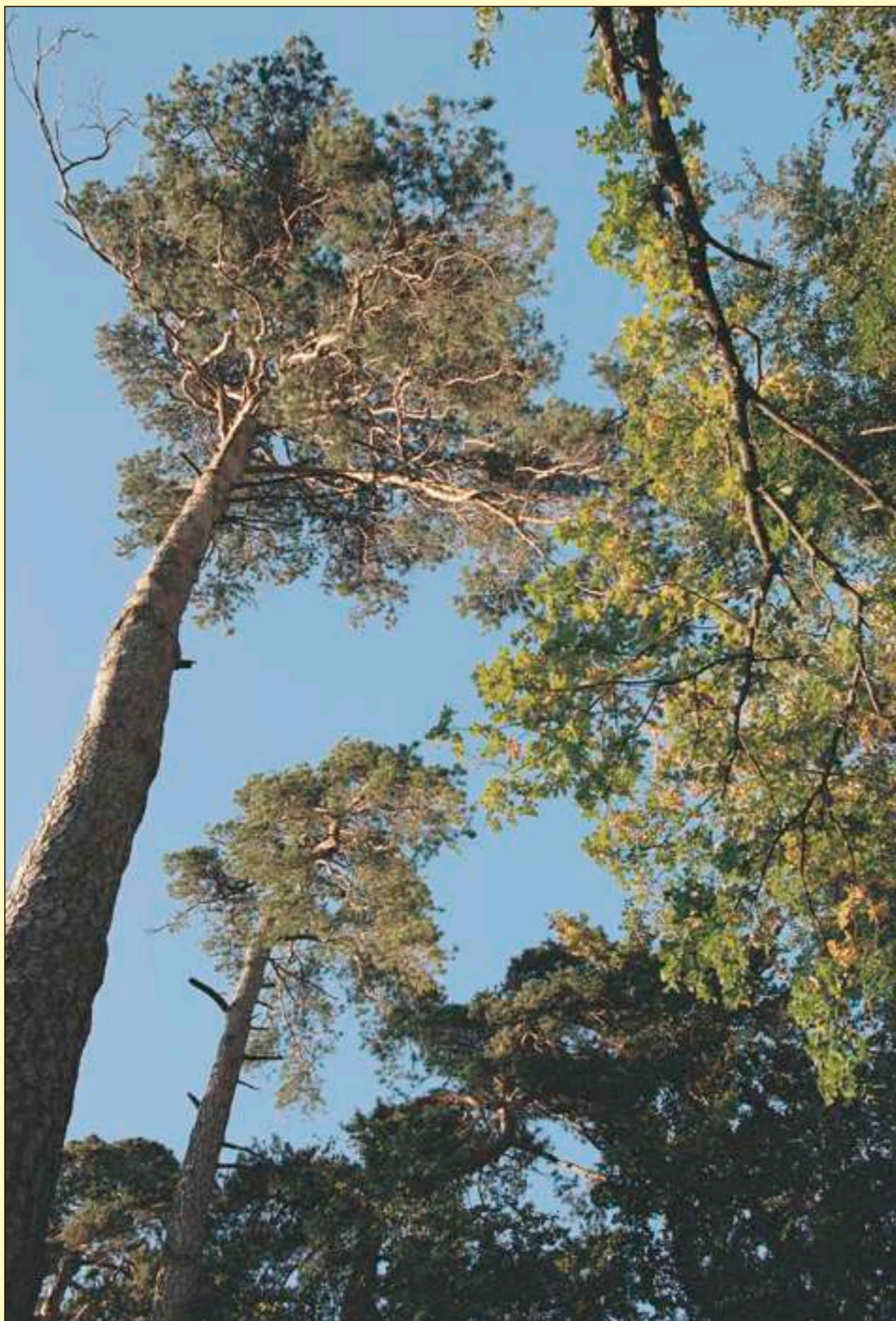

Фото Миколи Тинкалюка
Photo by Mykola Tynkaliuk

Фото Миколи Тинкалюка
Photo by Mykola Tynkaliuk

ПОРТРЕТ ЧОЛОВІКА. Художник Юзеф Сімлер. Полотно, олія, розмір 43,5х35.
Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 3686. Фото Іллі Левіна

MAN'S PORTRAIT. Artist - Yuzef Simlier. Canvas, oil, size - 43.5x35.
L'viv gallery of arts, inventory № Ж 3686. Photo by Illia Levin

ПОРТРЕТ ЧОЛОВІКА З ЛЮЛЬКОЮ. Художник Юлян Гавель, XX ст. Полотно, олія, розмір 43х34.
Львівська галерея мистецтв, інв. № Ж 1937. Фото Іллі Левіна

PORTRAIT OF A MAN WITH A PIPE. Artist - Yulian Havel', XX c. Canvas, oil, size - 43x34.
L'viv gallery of arts, inventory № Ж 1937. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА. XVIII ст.
Сепіоліт метал, різьба. Львівський історичний музей.
Інв. № ХД - 168. Фото Іллі Левіна

PIPE. XVIII c.
Sepiolite metal, carving.
L'viv historical museum, inventory № ХД-168.
Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА. XVIII ст.
Сепіоліт метал, різьба. Львівський історичний музей.
Інв. № ХД - 167. Фото Іллі Левіна

PIPE. XVIII c.
Sepiolite metal, carving.
L'viv historical museum, inventory № ХД-167.
Photo by Illia Levin

ТАБАКЕРКА
(з олійним портретом короля Сигізмунда III і королеви Констанції).
Польща, XVIII ст. (живопис XIX ст.).
Срібло, ріг; золочення, олійний живопис.
Львівський історичний музей. Інв. № СК -- 197, МТ - 1758. Фото Іллі Левіна

SNUFF-BOX
(with the oil portrait of King Sygizmund III and Queen Constantia on it).
Poland, XVIII c. (painting of the XIX c.).
Silver, horn; gilding, oil painting.
L'viv historical museum, inventory № СК-197, МТ-1758. Photo by Illia Levin

ТАБАКЕРКА. Польща (?). XIX ст.
Срібло, ріг; різьблення, випилювання, гравірування.
Львівський історичний музей. Інв. № СК - 116, МТ - 440. Фото Іллі Левіна

SNUFF-BOX. Poland (?), XIX c.
Silver, horn; carving, fretwork, engraving.
L'viv historical museum, inventory № СК-116, МТ-440. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА. XIX ст.
Сепіоліт метал, різьба, метал.
Львівський історичний музей. Інв. № ХД - 169. Фото Іллі Левіна
PIPE. XIX c.
Sepiolite metal, carving, metal.
L'viv historical museum, inventory № ХД-169. Photo by Illia Levin

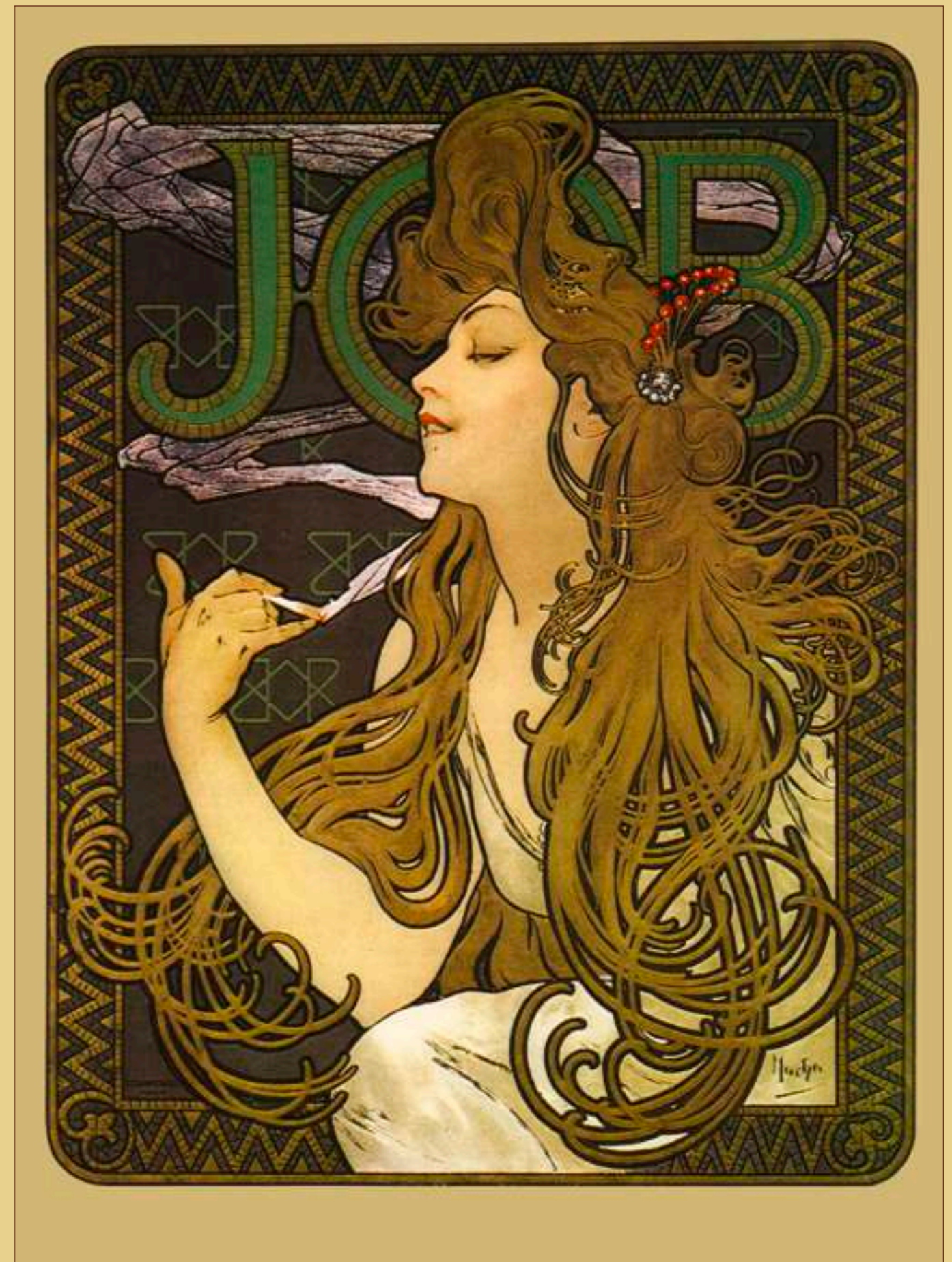
ЛЮЛЬКА.
Майстер Паушер Ференц. м. Буда (Будапешт). 1815 рік.
Срібло, сепіоліт; випилювання, різьблення, полірування.
Львівський історичний музей. Інв. № СК - 42, МТ - 1720. Фото Іллі Левіна
PIPE.
Craftsman - Pausher Ferents. The city of Buda (Budapest). 1815.
Silver, sepiolite; fretwork, carving, polishing.
L'viv historical museum, inventory № СК-42, МТ-1720. Photo by Illia Levin

ВІЯЛО, XIX -XX ст. Дерево, інкрустація, папір. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Іллі Левіна
WINNOWING MACHINE, XIX-XX c. Wood, encrustation, paper. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Illia Levin

ЛЮЛЬКА, XIX ст. Бурштин, ріг, різьба, метал. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Іллі Левіна
PIPE, XIX c. Amber, horn, carving, metal. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Illia Levin

"JOB". Альфонс Муха, 1897 р., Рекламний плакат фірми цигаркового паперу. Кольорова літографія 46,5*66,5 см. Шампенуа, Париж

"JOB". Alfons Mukha, 1897, Advertising poster of a cigarette paper firm. Color lithograph 46.5*66.5 cm. Champenua, Paris

РЕКЛАМА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ, поч. XX ст.
TOBACCO PRODUCTS' ADVERTISEMENT, the beginning of the XX c.

L.4899/911.

Winniki dnia 30.X.1911.

Do
p. Józefa Bukowskiego
robotnika c.k.fabryki tytoniu

W
Winnikach.

C.k.Generalna Dyrekcya monopolu tytoniowego we Wiedniu udzieliła rozporządzeniem z dnia 25.X.1911, L.27.714/I z powodu niezdolności do dalszej służby zaopatrzenia w kwocie 56 K miesięcznie poczynwszy od dnia 1. listopada 1911 na czas niezdolności do pracy z warunkiem pobierania tego zaopatrzenia w obrębie monarchii austriackiej.

O tem zawiadamia się niniejszem z tem objaśnieniem, że powyższe zaopatrzenie na dniu 2. każdego miesiąca z góry w kasie tutejszej fabryki tytoniu wypłacanem będzie.

C.k.Fabryka tytoniu.

W załączeniu przesyła się
metrykę chrstu.

[Handwritten signature]

L.f.1359/921.

Winniki, dnia 11. stycznia 1922.

Do
Pani Anny Lewony ur. Bobków
był. robotnicy fabryki tytoniu

W
Winnikach

Generalna Dyrekcja Monopoli Tytoniowego w Warszawie rozporządzeniem z dnia 8. stycznia 1922, -L.17710/921. udzieliła Pani po zmarłym przewidzienie fabryki wyrobów tytoniowych w Winnikach Marku Łowczy przewidzienie w kwocie 10 Mk. 20 f. miesięcznie, na czas wdowieństwa, -od 1.X. 1921.- Powyższe przewidzienie na dniu 2. każdego miesiąca z góry w drodze pocztowej kasy oszczędności lub w kasie fabryki tytoniu w Winnikach wypłacane, będzie.-

Fabryka wyrobów tytoniowych.

w załączeniu przesyła się:

metryka chrstu zmarłego
" śmierci "
" chrstu wdowy "
" ślubu "

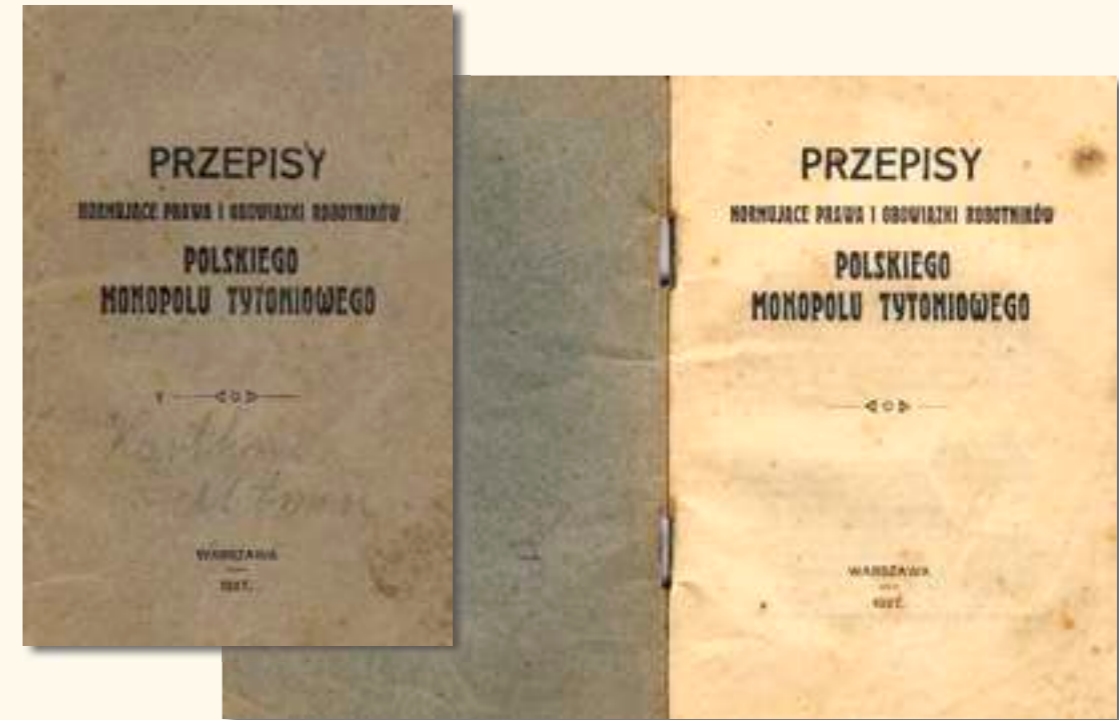
[Handwritten signature]

ПОВІДОМЛЕННЯ ДИРЕКЦІЇ ВИННИКІВСЬКОЇ ФАБРИКИ ПРО ВИПЛАТУ ДОПОМОГИ, 1911 р.
NOTICE OF THE VYNNYKY FACTORY DIRECTION ABOUT PAYING FINANCIAL AID, 1911

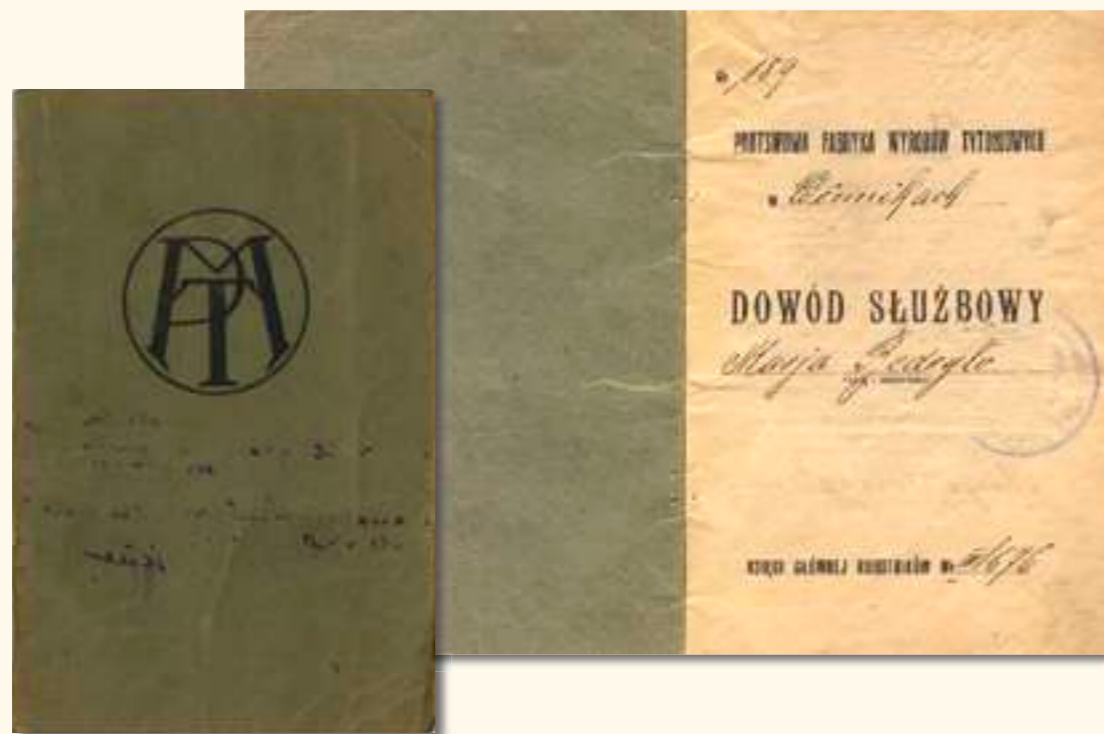
ПОВІДОМЛЕННЯ ДИРЕКЦІЇ ФАБРИКИ У ВИННИКАХ ПРО НАДАННЯ ЩОМІСЯЧНОЇ ДОПОМОГИ ВДОВІ РОБІТНИКА ФАБРИКИ АННІ ЛОВЧІЙ, 1922 р.
NOTICE OF THE VYNNYKY FACTORY DIRECTION ABOUT PROVIDING FACTORY WORKER'S WIDOW ANNA LOVCHA WITH MONTHLY FINANCIAL AID, 1922

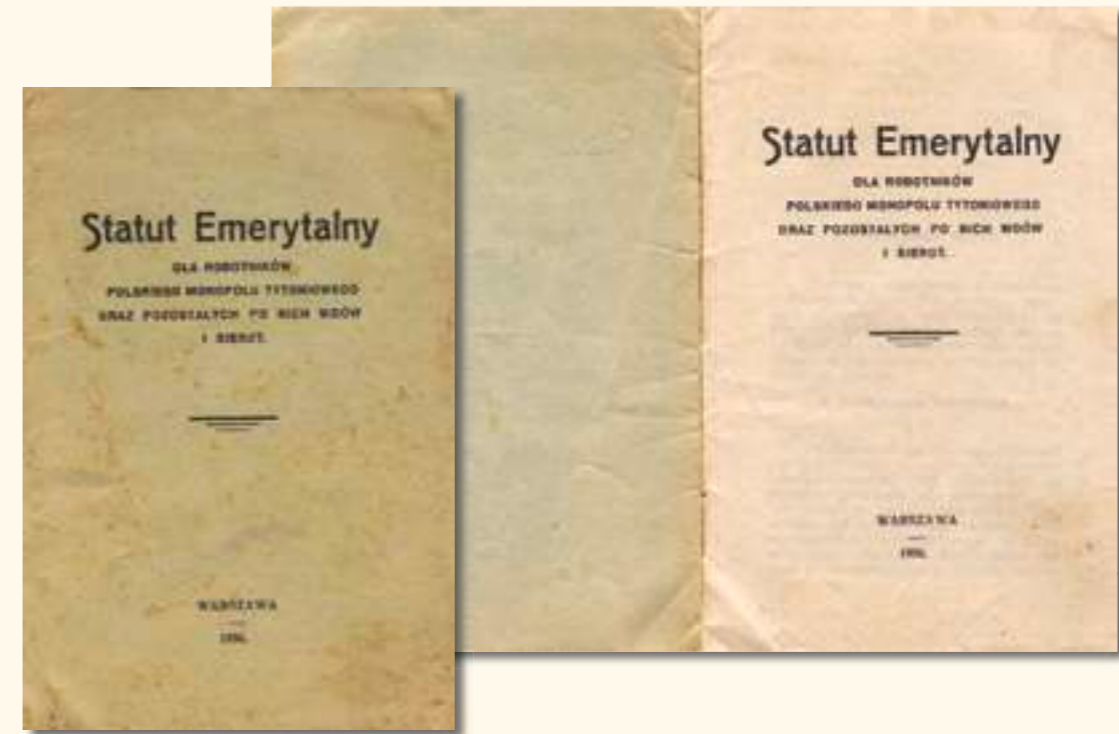
ПРАЦІВНИКИ УПРАВИ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ У ВИННИКАХ, 1907 р.
WORKERS OF THE VYNNYKY TOBACCO FACTORY ADMINISTRATION, 1907

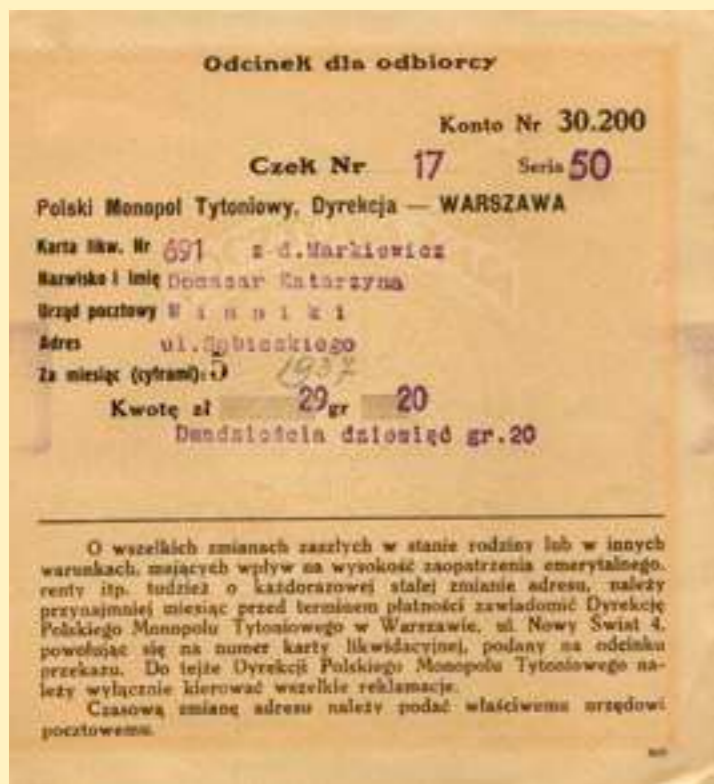
ПРИПИС ПРАВ І ОБОВ'ЯЗКІВ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ ТЮТЮНУ, 1927 р.
STATUTE OF RIGHTS AND DUTIES OF THE POLISH TOBACCO MONOPOLY WORKERS, 1927

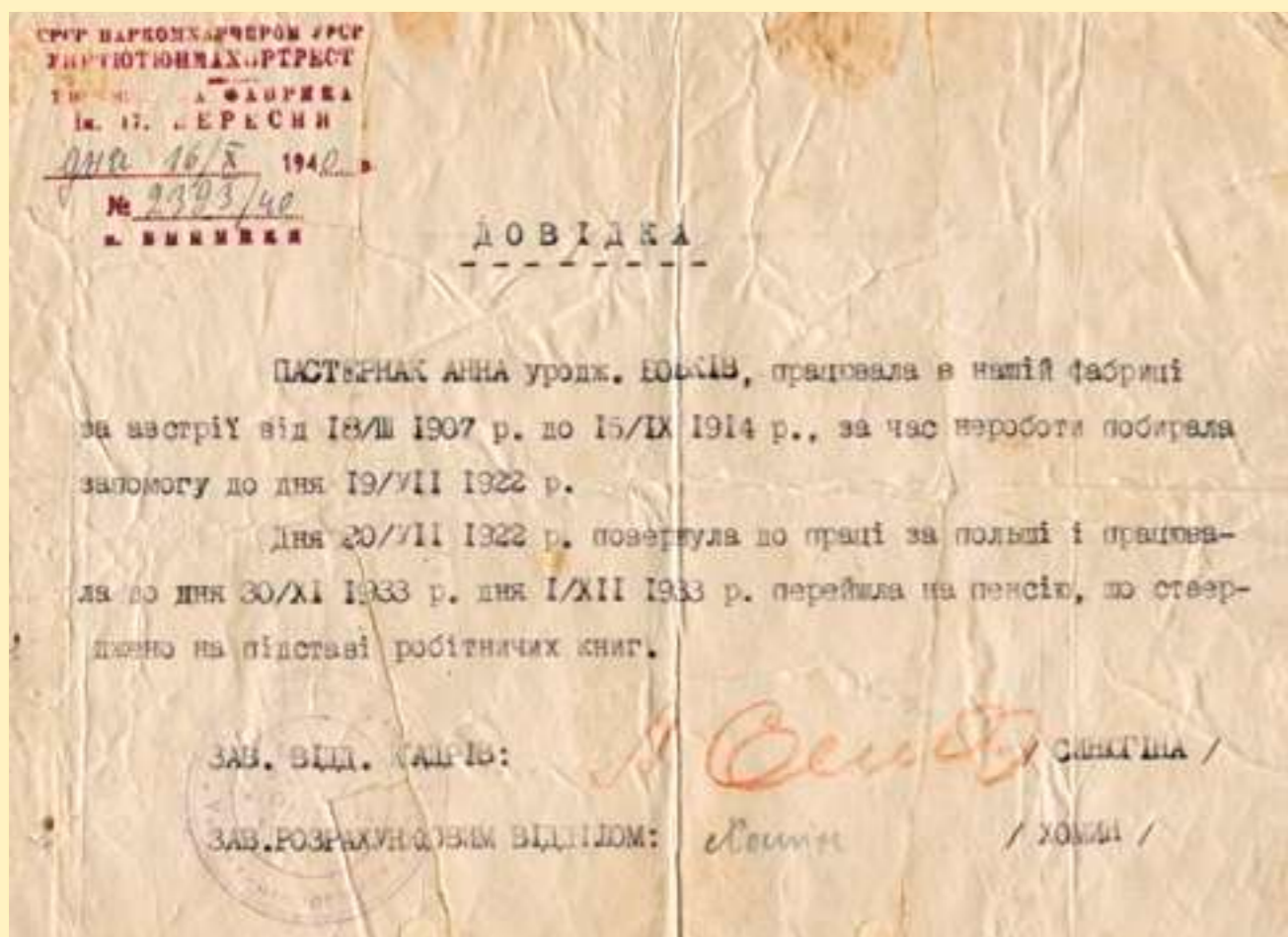
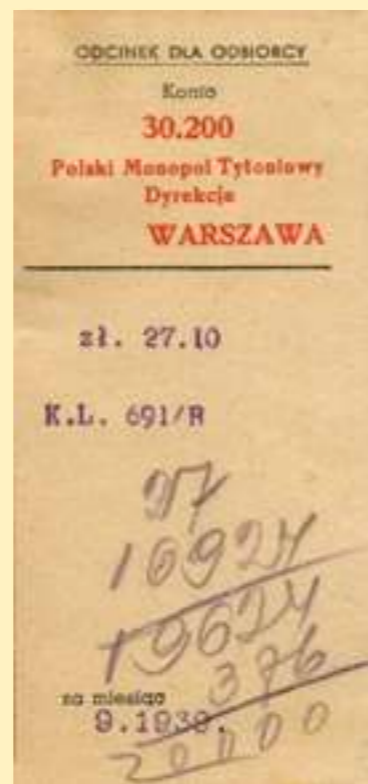
СЛУЖБОВЕ ПОСВІДЧЕННЯ ПРАЦІВНИКА ВИННИКІВСЬКОЇ ФАБРИКИ, 30-мі pp. XX ст.
OFFICIAL ID OF A VYNNYKY FACTORY WORKER, 30s of the XX c.

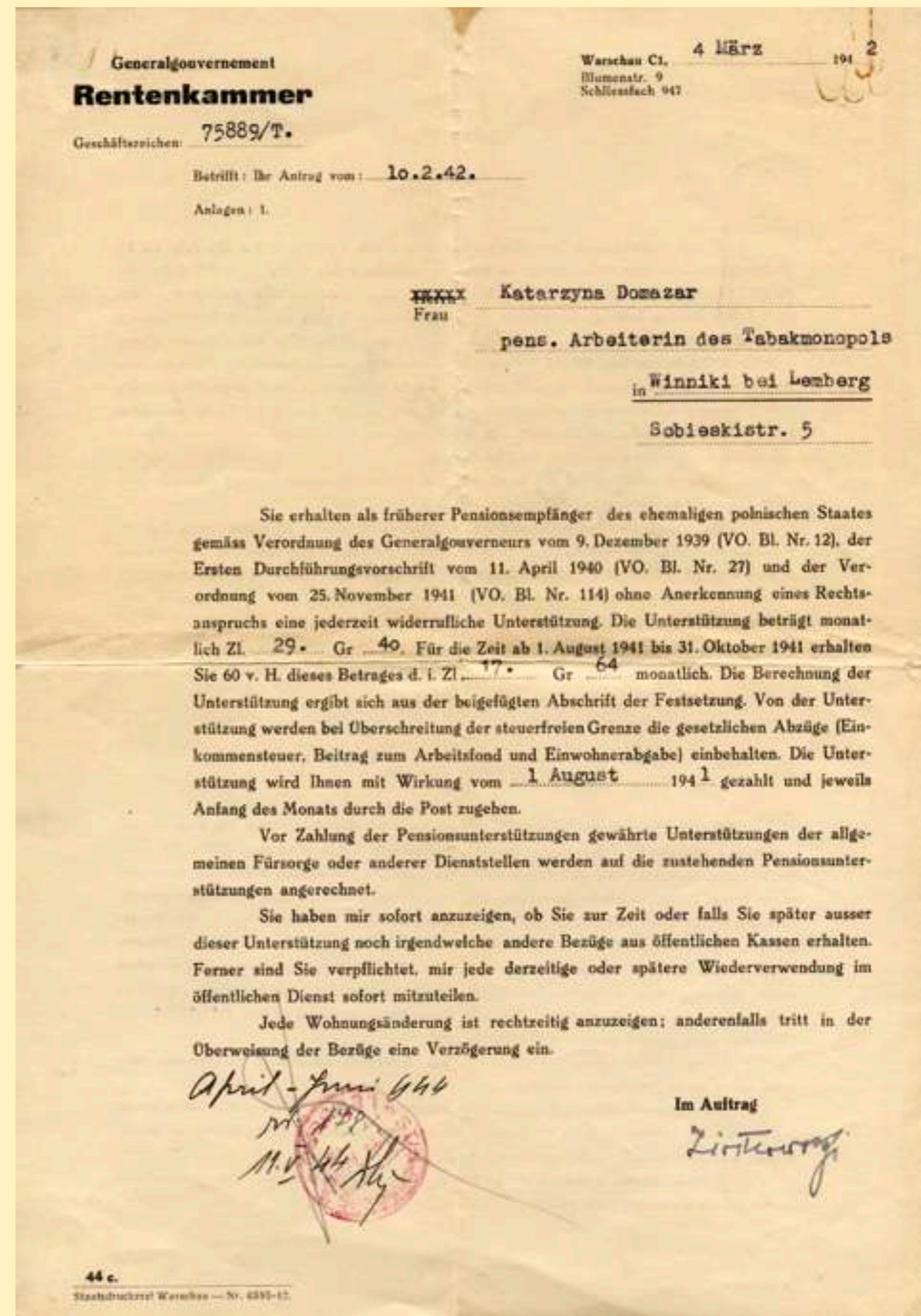
ПЕНСІЙНИЙ СТАТУТ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛЬСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ ТЮТЮНУ, 1930 р.
PENSION STATUTE FOR THE POLISH TOBACCO MONOPOLY WORKERS, 1930

ГРОШОВІ ЧЕКИ, 1930 р. та 1937 р.
CHEQUES, 1930 AND 1937

ДОВІДКА ПРАЦІВНИЦІ ПРО СТАЖ РОБОТИ НА ТЮТЮНОВІЙ ФАБРИЦІ ІМ.17-ГО ВЕРЕСНЯ, 1940 р. (м. Винники)
WORKER'S CERTIFICATE ON THE WORK SERVICE AT THE TOBACCO FACTORY AS OF SEPTEMBER 17, 1940 (the town of Vynnyky)

ПОВІДОМЛЕННЯ ДИРЕКЦІЇ ВИННИКІВСЬКОЇ ФАБРИКИ ПРО ВИПЛАТУ ПЕНСІЙНОЇ ДОПОМОГИ КОЛИШНІЙ ПРАЦІВНИЦІ
КАТЕРИНІ ДОМАЗАР, 1942 р.
NOTICE OF THE VYNNYKY FACTORY DIRECTION ABOUT PROVIDING FORMER FACTORY WORKER KATERYNA DOMAZAR WITH
PENSIONER'S AID, 1942

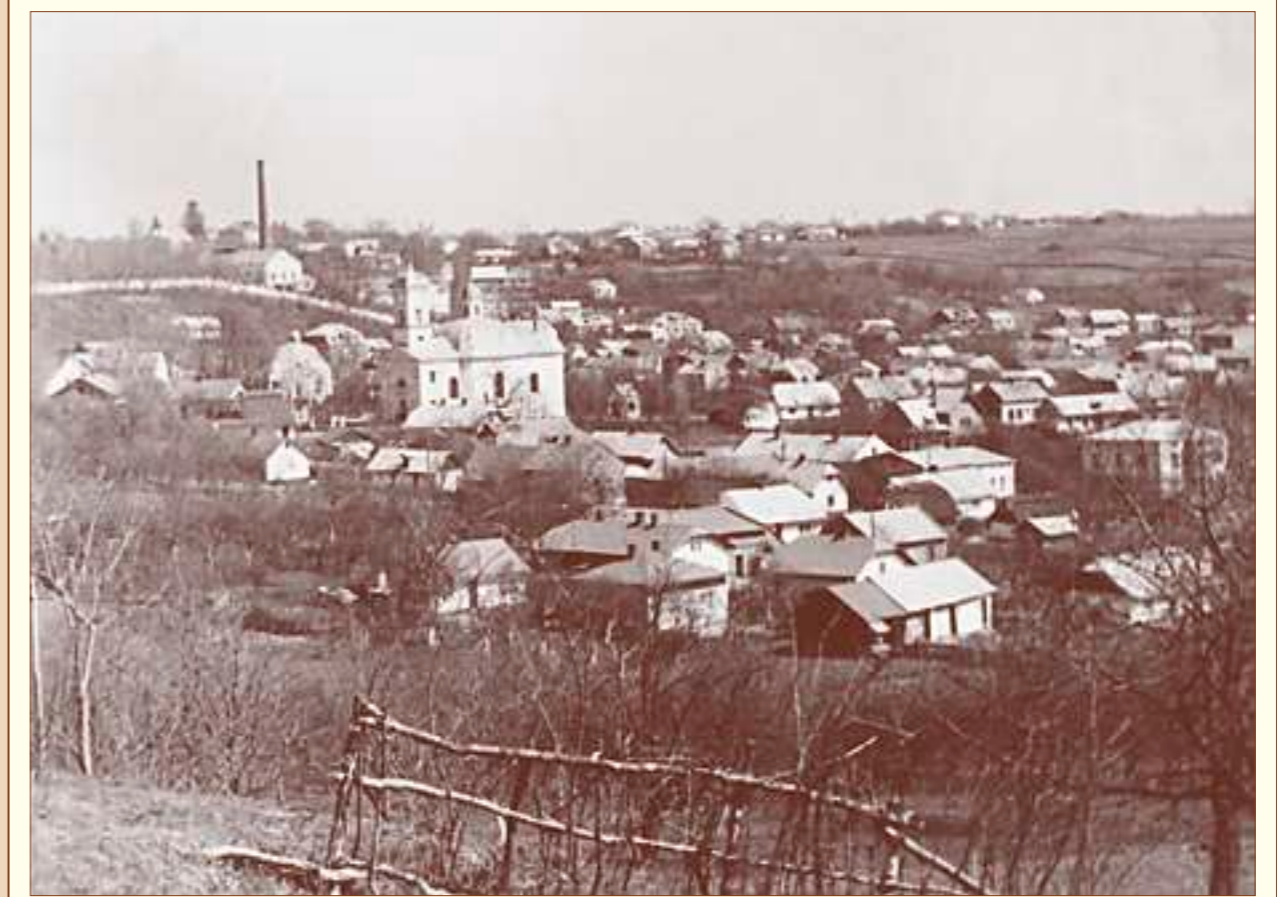
ПРАЦІВНИКИ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ У ВИННИКАХ, ПОЧ. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
VYNNYKY TOBACCO FACTORY WORKERS, THE BEGINNING OF THE XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ПОЖЕЖНА ЧАСТИНА У ВИННИКАХ, поч. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
FIRE DEPARTMENT IN VYNNYKY, the beginning of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

СКУЛЬПТУРА МАТЕРІ БОЖОЇ, 50-ті рр. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Василя Висоцького
SCULPTURE OF SAINT MARY, 50s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Vasyl' Vysots'ky

КРАЄВИД М. ВИННИКИ, 50-ті рр. ХХ ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники. Фото Василя Висоцького
VIEW OF THE TOWN OF VYNNYKY, 50s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky. Photo by Vasyl' Vysots'ky

Фото Миколи Тинкалюка
Photo by Mykola Tynkaliuk

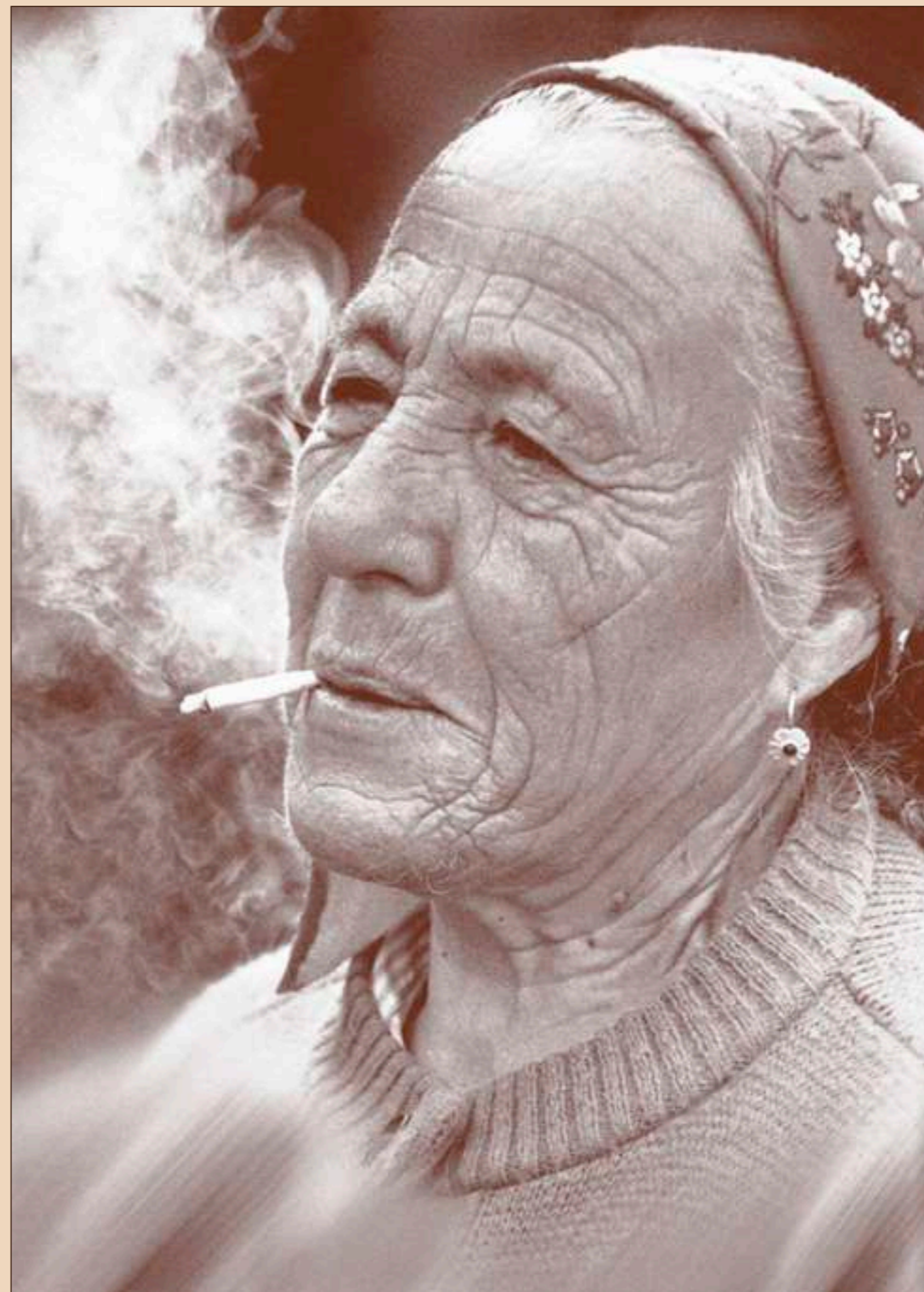

Фото Миколи Тинкалюка
Photo by Mykola Tynkaliuk

ЗНАК ЛЬВІВСЬКОЇ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 80-ті рр. XX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
SIGN OF THE L'VIV TOBACCO FACTORY, 80s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ДОШКА ПОШАНИ КРАЩИХ ПРАЦІВНИКІВ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ ТА ЦЕНТРАЛЬНИЙ ВХІД, 70-ті рр. XX ст.
Історико-краєзнавчий музей м. Винники

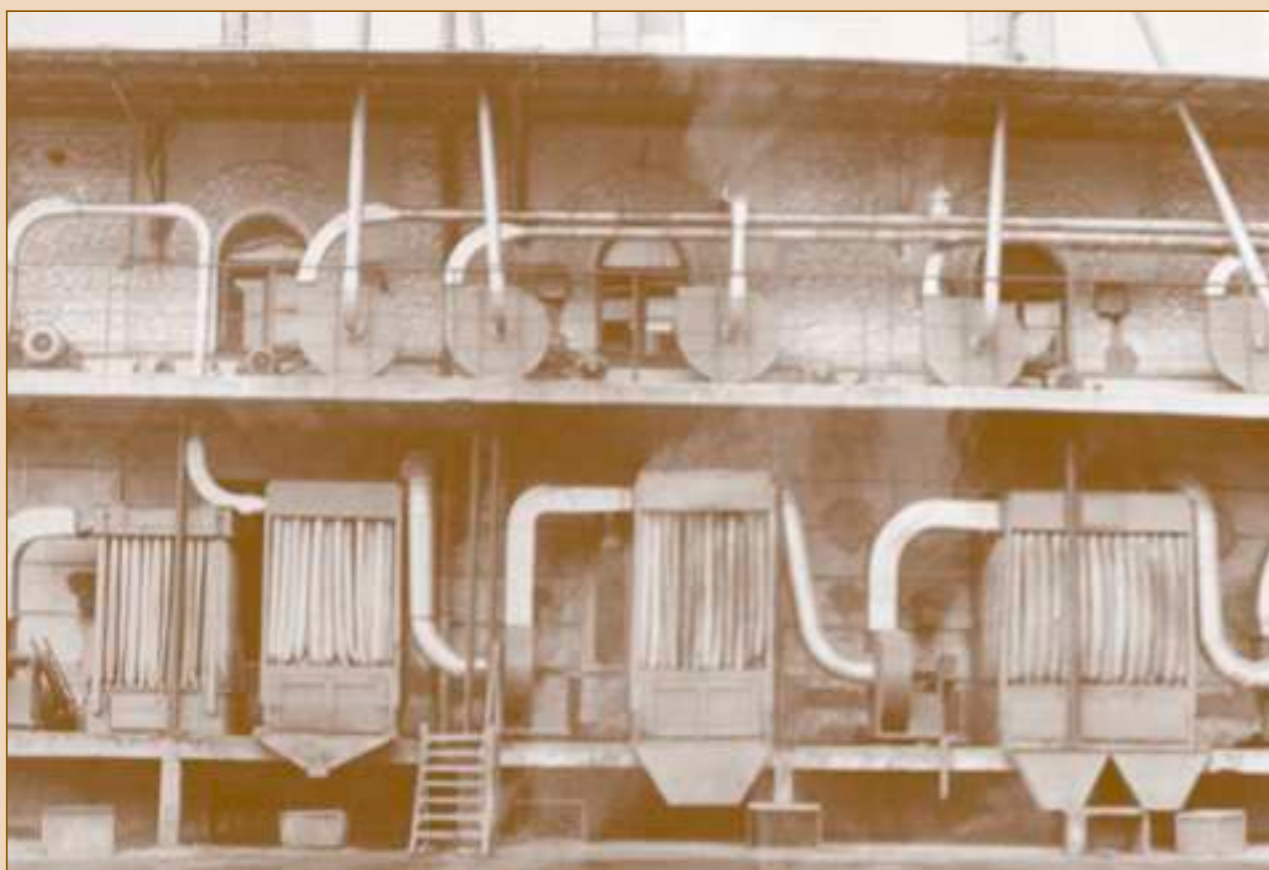
HONOR BOARD OF THE BEST TOBACCO FACTORY WORKERS AND THE CENTRAL ENTRY, 70s of the XX c.
Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

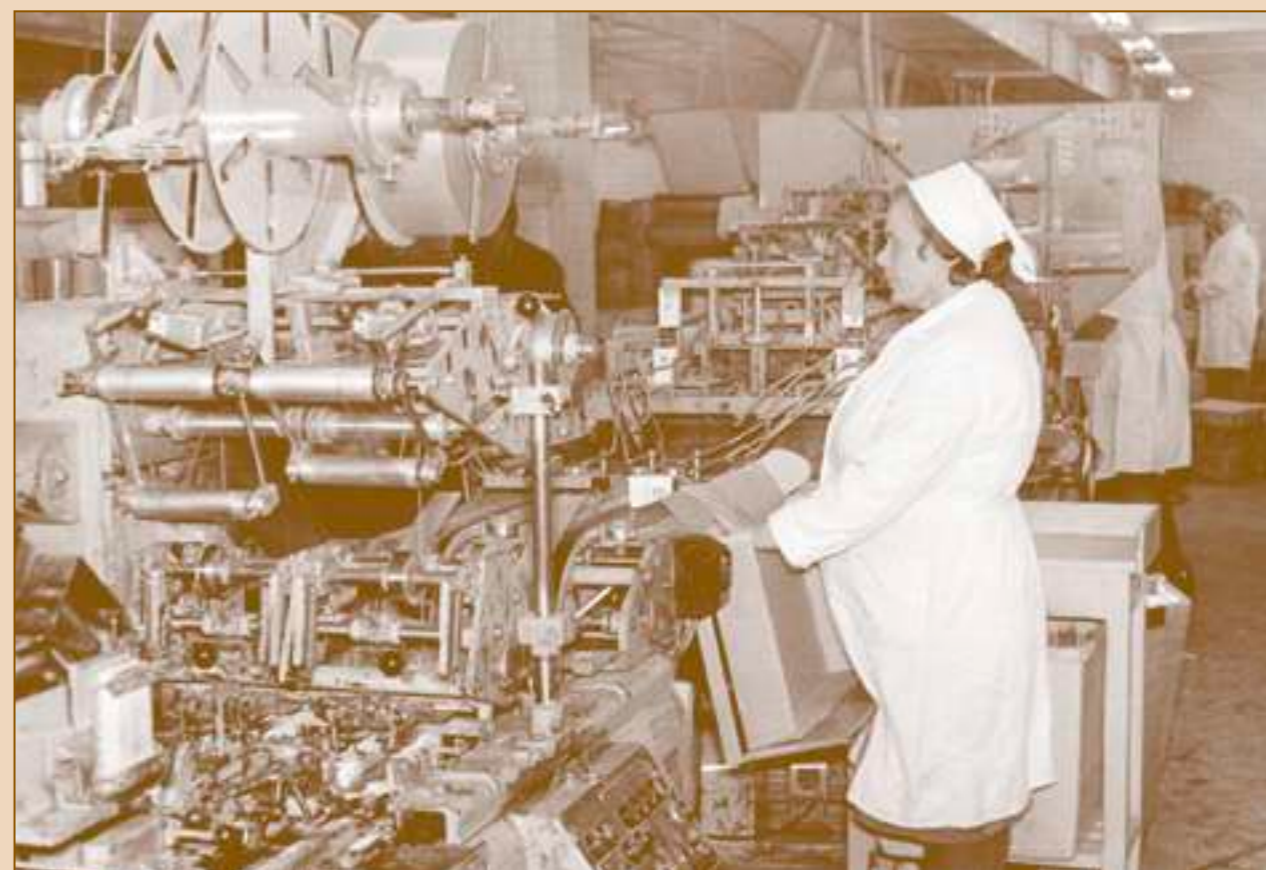
КЛУБ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 70-ті рр. XX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
TOBACCO FACTORY'S CLUB, 70s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

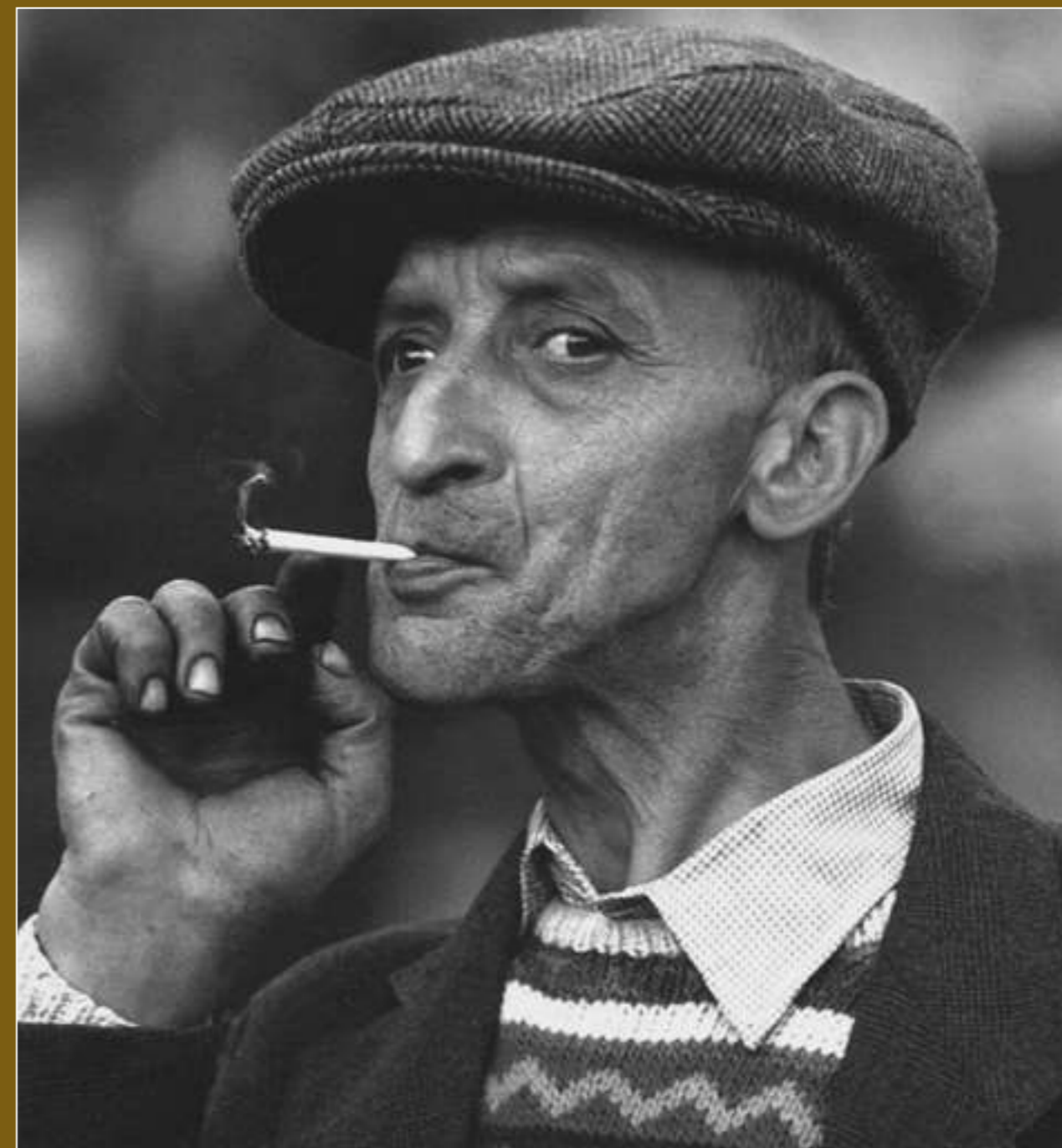
ТЕРИТОРІЯ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ, 70-ті рр. XX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
TERRITORY OF THE TOBACCO FACTORY, 70s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ТЮТЮНОВІ ФІЛЬТРИ, 70-ті рр. XX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
TOBACCO FILTERS, 70s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

ПРАЦІВНИКИ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ В ЦЕХУ, 70-ті рр. XX ст. Історико-краєзнавчий музей м. Винники
TOBACCO FACTORY WORKERS IN A FACTORY SHOP, 70s of the XX c. Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

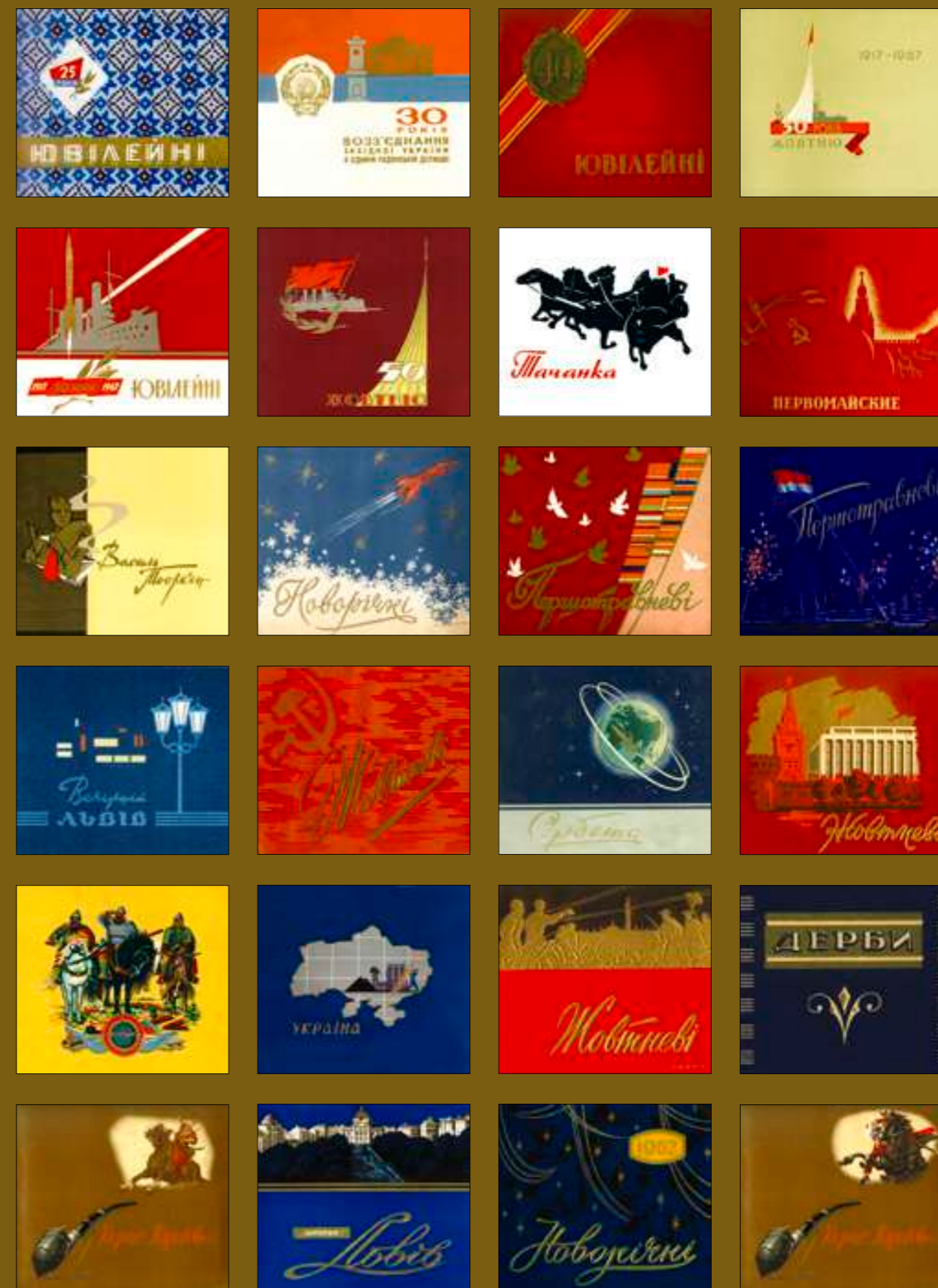

УРЕЦЬ. Фото Миколи Тинка люка
SMOKER. Photo by Mykola Tynkaliuk

ПРОДУКЦІЯ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ 50 -- 80-их рр. XX ст.
TOBACCO FACTORY'S PRODUCTS of the 50-80s of the XX c.

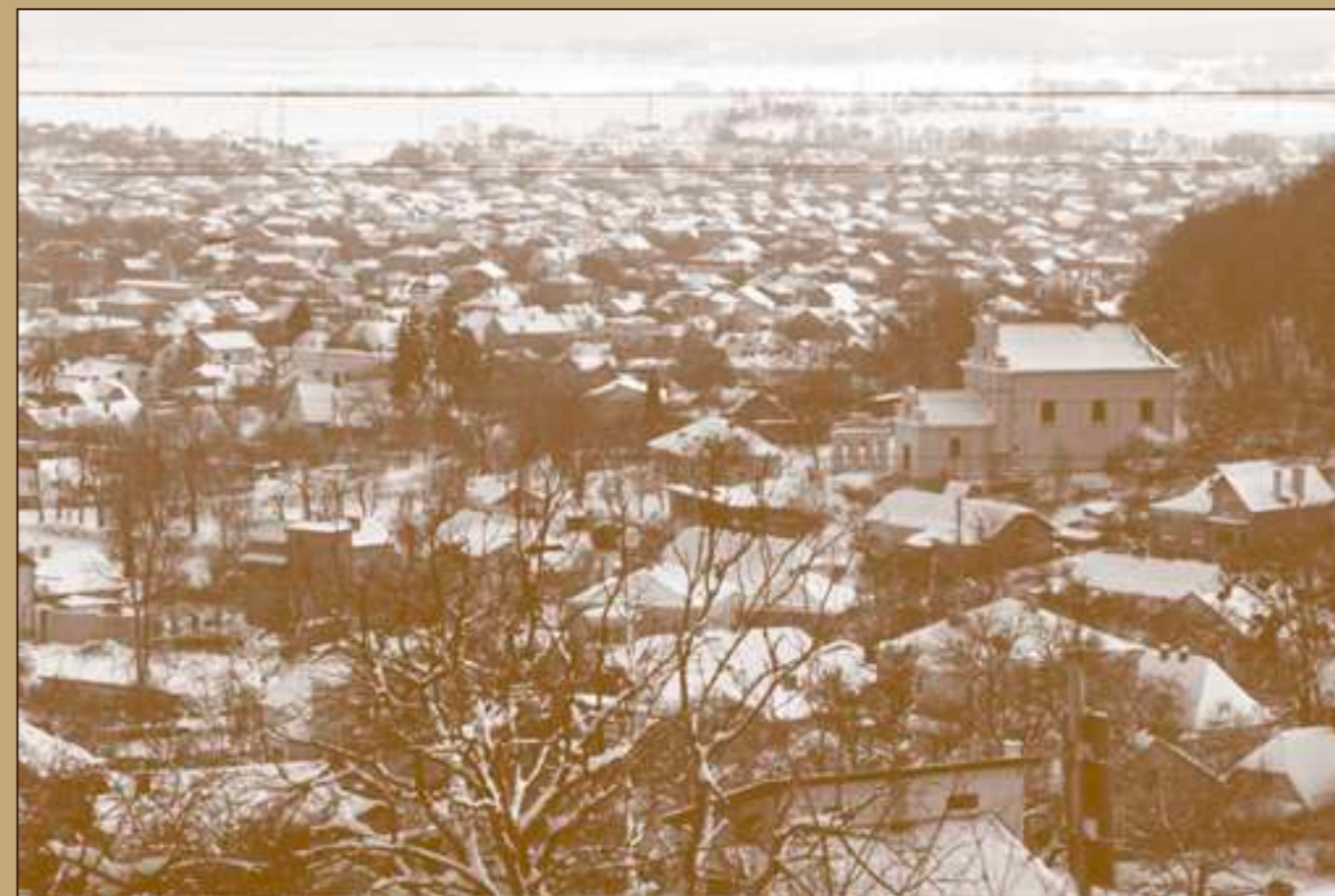
УРЕЦЬ. Фото Миколи Тинка люка
SMOKER. Photo by Mykola Tynkaliuk

ПРОДУКЦІЯ ТЮТЮНОВОЇ ФАБРИКИ 50 -- 80-их рр. XX ст.
TOBACCO FACTORY'S PRODUCTS of the 50-80s of the XX c.

ДОРОГА ДО ВИННИК. Фото Миколи Тинкалюка
ROAD TO VYNNYKY. Photo by Mykola Tynkaliuk

ВИННИКИ. Фото Миколи Тинкалюка
VYNNYKY. Photo by Mykola Tynkaliuk

ЦЕНТРАЛЬНИЙ ВХІД ВАТ "ЛТФ"
CENTRAL ENTRY TO THE OPEN JOINT VENTURE "L'VIV TOBACCO FACTORY"

МОЖАРОВСЬКИЙ А.М. ГЕНЕРАЛЬНИЙ ДИРЕКТОР ВАТ "ЛТФ" (1999-2003рр.)
MOZHAROVSKYY A.M. GENERAL DIRECTOR OF THE OPEN JOINT VENTURE "L'VIV TOBACCO FACTORY" (1999-2003)

УПРАВЛІНСЬКИЙ ПЕРСОНАЛ ВАТ "ЛТФ"
ADMINISTRATIVE PERSONNEL OF THE OPEN JOINT VENTURE "L'VIV TOBACCO FACTORY"

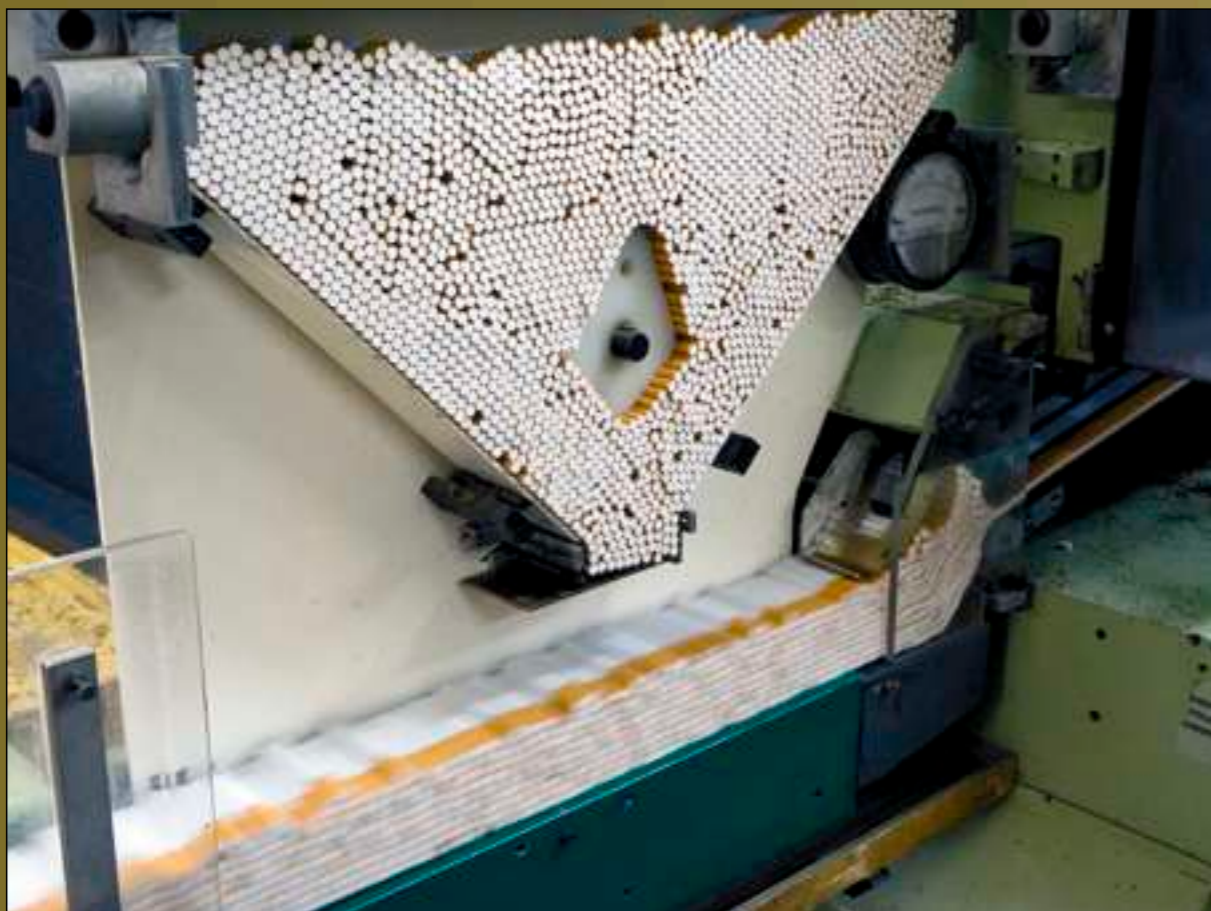
ТЮТЮНОВИЙ ЦЕХ. ЛІНІЯ ПІДГОТОВКИ ТЮТЮНОВОЇ СУМІШІ
TOBACCO SHOP. THE LINE FOR PREPARING TOBACCO MIXTURE

ТЮТЮН-СИРОВИНА НА СКЛАДІ
RAW TOBACCO IN A WAREHOUSE

ПРОЦЕС ВИГОТОВЛЕННЯ СИГАРЕТ БЕЗ ФІЛЬТРУ
 PROCESS OF MAKING CIGARETTES WITHOUT FILTERS

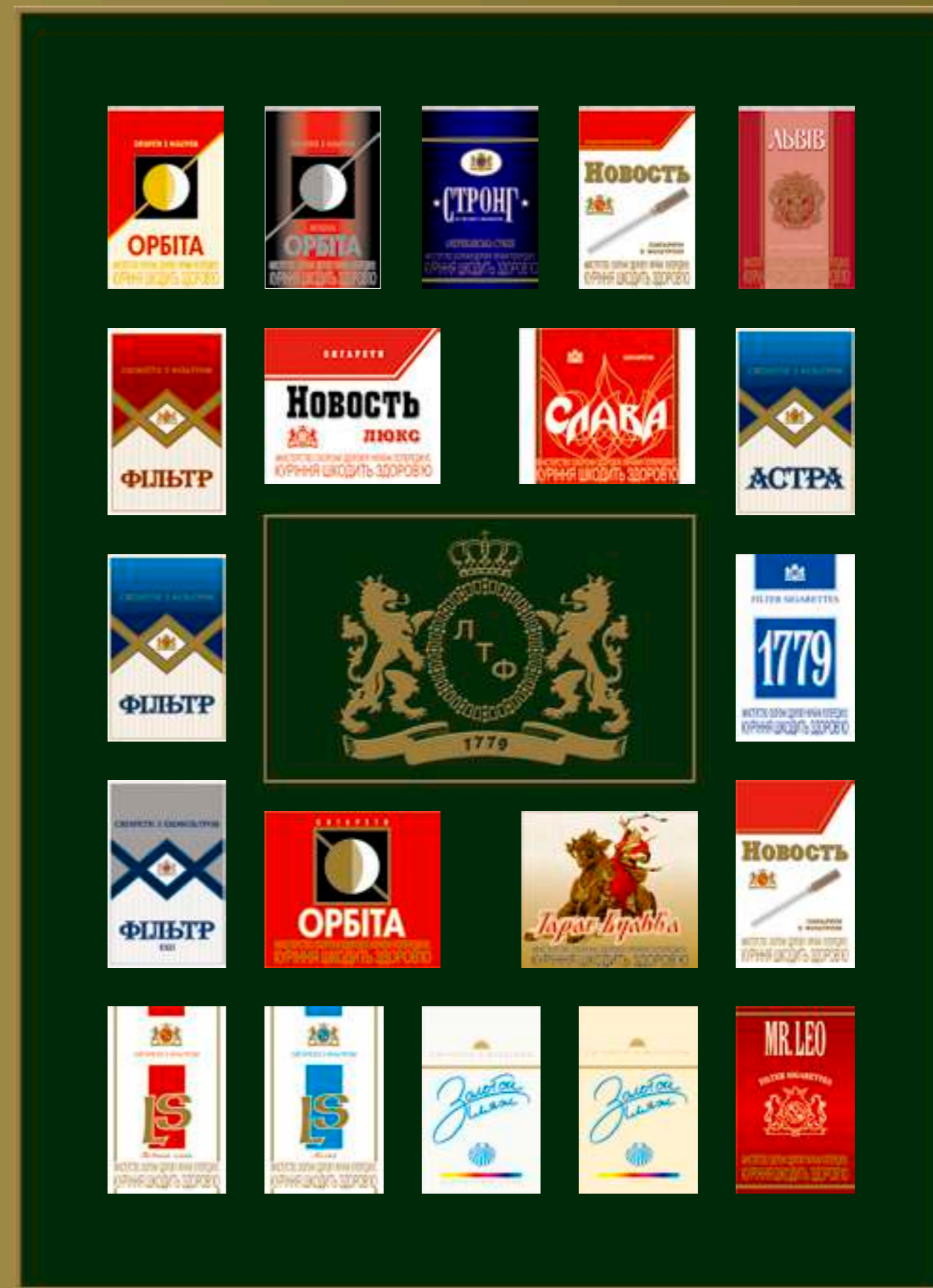

ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ СИГАРЕТ З ФІЛЬТРОМ
EQUIPMENT FOR MAKING CIGARETTES WITH FILTERS

Прилади визначення фізичних властивостей тютюну (фракційного складу та вологості)
 Devices for determining physical properties of tobacco (fractional structure and humidity)

Прилади визначення фізичних властивостей сигарет (вологості, твердості, об'єму)
 Devices for determining physical properties of cigarettes (humidity, solidity, volume)

Діяльність ВАТ “Львівська тютюнова фабрика” тісно пов’язана з життям Винник. Упродовж 226 років підприємство виділяло для Винник коштів більше, ніж міський бюджет. За його фінансової підтримки створено історико-краєзнавчий музей, газету “Винниківський Вісник”. Фабрикою профінансовано наукові дослідження (зокрема, археологічні розкопки) та перші номери газети. Дирекція підприємства, чим могла, допомагала у будівництві Української Автокефальної Православної Церкви св. Володимира та Ольги, не відмовляла у допомозі греко-католицькій, римо-католицькій конфесіям, середнім школам, школі-інтернату, зразковому танцювальному ансамблю “Прикарпаття”. За кошти фабрики утримується стадіон, дитяча футбольна команда “Жупан”.

Винниківчани вдячні за надану їм матеріальну допомогу. Вони стверджують: “Наскільки б важко не було, фабрика намагалася втриматися “на плаву” і допомагала жити людям”. Винниківчани пам’ятають добро. Вони щиро кажуть: “Велике спасібі!”

Член Національної спілки художників України, заслужений діяч мистецтв, завідувач кафедри художньої кераміки Львівського коледжу декоративного та ужиткового мистецтва ім. І.Труша Тарас Левків: “Десять літ (з 1990-го до 2000 року) я брав участь у будівництві АПЦ Святих Володимира та Ольги -- був як архітектор та будівничий. Оскільки будматеріалів (арматури, цегли, кутників, кованих деталей тощо) не вистачало, доводилося звертатися до колишнього директора фабрики Євгена Хомика. Лише завдяки йому та колективу фабрики, будівництво зрушилося з “мертвої точки”. А вже однієї тільки цегли потрібно було 200 тисяч штук. Пам’ятаю, на фабриці працював потужний механічний цех. Щотижня я змушений був звертатися на підприємство з довжелезним списком на кілька аркушів, і мені жодного разу не відмовили у допомозі. Бувало, навіть привозили нам будматеріали своїм транспортом”.

Мер м. Винники 1982--1990 років Петро Лісний: “Тютюнова фабрика - це джерело життя для Винник. Пригадую, за бюджетні кошти можна було хіба що профінансувати заклади освіти у межах необхідного, забезпечити житлово-комунальну службу - і, здається, все. Ми змушені були орієнтуватися на кошти тютюнової фабрики - одного з найбільших у Львові підприємств. За його допомогою до спонсорства залучали й інші фірми. Фабрика забезпечувала потреби міста: виділяла кошти на будівництво магазинів, доріг (зокрема, через село Лисиничі), дитсадків, госпіталью інвалідів війни та репресованих, офтальмологічного та терапевтичного відділень лікарні, а також на здешевлення медичних послуг. Великий об’єм робіт фабрика виконала під час будівництва водопроводу. Пам’ятаю, реставрували за її кошти пам’ятник Шевченкові. Керівництво фабрики навіть подбало про харчування реставраторів, доплату до їхнього заробітку. У її відомчий дитсадок кожний батько празнував віддати свою дитину. Там був підібраний гарний педагогічний колектив, дітей добре харчували. Тепер аналізую: якби не існувало тютюнової фабрики, мені, як міському голові, у 80-их роках було б важче працювати”.

Мер м. Винники Сергій Уваров: “Мені приємно співпрацювати з керівництвом фабрики, зокрема, з її генеральним директором Володимиром Квуртом. Це толерантна, ділова людина, яка з повагою ставиться до всієї винниківської громади. Він як керівник уміє грамотно вести справи. Фабрика, насамперед, забезпечує робочими місцями понад 200 винниківчан. Дякуючи виділенним підприємством благодійним коштам, щороку у місті відбувається дитячий мистецький фестиваль “На крилах дитинства”, День міста, інші заходи”.

Колішній директор Львівської тютюнової фабрики з 1984 по 1996 рр. Євген Хомик: “У 80-их роках наше підприємство було одне з найбільших в Україні. Займало друге місце за потужністю виробництва. За добрі показники у роботі Міністерство харчової промисловості присудило фабриці перехідний Червоний прапор. Дбали ми і про Винники. Закупили для людей, скажімо, 23 земельні ділянки для індивідуального будівництва, які обійшлися нам у 690 тисяч карбованців. Тим самим зменшили чергу на житло у міській раді. Побудували два будинки на вулиці Івасюка. Тепер щодо будівництва госпіталью для інвалідів війни та репресованих. За фабрикою закріпили поверхи, які ми повинні були обладнати. Скерували туди свої будівельні бригади, наймали будівельників зі спеціальних учбових закладів і виплачували їм заробітну плату. Утримувала фабрика стадіон ім. Б. Маркевича: забезпечувала інвентарем, а футбольні команди (їх було п’ять) - спортивною формою, у дні змагань - харчуванням. Наші футболісти були призерами міських та обласних змагань. У підшефному колективі у селі Коросно Перемишлянського району побудували і змонтували комбикормові цехи. Люблю вас і пам’ятаю, шановні винниківчани. Щастя вам, добра і достатку!”

Керівник народного ансамблю танцю “Прикарпаття” Марк Гарц: “Заснований наш колектив у СШ №29, підшефною якою була тютюнова фабрика. За її кошти ми купували артистам костюми, возили дітей на відпочинок у Прибалтику, Росію, на Чорне море, Шацькі озера. У 1994 році підприємство оплатило нам поїздку на фестиваль в Іспанію. Один костюм для танців коштував 150-200 карбованців. Найдорожчим був “буковинський” -- 350 карбованців. Одночасно ми ставили 20--25 народних танців. А займалися в ансамблі близько 140 учасників. Тепер ви можете уявити, скільки грошей витратила фабрика на ансамбль “Прикарпаття”?! Жодного разу ні в чому колишній директор фабрики Євген Хомик нам не відмовляв. Путівки на оздоровлення дітей? Будь ласка. Транспорт на відпочинок? Нема проблем. Два роки поспіль (торік і позаторік) ми коштом підприємства та його транспортом возили дітей на Закарпаття відпочивати. Окрім того, обладнано фабрикою балетну залу у СШ № 29. До речі, вона одна з найкращих у Львові”

Директор СШ №47 Йосип Годунько: “Упродовж восьми літ колишній директор фабрики Євген Хомик щороку виділяв 1,5-2 тисячі гривень для придбання шкільного обладнання, на ремонт приміщення. Завдяки підприємству ми обладнали приладами кабінети хімії, фізики, купували парти. Не залишався поза увагою підприємства також будинок школяра. Для нас фабрика, мов бальзам на душу...”

Технічний директор ВАТ “Львівська тютюнова фабрика” Юрій Хомин: “Наше підприємство випускає близько 1,5 мільярда штук сигарет на рік. Середня заробітна плата працівників - 750 гривень. Щомісяця (залежно від замовлення) експортуємо 100-300 мільйонів штук сигарет. Найбільше за кордоном користуються поптом сигарети “LS”. Не забуваємо і про винниківчан. При необхідності надаємо їм матеріальну допомогу. Завдяки спонсорській допомозі підприємства, розвивалася у місті дитяча художня самодіяльність, спорт. По суті, жодний захід у Винниках не відбувався без участі тютюнової фабрики. Ми любимо своє місто та його мешканців і зробимо все необхідне, аби Винники розвивалися, стали ще охайнішими, гарнішими, а винниківчани - багатшими духовно та матеріально, а при потребі -- відчували нашу суттєву допомогу. Любимо своє місто, гордіться ним. Бажаю Вам міцного здоров’я, загоди у Ваших сім’ях, доброзичливості, взаємоповаги та взаємодопомоги. Нехай Бог оберігає Вас, Ваші оселі та громаду Винник -- велику родину!”

Валентина Шурын

The activity of the open joint venture “L’viv Tobacco Factory” is closely related to Vynnyky’s life. For over 226 years the enterprise has earmarked more money for Vynnyky than the town budget. The Historical museum of regional ethnography and the newspaper “The Vynnyky Leaflet” were created thanks to its financial support. The factory has financed scientific research (archeological dig in particular) and the first issues of the newspaper. The enterprise direction did their best to assist the construction of the Saint Volodymyr and Ol’ha’s Ukrainian Autonomous Orthodox Church, have been helping Greek Catholic and Roman Catholic confessions, secondary schools, the boarding school, the model dancing ensemble “Prykarpattia”. The stadium and the children’s football team “Zhupan” are being maintained by the factory.

Vynnyky inhabitants are grateful for the material aid, given to them. They state: “No matter how difficult it has been, the factory has been always trying to keep ‘afloat’ and has always helped people.” Vynnyky inhabitants remember the good. They say sincerely: “Thank you very much indeed!”

Member of the Ukrainian National Union of Artists, Honored Art Worker, Head of the Artistic ceramics department of the I. Trush College of arts and crafts in L’viv Taras Levkiv: “I participated in the construction of the Saint Volodymyr and Ol’ha’s Ukrainian Autonomous Orthodox Church for 10 years (from 1990 to 2000); I was an architect and a building engineer. As we didn’t have enough building materials (reinforcement, bricks, corner stones, forged parts etc), we had to address former factory director Yevhen Khomyk. It’s owing to him and the factory personnel that the construction ‘broke a deadlock’. We needed over 200 thousand bricks. I remember that at that time the factory had a powerful machine shop. Every week I had to address the enterprise with a long list on several sheets and they didn’t refuse to help a single time. They would even transport building materials to us themselves.”

Vynnyky mayor in 1982-1990 Petro Lisnyy: “The tobacco factory is a source of life for Vynnyky. I remember that having only budget money, we could hardly finance educational institutions within what was necessary, and housing and municipal services – that’s it. We had to rely financially on the tobacco factory – one of the biggest enterprises in L’viv. With its help we also attracted other companies to sponsorship. The factory was providing the town with what it needed: finances for the construction of shops, roads (through village Lysynychi in particular), kindergartens, the hospital for war invalids and the repressed, ophthalmologic and therapeutic departments of the hospital, and also for making medical treatment cheaper. The factory did a great volume of works during the construction of the water pipe. Shevchenko’s monument was also restored at its expenses. The factory authorities even took care of the restorers’ meals and additional payment. Every father wanted his kid to go to its departmental kindergarten, because it had a great team of teachers, and food was good there. Now I see that if it hadn’t been for the tobacco factory, it would have been much more difficult for me as a town mayor in the 80s.”

Vynnyky mayor Serhiy Uvarov: “I’m pleased to cooperate with the factory authorities, its general director Volodymyr Kvurt in particular. It’s a tolerant and practical person who respects the whole Vynnyky community. As a leader he knows how to do business. First of all, the factory provides jobs for over 200 Vynnyky people. Owing to the charity money, earmarked by the enterprise, the town annually arranges the children’s arts festival “On the wings of childhood”, Town Day and other events.”

Former director of the L’viv tobacco factory (1984-1996) Yevhen Khomyk: “In the 1980s our enterprise was one of the biggest ones in Ukraine. It was the second one as for the production capacity. The Ministry of Food Industry gave the factory transitional Red flag (award) for good performance. We also took care of Vynnyky. For example, we purchased 23 lots for people for individual construction, which cost us 690 thousand Karbovanets, but at the same time decreased the number of people who were on the housing list in the town council. We built two buildings in Ivasiuk Street. And now a few words about the construction of the hospital for war invalids and the repressed. The factory was supposed to equip and furnish some floors. We directed there our building brigades, hired builders from specialized educational institutions and paid them salaries. The factory also maintained the stadium named after B. Markevych: provided it with equipment, supplied football teams (there were 5 of them) with sports uniform and meals on competition days. Our football players were prize-winners at local and regional competitions. We built and equipped mixed fodder shops at the patronized collective farm in village Korosno, Peremyshlians’k District. I love you and remember you, dear Vynnyky people. I wish you well, happiness, and welfare!”

Director of the folk dancing ensemble “Prykarpattia” Mark Harts: “Our ensemble was founded in secondary school No 29, which was a patronized institution of the tobacco factory. At its expenses we would buy costumes for dancers, take children to the Baltic States, Russia, the Black Sea and Shats’k lakes for them to have a rest. In 1994 the enterprise paid for our trip to a festival in Spain. One dancing costume cost 150-200 Karbovanets. ‘Bukovyns’ky’ costume was the most expensive one (350 Karbovanets). We had 20-25 folk dances at a time. And there were about 140 dancers in the ensemble. Now you can imagine how much money the factory spent on the ensemble “Prykarpattia”?! Former director of the factory Yevhen Khomyk never refused us anything. Do you need to send kids somewhere for improving their health? Here you are. Do you need transportation for that? No problem. For two years on end (this year and last year) we took children to Transcarpathia at the factory’s expenses. Besides, the factory equipped a ballet hall in secondary school No 29. By the way, it’s one of the best ones in L’viv.”

Director of secondary school No 47 Yosyp Hodun’ko: “During eight years former director of the factory Yevhen Khomyk earmarked annually 1.5-2 thousand Hryvnia for acquiring school equipment and repairing the school building. Owing to the enterprise we equipped physics and chemistry laboratories and bought desks. The enterprise also took notice of the Pupils’ Center. The factory is like honey to our soul...”

Technical director of the open joint venture “L’viv tobacco factory” Yuriy Khomyn: “Our enterprise produces about 1.5 billion cigarettes a year. The average workers’ salary is 750 Hryvnia. Every month we export 100-300 million cigarettes (depending on the order). “LS” cigarettes are most popular abroad. We never neglect Vynnyky people. We provide them with material aid if necessary. Sports and children’s amateur arts activities develop in the town due to the enterprise’s sponsorship. In fact, not a single event has taken place without the factory being a part of it. We love our town and its citizens and do our best to help Vynnyky develop, become even tidier and nicer, and help Vynnyky people become richer both materially and spiritually. We want them to feel our support. Love your town, be proud of it! I wish you strong health, well-being in your families, kindness, mutual respect and support. Let God protect you, your homes and the whole Vynnyky community, which is a big family!”

Valentina Shuryn

Щиро вдячні фахівцям, що працювали над цим фотоальбомом та генеральному директору ВАТ “Львівська тютюнова фабрика” пану Володимиру КВУРТУ, без доброї волі і фінансової підтримки якого книга не вийшла б у світ. Робота над фотоальбомом -- це результат співпраці науковців, бізнесменів, установ та організацій, яким висловлюємо подяку за надані матеріали та експонати до цієї книги:

ВАТ “Львівська тютюнова фабрика”

Генеральний директор – Володимир Леонідович Квурт

Технічний директор – Юрій Миронович Хомин

Перекладач та редактор англійського тексту – Ольга Іванівна Тишковець

Алексєєва Н.І., Банах М.І., Висоцький Б.П., Гоновська Г.І., Дмитерко М.М., Жуковський І.В., Заяць О.В., Золотарьова Т.Г., Козловський Г.П., Лашко І.В., Можаровська Н.О., Пукальська В.М., Пукальська Н.О., Соболь П.Б.

Львівська галерея мистецтв

Директор – Борис Григорович Возницький, Герой України, Лауреат державної премії ім.Т.Шевченка, заслужений працівник культури України, почесний академік АМУ

Зав. відділом охорони фондів живопису – Ігор Михайлович Хомин

Музей мистецтва давньої української книги, відділ Львівської галереї мистецтв

Зав. відділом – Лариса Ігорівна Спаська

Музей “Золочівський замок” (відділ Львівської галереї мистецтв)

Зав. відділом “Китайський палац” – Тетяна Олейникова

Львівський історичний музей

Директор – Богдан Миколайович Чайковський, Заслужений працівник культури України

Головний зберігач фондів - Ольга Іванівна Перелигіна

Музею історичних коштовностей, відділ Львівського історичного музею

Зав. відділом Сергій Васильович Богданов

Івано-Франківський краєзнавчий музей

Директор – Ярослав Євгенович Штиркало

Центральний державний історичний архів України у місті Львові

Зав. сектором допоміжних історичних дисциплін ЦДІАЛ – Іван Сварник

Історико-краєзнавчий музей м. Винники

Наукові працівники : Світлана Чорній, Володимир Оліярник

Художник Наталія Тимець

Фотохудожники

Микола Тинкалюк – член національної спілки фотохудожників України, художник Міжнародної федерації фотомитців (AFIAP)

Ілля Левін

Художники

Орест Скоп

Ігор Швець

Редактор

Марта Войтович

We are expressing our deep gratitude to the experts that have worked on this photo album and to Director General of the open joint venture “L’viv tobacco factory” Mr Volodymyr Kvurt. It is owing to his financial support and good will that the photo album has come out. The work on the photo album is the result of the cooperation between scientists, businessmen, institutions and organizations, and we are expressing our gratitude for the materials and exhibits, given for this book.

Among them:

Open joint venture “L’viv tobacco factory”

Director General – Volodymyr Leonidovych Kvurt

Technical director – Yuriy Myronovych Khomyn

Editor&Translator – Ol’ha Ivanivna Tyshkovets’

Alieksieyeva N.I., Banakh M.I., Vysots’kyy B.P., Honovs’ka H.I., Dmyterko M.M., Zhukovs’kyy I.V., Zayats’ O.V.,

Zolotariova T.H., Kozlovs’kyy H.P., Lashko I.V., Mozharovs’ka N.O., Pukal’s’ka V.M., Pukal’s’ka N.O., Sobol’ P.B.

L’viv gallery of arts

Director – Borys Hryhorovych Voznyts’kyy, Hero of Ukraine, prize-winner of Taras Shevchenko’s state reward, Honored Culture Worker of Ukraine, honorary academician of the Ukrainian Academy of Arts

Head of the painting funds’ protection department – Ihor Mykhaylovych Khomyn

Museum of the art of ancient Ukrainian literature, department of L’viv gallery of arts

Head of the department – Larysa Ihorivna Spas’ka

Museum “Zolochiv Castle” (department of L’viv gallery of arts)

Head of the department “The Chinese palace” – Tetiana Oleynykova

L’viv historical museum

Director – Bohdan Mykhaylovych Chaykovs’kyy, Honored Culture Worker of Ukraine

Main funds’ keeper – Ol’ha Ivanivna Perelyhina

Museum of historic valuable things, department of L’viv historical museum

Head of the department – Serhiy Vasylivych Bohdanov

Ivano-Frankivs’k museum of regional ethnography

Director – Yaroslav Yevhenovych Shtyrkalo

Central state historical archive of Ukraine in the city of L’viv

Head of the department of subsidiary historical disciplines of the Central state historical archive of Ukraine in the city of L’viv – Ivan Svarnyk

Historical museum of regional ethnography in Vynnyky

Research workers: Svitlana Chorniy, Volodymyr Oliyarnyk

Artist – Nataliya Tymets’

Photo artists

Mykola Tynkaliuk – member of the Ukrainian National Union of photo artists, artist of the International Federation of photo artists (AFIAP)

Illia Levin

Artists

Orest Skop

Ihor Shvets’

Editor

Marta Voytovych

Ф. Штуфліссера (XIX ст.), Оленського (XVIII ст.).

За часів функціонування музею проведено численні виставки видатних митців України (Т.Левків, О. Скоп, Є. Манишин, П. Сипняк, І. Банах-Твердохліб та ін.), зустрічі з відомими науковцями в галузі археології та антропології. Разом з науковими працівниками Львівського університету ім. І.Франка проведено багато наукових експедицій з метою дослідження історичних пам'яток культури на території Винник та довколишніх сіл.

Експозиція Історико-краєзнавчого музею м.Винники зацікавляє багатьох відвідувачів, серед яких і молодь, і люди старшого покоління.

Колектив музею неодноразово відзначений почесними грамотами Обласної державної адміністрації та управління культури Обласної державної адміністрації.

Невдовзі шанувальників нашого музею чекає нова цікава експозиція.

Історико-краєзнавчий музей м. Винники створено рішенням Винниківської міської Ради першого демократичного скликання в 1991 році. Відкрито постійно діючу експозицію 4 вересня 1994 року, а в 1996 році музей перейшов у підпорядкування управління культури Львівської облдержадміністрації.

Археологічна колекція музею відображає історію міста та його околиць з найдавніших часів. Експозиційний відділ "Історія Винник та видатні люди" містить експонати і фотокопії документів, які свідчать про походження, розвиток міста і краю. Експонуються речі зі старого Винниківського замку, тютюнової фабрики, старовинні речі побуту, культові предмети. Цікавими експонатами є колекція стародруків XVII – XIX ст. та скульптури

ЗАПРОШУЄМО ВІДВІДАТИ
Історико-краєзнавчий музей м. Винники

УКРАЇНА 79495
ЛЬВІВ-ВИННИКИ
ВУЛ. ГАЛИЦЬКА 26, ВУЛ. ІВАСЮКА 5
ТЕЛ./ФАКС: (0322) 960536, (0322) 960190
e-mail: museum-vinniki@org.lviv.net

The Historical museum of regional ethnography in Vynnyky was founded by the decision of Vynnyky Town Council of the 1st democratic convocation in 1991. The constantly functioning exposition was started on September 4, 1994, and in 1996 the museum was made subordinate to the department of culture of L'viv regional state administration.

The archeological collection of the museum illustrates the history of the city and its suburbs from the ancient times. The expositional department "The history of Vynnyky and famous people" comprises exhibits and photo copies of documents that tell about the origin and development of the town and the surrounding land in general. There are also exhibits from old Vynnyky castle and the tobacco factory, ancient everyday objects and cult things. The collection of old manuscripts of the 17-19th centuries and the sculptures of F. Shtulisser (19th c.) and Olens'ky (18th c.) are of great interest.

The museum has arranged numerous exhibitions of famous Ukrainian artists (T. Levkiv, O. Skop, Ye. Manyshyn, P. Sypniak, I. Banakh-Tverdokhlib and others) and meetings with well-known scientists in the sphere of archeology and anthropology. It has also done a lot of scientific expeditions, aimed at researching historic culture monuments on the territory of Vynnyky and the surrounding villages in cooperation with research workers of Ivan Franko National University in L'viv. The exposition of the Historical museum of regional ethnography in Vynnyky attracts a lot of visitors, among them – youth and elderly people.

The museum's team has been numerously awarded honorary certificates of the Regional state administration and the department of culture of L'viv regional state administration.

Very soon fans of our museum will be shown a new interesting exposition.

YOU ARE WELCOME TO VISIT
the Historical museum of regional ethnography
in Vynnyky

UKRAINE 79495
L'VIV-VYNNYKY
HALYTS'KA STREET 26; IVASIUKA STREET 5
TEL./ FAX: (0322) 960536, (0322) 960190
e-mail: museum-vinniki@org.lviv.net

Ігор Тимець

Таємниці тютюнової фабрики

Фотоальбом. Науково-популярне видання
(Українською та англійською мовами)

Автор тексту та концепції: Ігор Тимець

Редактор: Марта Войтович

Редактор та переклад англійською: Ольга Тишковець

Дизайн, верстка, обробка ілюстрацій, додрукарська підготовка:

Дизайн студія "Мульти АРТ". Зубар Владислав

Сканування, обробка слайдів, фотовивід: Колір-ПРО

Фотографи: Микола Тинкалюк, Ілля Левін

Фото на обкладинці:

ЛЮЛЬКА. Майстер Паушер Ференц. м. Буда (Будапешт). 1815 рік

Срібло, сепіоліт; випилювання, різьблення, полірування. Львівський історичний музей. Інв. № СК - 42, МТ - 1720

Фото Іллі Левіна

ТАБАКЕРКА. Польща (?). ХІХ ст.

Срібло, ріг; різьблення, випилювання, гравірування. Львівський історичний музей. Інв. № СК - 116, МТ - 440

Фото Іллі Левіна

Третя сторінка:

Репродукція картини — КОЗАК МАМАЙ. Невідомий художник, ХVІІІ - ХІХ ст.

Полотно, олія. Львівський історичний музей. Інв. № Ж-1514

Фото Іллі Левіна